

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE ISTORIE, FILOSOFIE, GEOGRAFIE
SECȚIA ȘTIINȚE POLITICE

UNIVERSITÉ DE CRAIOVA
FACULTE D'HISTOIRE, PHILOSOPHIE, GÉOGRAPHIE
SECTION SCIENCES POLITIQUES

R EVISTA DE ȘTIINȚE POLITICE
R EVUE DES SCIENCES POLITIQUES

Nr. 12 • 2006

**Editura Universitaria
Craiova**

-REFERENCES-

GHEORGHE VLĂDUȚESCU (Romanian Academy), ALEXANDRU BOBOC (Romanian Academy), FLORIN CONSTANTINIU (Romanian Academy), CRISTIAN PREDĂ (University of Bucharest), LAURENTIU VLAD (University of Bucharest), VLADIMIR OSIAC (University of Craiova), CĂTĂLIN BORDEIANU („Petre Andrei” University of Iași)

-INTERNATIONAL ADVISORY BOARD-

MIHAI CIMPOI

President of the Academy of the Republic of Moldavia

MICHAEL RADU,

Senior Fellow, Foreign Policy Research Institute, Philadelphia, USA

Co-Chairman, FPRI’s Center on Terrorism, Counter-Terrorism and Homeland Security, Philadelphia, USA

YOHANAN MANOR,

Professor, University de Jerusalem, Israel

President, Center for Monitoring the Impact of Peace (CMIP)

JOZE PIRJEVEC,

Professor, University of Trieste, Italy

PATRICIA GONZALEZ-ALDEA

Professor, University Francisco de Vitoria, Madrid, Spain

CRISTINA BEJAN,

Wadham College, Oxford, Great Britain

SLAVCO ALMĂJAN,

Professor, University of Novi Sad, Serbia

President, „Argos” Center for Open Dialogue, Novi Sad, Serbia

NICU CIOBANU

President, „Libertatea” Publishing House, Novi Sad, Serbia

-EDITORIAL BOARD-

Editor in chief: AUREL PIȚURCĂ

Deputy editor in chief: ION DEACONESCU

Editorial board: CEZAR AVRAM, VLADIMIR OSIAC, MIHAI COSTESCU, ANCA PARMENA OLIMID, COSMIN LUCIAN GHERGHE, CĂTĂLIN STĂNCIULESCU, CĂTĂLINA GEORGESCU, TITELA VÎLCEANU, MIHAI GHIȚULESCU

NOTE of the EDITORIAL BOARD

Revista de Stiinte Politice. Revue des Sciences Politiques was evaluated and authorized by the National Council of Scientific Research in Superior Education (CNCSIS) in the C category - periodical publications of national interest (May 16th, 2005)

ADDRESS

University of Craiova, 13 A. I. Cuza Street, Craiova, 200585, Dolj, Romania, Tel/Fax: +40251418515.

© 2006- Editura Universitaria

All rights reserved. All partial or total reproduction without the author’s written agreement is strictly forbidden.

ISSN: 1584-224X

CONTENTS

POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

- Cezar Avram, Roxana Radu, *Romanian Social Policy concerning Children's Education and Health* 7
- Gheorghe Florescu, *Conservatorismul politic românesc actual în contextul conservatorismului politic actual* 14

POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

- Ion Deaconescu, *The Coconuts and the „Transbalkan” Project* 19
- Adrian Bogdan, *Incidența normelor dreptului internațional public asupra protecției mediului înconjurător* 21
- Mihai-Radu Costescu, Mihai-Alexandru Costescu, *Some Aspects of Economic Integration* 25
- Ermelinda Durmishi, *Interesele Rusiei asupra Mării Negre* 28
- Nicu Vintilă, *Dreptul universal* 34
- Gheorghe Costache, *Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, un deziderat al tuturor timpurilor* 37

ISTORIE POLITICĂ

- Laurențiu Vlad, *Pe urmele „Belgiei Orientului” în Belgia. România la expozițiile universale sau internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liege și Gand (1894-1935)* 43
- Anca Parmena Olimid, *Interpretări ale gândirii sociale catolice la sfârșitul secolului al XIX-lea. Biserică și Stat în concepția enciclicei RERUM NOVARUM* 55

STUDII EUROPENE

Aurel Pițurcă , <i>Modele politice privind integrarea și unitatea Europei</i>	61
Michael Radu , <i>Turkey and the European Union: Keeping a Friendly Distance</i>	69
Claus Beisbart, Luc Bovens , <i>Why Degressive Proportionality? An Argument from Cartel Formation</i>	72
Cătălina Maria Georgescu , <i>Challenges in the Creation of the European Union Agency for Fundamental Rights</i>	81
Alina Dodocioiu , <i>Council of Europe's activity in the field of national minorities</i>	86
Mihai Ghițulescu , <i>Conditions générales pour l'aquisition de la nationalité dans les pays-membres de l'Union Européenne</i>	91

Romanian Social Policy concerning Children's Education and Health

Cezar AVRAM, Roxana RADU

Children's Education.

Children's human rights promotion and observance is the fundamental principle in all actions concerning children whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies.

The rights of children have developed as a very debated issue and is also regarded as having a crucial role in the Romanian society today. Among them, the children's right to education, self-expression and autonomy are of a paramount importance as they ground the very special personality traits: self-determination and responsibility¹.

The reform of the Romanian education system have overtaken many other sectors reform, but its effects have not always been the expected ones, the measures taken being often deprived of objectives coherent for the entire education system. We must notice the decrease of the value of education inside families which confront themselves with difficulties of socio-economic nature, fact that causes school abandonment and children's reorientation toward labor market, often in illegal conditions. For lack of proper measures, these effects can lead to a long

term perpetuation of poverty, by creating a vicious circle poverty-low education, lack of education-poverty.

Rural education constitutes another problem reflected in low school results, schooling rate and promoting different school cycles much lower than in the urban education, low participation of adolescents from rural zones to superior education levels.

Law no. 272/2004 concerning the protection and promotion of children's rights includes a series of stipulations regarding child's education, recreation and cultural activities. Thus, child has the right to an education which must permit him the development, without discrimination, of his aptitudes and personality.

Child's parents priority have the rights to choose the kind of education that is to be given to their child and the obligation to matriculate the child and to assure the regularly attendance of school courses by this one. Children older than 14 years old can ask the consent of the trial court for changing the kind of education and professional training.

The Minister of Education and Research, as a specialty body of central public administration, as well as school inspections and education units, as institutions of local public administration

with attributions in education field, are forced to take the measures necessary for²:

- a) facilitating the access to pre-school education and assuring compulsory and free general education for all the children;
- b) developing education programs for young parents, in order to prevent also family violence;
- c) organizing special courses of training for children which can not fulfill the demands of national school curriculum, in order to prevent premature entrance on labor market;
- d) organizing special courses of training for children who have abandoned school courses, in order to reintegrate them in the national education system;
- e) observing child's rights to vacation and resting time, as well as his right to participate freely to cultural and artistic life;
- f) preventing school abandonment for economic reasons by taking active measures of providing social services in school environment such as: food, supplies, transport and others.

In the frame of training-educational process, child has the right to be treated with respect by the didactic staff and informed about his rights, as well as the modalities of exercising them. Corporal punishments are prohibited by law during the training-educational process. Members of didactic staff have the obligation to point out the cases of bad treatments, abuses and neglecting children to the public service of social assistance and child's protection.

The right to vacation and resting time is guaranteed to the child. Thus, child must benefit of sufficient time for vacation and rest, participate freely to recreation activities specific for his age and to community cultural, artistic and sport activities. Public authorities have the

obligation to contribute, in accordance to their attributions, to the assurance of conditions necessary for exercising this right in conditions of equality. Public authorities have also the obligation to assure, in accordance to their attributions, playing yards sufficient and proper for children, especially in highly populated zones.

Children's Health

Children's state of health is affected by a series of economic and social factors, both at community level and family level: the development of medical services net, financial resources allocated to medical assistance system, the level of knowledge concerning a healthy life style or basic notions of hygiene. The state of chronic poverty in which many children are living leads to the appearance of some specific diseases such as digestive diseases and breathing affections (caused by improper diet or conditions improper for children's living and good development).

Although dates concerning children's health are not very detailed, we have to mention the fact that children's death rate is much higher in Romania than in other European states, as a proof of people's state of poverty and low capacity of the public system of medical assistance to respond to children's needs. Among the serious problems of health which affect a great part of children we have to mention feriprive anemia (caused by the lack of iron), tuberculosis, other affections of breathing apparatus.

In accordance with article 43 of Law no. 272/2004 concerning the protection and promotion of children's rights, child has the right to enjoy the best health he can have and benefit of medical and recovery services necessary for assuring the effective achievement of this right. Child's access to medical and recovery service, as

well as to medicines proper for his state of illness is guaranteed by state, all the costs being supported by the Single National Fund for Health Social Insurances and state budget.

The specialty bodies of central public administration, the authorities of local public administration, as well as any other public or private institutions with attributions in health field are forced to adopt, under the conditions of law, all the measures necessary for³:

- a) decreasing children's death rate;
- b) assuring and developing primary and community medical services;
- c) preventing malnutrition and illness;
- d) providing medical services for pregnant women during the period before and after giving birth, no matter if they have or not the quality of person assured in the system of health social insurances;
- e) informing parents and children about child's health and diet, including the advantages of nursing, hygiene and environment salubrity;
- f) developing actions and programs for health protection, illness prevention, parents assistance and education, as well as services of family planning;
- g) periodical verifying of the treatment given to children settled in centers, in order to get care, protection or treatment;
- h) assuring the confidence of medical assistance given at child's demand;
- i) systematic effectuation, in school units, of programs of life education, including sexual education for children in order to prevent sexual transmitted diseases and minor women's pregnancy.

Parents are forced to ask for medical assistance so that their child could enjoy the best health he can have and prevent the situations that put in danger child's life, growth and development.

In the exceptional case when child's life is in imminent danger or there is the risk of serious effects concerning child's health or integrity, the doctor has the right to effect all medical acts strictly necessary for saving child's life, even without having the agreement of his parents or another legal representatives. The periodical visits of specialty medical staff to children and pregnant women's domicile until the child reaches the age of one year old are compulsory, being meant for protecting mother and child's health, health education, preventing child's abandonment, abuse or neglecting.

Child has also the right to benefit from a life level that could permit his physical, mental, spiritual, moral and social development. Parents or, as the case may be, other legal representatives have the responsibility to assure, in the limit of their possibilities, the best living conditions necessary for children's growth and development. Parents are also forced to assure to children a dwelling place, as well as conditions necessary for their development, education and professional training.

Child has the right to benefit from social assistance and social insurances, depending on the resources and situation of the child and persons forced to maintain him. If parents or persons who, in accordance with law, have the obligation to maintain the child are not in the situation to assure, from reasons independent of their will, child's minimum needs of dwelling, food, clothes and education, state, through the agency of competent public authorities, is forced to assure to these persons the proper support, under the form of financial allowances, in kind allowances, as well as services, under the conditions of law.

Parents have the obligation to ask the competent authorities for allowances, allocations, services and other facilities

stipulated by law for children and families with children.

The authorities of local public administration have the obligation to inform parents and children about their rights, as well as the method of getting social assistance and social insurances rights.

In Romania, the numerous cases of children infected with HIV/AIDS is a problem inherited from the old regime and whose causes required the change of hospital practices because of the fact that the principal modality of infecting was intra-hospital⁴. In the last 15 years there can be noticed a constant increasement of the number of children younger than 14 years old infected with AIDS. These children's rights are constantly infringed, the most visible and frequent being the infringement upon education right⁵. In the latest years the cases of children demanding the observance of their education right caused many public debates. Having in view the aim of putting into practice the stipulations of article 7 paragraph 4 of Law no. 584/2002 concerning measures of preventing AIDS in Romania and protecting the persons infected with HIV or having AIDS, the Minister of Labor, Social Solidarity and Family elaborated the methodology of providing monthly food allocation for adults and children infected with HIV or having AIDS. Adults and children infected with HIV or having AIDS have the right to monthly food allocation both during the period of their hospitalization and during the ambulatory treatment.

Abused Children Protection

Violence can have serious implications upon children's development. Romanian society is still based on a traditional family model in which beating is a mean of education so much the most in the case of parents which have been abused in their

childhood. Romanian family still is a close structure and domestic violence is a fact that have not to be debated outside the family; as long as law is not infringed in a glaring way, nobody has the right to interfere in. Equally, the community does not react to cases of child abuses and, in certain institutions, not even the specialists interfere in. Although the Romanian legislator have created the legal mechanisms of intervention in cases of abuses, either physical, physical, sexual or economic, it is necessary to change mentality both at community level and authorities level⁶.

In accordance with article 89 paragraph 1 of Law no. 272/2004, child's abuse represent "any voluntary action of a person being in a relation of responsibility, trust or authority with the child, through which is put into danger child's life, physical, mental, spiritual, moral or social development, physical integrity, physical or psychical health". Child has also the right to be protected against any form of violence, abuse, bad treatments or neglecting⁷.

Through "child's neglecting" we have to understand the voluntary or involuntary omitting of a person having the responsibility of raising, caring or educating the child to take any measure implied by this responsibility, fact that put into danger child's life, physical, mental, spiritual, moral or social development, physical integrity, physical or psychical health.

There are prohibited by law physical punishments of any kind, as well as depriving the child of his rights, facts that endanger child's life, physical, mental, spiritual, moral or social development, physical integrity, physical or psychical health, both inside family and any institutions which assure children's protection, care and education.

Any person which, through the nature of its profession or occupation, works

directly with a child and has suspicions concerning the existence of a situation of child's abuse or neglecting, has the obligation to announce the public service of social assistance or the general direction of child's social assistance and protection which is forced to:

- a) verify and solve all intimations concerning cases of abuse and neglecting, including the ones made by the family assistants;
- b) assure the effecting of specialized services necessary for the needs of children victims of abuses or neglecting, as well as for their families.

Disabled Children and Children with Special Needs.

Romanian society was not prepared to fulfill the complex needs of disabled children, the tradition promoted during communism being the one of settling in of children with special needs. The rights which should benefit to disabled children, in the same conditions with other children, are not entirely observed because of the numerous barriers placed in front of them, among which are the lack of a sufficient number of recovery/rehabilitation services, insufficient endowment of schools for social inclusion of disabled children (buildings, didactic staff, school programs, pupils), low chances of training and engagement. These infringements upon child's rights lead to physical and economic dependence of the future adult and to permanent need of assistance.

Having in view the aim of protecting the disabled child, Law no. 272/2004 concerning the protection and promotion of children's rights stipulated, in article 46, that he has the right to special care, adapted to his special needs. Disabled child has the right to education, recovery, compensation, rehabilitation and social integration, adapted to his own possibilities

for the purpose of developing his personality. Special care must assure physical, mental, spiritual, moral and social development to disabled children. Special care consist in help and support proper for child and his parents or persons to whom child was entrusted, as the case may be. Special care services are free, whenever is possible, for the purpose of facilitating the effective and non-discriminatory access of disabled children to education, professional training, medical services, recovery, training for getting a job, recreation activities, as well as to any other activities meant for permitting them the complete social integration and personality development.

Specialty bodies of central public administration and authorities of local public administration are forced to develop programs and assure the resources necessary for developing services meant for the fulfillment of disabled children and their families' needs in conditions which have to guarantee their dignity, encourage autonomy and facilitate their active participation to community life.

Socio-economic difficulties experienced by families with children in the transitional period and also the incapacity of social protection system to accustom itself to new social problems led to the relatively constant maintenance of the number of children being under state's protection: 80.000 children. Among these, over 30.000 children still are in settled in centers and more than half of these last ones are over 14 years old. The great number of children standing in the residential system of child protection becomes alarming because of the incapacity of these institutions to offer an environment proper for the harmonious development of a child and to create real opportunities of social reinsertion after child's leaving the institution. The lack of a familial environment has great influences upon children protected in settled in centers:

socialization problems, lack of independent living skills, difficulties of emotional affection etc. Thus, many children after leaving the institutions are socially inadapted, missing a professional qualification and a minimum financial support. In addition, the policy of preventing abandonment did not have the consequences expected, the abandonment rate being of 1,8 % for the new born abandoned in maternities and 1,5 % abandoned in hospitals and pediatrics centers.

A special attention should be given to children coming from monoparental families (which represent, in Romania, almost 10% of families with children), children without identity papers and young people which reach the age of 18 years old in state protection institutions. Statistics show that families with resources necessary for raising and educating a child – middle and superior social class – tend to a family pattern with one or two children while poor families, not having the minimum of financial, economic, educational or sanitary conditions, tend to a natural birth rate⁸. The low capacity of family policy of assuring a coherent support concerning family income, jobs for parents, medical care and education expose the children coming from the last families to more and more numerous risks⁹. Thus, these children are often abandoned and arrive in the middle of the street or in state institutions, many of them becoming infractors.

Child's needs have to be seen as a sum of the risk rate which results from child's personal circumstances, family capacity of responding to child's needs and access to benefices and services of supporting child and family. From planning reasons, there is necessary to establish a balance between protection factors and risks factors. A child's needs could be very great but protection level can be lower if the family has possibilities to support them. Risk must be evaluated also

depending on the aid obtained – necessary, intermittent or continuous and also on the fact that a child or an adult person evolves in a context in which risks are not static so that he can cumulate many risks or evaluate from a category of risk to another.

We can observe that most of the stipulations of Law no. 272/2004 had in view the aim of finding forms and methods of responsabilizing the parents for raising their own children. But we still have to say that traditional passive methods¹⁰ (allocations and social services, free education and medical assistance, paid maternity leaves) should be accompanied by active protection measures, concentrated upon children with special problems in order to maintain them in the origin family as long as possible.

A policy of strong support for children, meant to contribute to bringing birth rate to normal again should encourage the middle and superior social class to drive at a reasonable fertility of 2-4 children, create facilities of family planning not only for the middle and superior class, but also for the inferior class which does not own the necessary information and access to modern means on the basis of which they could control and plan their own life.

Notes

¹ Doina Balahur, *The Protection of Children's Rights as a Principle of Social Assistance*, All Beck Publishing House, București, 2001, p. 23-24.

² Article 48 paragraph 1 of Law no. 272/2004 concerning the protection and promotion of children's rights.

³ Article 43 paragraph 3 of Law no. 272/2004 concerning the protection and promotion of children's rights.

⁴ See also Doru Buzducea, *Contemporary Aspects in Social Assistance*, Polirom Publishing House, Iași, 2005, p. 85.

⁵ Cezar Avram, Parmena Popescu, Roxana Radu, *Social Policies*, Alma Publishing House, Craiova, 2006, vol. I, p. 266-267.

⁶ *Idem*, p. 263.

⁷ Article 85 paragraph 1 of Law no. 272/2004.

⁸ See Maria Dan, *Social Policies*, Napoca Star Publishing House, Cluj, 2001, p. 92-93.

⁹ George Poede, *Strategical Planification of Community Services*, in Elena Zamfir and collective, *Anti-Poverty and Community Development Strategies*, Expert Publishing House, Bucharest, 2000, p. 431-432.

¹⁰ For details, see Maria Molnar, *Poverty and Social Protection*, „Romania of Tommorrow” Publishing House, Bucharest, 1999, p. 171-179.

Résumé

Les enfants sont, en Roumanie, le groupe d'âge le plus exposé, ayant le taux de la pauvreté le plus élevé. En Roumanie, il y a une forte corrélation entre la pauvreté d'une famille et le nombre d'enfants de la respective famille. La réduction du taux de la pauvreté des enfants, la réduction du taux de l'institutionnalisation et la diminution de l'incidence de l'abus et de la négligence constituent les indicateurs de l'efficacité de la protection sociale de l'enfant en Roumanie. La protection de l'éducation et de la santé des enfants est fondée sur la Loi no. 272-2004 qui stipule un alignement aux standards européens.

Conservatorismul politic românesc actual în contextul conservatorismului politic actual

Gheorghe FLORESCU

Conservatorismul politic la prima vedere este o „încremenire în proiect”, o respingere a revoluției, o reacție de adversitate la schimbările produse prin preluarea unor modele externe. Nu altele au fost rădăcinile conservatorismului românesc, care, așa cum releva Laurențiu Vlad se regăsesc în „atitudinea unei anumite părți a elitei din Principatele Române în anii 20-50 ai veacului al XIX-lea, (...) un conserva-torism de reacție la tulburările și convulsiile politice din 1821 și 1848, și la spiritul revoluționar care străbătuse Europa după 1789”. Mai mult „s-a dezvoltat și o reflecție pe tema ritmului modernismului instituțiilor, reflecție ce s-a adâncit mai ales în a doua parte a anilor '50 ai secolului al XIX-lea” (1, nr. 5-6/2006).

Analizând o serie de demersuri politice și texte tipărite în reviste, ori în broșuri desprindem o serie de teme care se regăsesc în modelele clasice ale conservatorismului elaborat de Edmund Burke (2): progres natural și evoluție (nu revoluție!) organică, respectarea tradițiilor, a valorilor fundamentale, a proprietății, ordinii, familiei, religiei, respingerea „formelor fără fond” (vezi conceptul maiorescian), adică preluarea necritică a unor instituții și norme care nu erau adecvate societății românești.

Rezonanța europeană a clasei politice românești nu era dată doar de „imitațiunile” pe care le aduceau de la Paris „ai noștri tineri” (Eminescu), ci de experiența și cultura politică a altor state europene (Anglia în primul rând, dar și Belgia).

În 1855, Barbu Catargiu publica la Bruxelles *Etat social des principautés danubiennes* în care semnala superioritatea tradiției politice engleze față de Franța, iar Mihail Sturdza se inspira din liderul conservator Robert Peel în proiectul de Constituție din 1857. Constantin N. Brăileanu sugera în 1866 clasei politice românești să aleagă între graba și instabilitatea reformelor politice franceze și stabilitatea și evoluția organică a politicii englezești: „Francia de șaptezeci de ani a trecut prin vreo douăzeci de guverne și prin tot atâtea constituțiuni (...). Ea de doi secoli întregi își păstrează unu și același guvern (...). Francia a procedat cu nerăbdare în reformele ei, de urgență, cu teorii “a priori”, prin constituante, mod de procedare care pune periodicește în questia ființei chiar a societății (...). Englitera, din contră, cu spiritul ei practic, a fugit totdeauna de teorii “a priori”, nu cunoaște urgenția și nerăbdarea în procedările ei constituționale, nu s-a adresatu la nici o constituantă ca să facă o constituțiune, și toate reformele le face treptat, dupe lungi dezbateri, după mature chipsuiri, după ce reforma intră prin discuțiuni prealabile, și

prin luptă intelectuală, în sângele și în urnele fiecărui engles” (3).

Secolul al XX-lea a înregistrat câțiva gânditori de dimensiuni europene, în primul rând pe Constantin Rădulescu-Motru și Petre. P. Negulescu, apoi oameni politici, lideri în manualele de istorie cum au fost Petre P. Carp și Alexandru Lahovari. Primele două decenii ale secolului al XX-lea sunt și cele în care apar frământări legate de lupte interne în Partidul Conservator, ceea ce va duce practic la dispariția lui și preluarea temelor conservatoare de către alte forțe politice, într-o perioadă frământată a istoriei noastre. Astfel opoziția la sufragiul universal (respins de conservatori prin argumentul slabei culturi politice a societății românești, ceea ce permitea manipularea cu ușurință a electoratului) s-a dovedit întemeiată, prin fenomenele petrecute în urma propagandei legionare). Slaba aderență a ideilor conservatoare în perioada interbelică este dată și de setea a modernism a statului național unitar român, care trebuia să acomodeze structuri relativ diferite din provinciile istorice reunite.

Un exemplu este nereușita măsurilor prevăzute prin politica agrară a lui Alexandru Marghiloman, care dorea o „țărănime cuprinsă și rezistentă” prin loturi nu mai mici de 5 ha, ceea ce încurca comasarea proprietății mici țărănești, indivizibilitatea prin moștenire a lotului mic; libera circulație a pământurilor; credit funciar țărănesc ieftin, învățământ tehnic agricol etc., toate printr-o reformă agrară, dar controlată de legile economiei de piață, nu de arbitrarul unor măsuri politice populiste.

Ne punem firesc întrebarea de ce un curent doctrinar care și-a pus amprenta pe evoluția societății românești în secolul al XX-lea, prin crearea unor instituții fundamentale ale statului și acceptarea unei „modernizări” prin conservarea tradițiilor și

valorilor românești fundamentale nu a rezistat și în planul instituțiilor politice (a partidului conservator)?.

Un prim aspect este conjunctural, dat de situația geopolitică a României după primul război mondial când principalul lider conservator Alexandru Marghiloman pierde partida datorită victoriei țării împotriva căreia se situase, Rusia, nu atât țării care pierduse, Germania, știut fiind că la 21 iulie 1914, în Consiliul de Coroană de la Sinaia el își impusese punctul de vedere: neutralitatea României. Deși reorganizează Partidul Conservator transformându-l în Partidul Conservator Progresist, ceea ce creează o oarecare nesiguranță doctrinară, fapt ce îl determină să re-fundamenteze doctrina conservatoare a noului partid într-o conferință ținută la Institutul Social Român (18 februarie 1923).

Însă nu e suficient, iar după moartea sa la 10 mai 1925, pe 28 mai același an, partidul conservator dispare prin fuziune cu Partidul Poporului (un partid cu doctrină imprecisă și fără forță politică în noul elan de reconstrucție a statului național unitar român).

Al doilea aspect este de substanță doctrinară, pentru că atât perioada interbelică, cât și cea de după 1944 sunt deschise mai ales unor experiențe doctrinare și politice „revoluționare”, mai mult sau mai puțin justificate, nu unor evoluții așezate, organice. Parafrazându-l pe Marin Preda “timpul nu mai avea răbdare”, astfel încât ideile conservatorismului românesc, în epoca, par anacronice, anti-reformiste.

După 1944 noua ideologie revoluționar-comunistă găsește o marotă în asimilarea conservatorismului cu ideile „reacționare”, „retrograde”, iar gânditorii, ori oamenii politici conservatori sunt adesea catalogați drept „dușmani ai poporului”.

Această temă a „arderii etapelor”, începută cu entuziasmul general al făturii

României Mari și continuată cu propaganda comunistă a „saltului în dezvoltare”, apoi cu dezideratele tradiției de după 1989 de recuperare urgentă în procesul de integrare europeană a acoperit aproape un secol politica guvernelor românești, impietând profunzimea evoluțiilor și temeinicia soluțiilor alese. Ea este actuală și astăzi, am putea spune cu un mai mare grad de risc, din moment ce orizontul de așteptare se sprijină mai ales pe ajutorul extern, decât pe propriile eforturi. Poate tocmai eșecul previzibil al unui astfel de proiect (dat de nesfârșita rătăcire în tranziție, mai ales politică) redeschide problema conservatorismului românesc autentic.

În plan doctrinar, în România s-a insistat în ultima vreme asupra principalelor orientări politice europene, urmând să regăsim abordări ale societății românești din perspectivă social-democrată, democrat-creștină, liberală, conservatoare și în planul pragmatismului instituțional al partidelor politice.

Nu mă voi încumeta în a da o judecată de valoare tranșantă în ceea ce privește identitatea doctrinară a actualelor partide politice din România, dar nu este greu de observat că *nerăbdarea* de a accede la putere determină ca programele politice, reflectate în obiectivele electorale se suprapun adesea, încât partidele social-democrate guvernează cu măsuri liberale, guverne liberale guvernează cu măsuri social-democrate, sau, și mai elocvent, se poate renunța de către un partid de centru stânga, într-o zi, la întreaga sa doctrină, pentru a se declara de dreapta (vezi cazul Partidului Democrat).

Tocmai această *grabă* și consecințele ei, măsurile conjuncturale care au bulversat societatea românească în ultimii ani impun re-lansarea conservatorismului autohton, adaptat evoluțiilor europene contemporane.

Astfel se impune re-lansarea temelor tradiționale: respectul pentru tradiție și

experiență proprie, pentru familie, parohie, școală, comunitatea mică, ordine, legalitate, prosperitate, politică, echilibru social și politic, a măsurilor atent justificate, în consens cu principiile conservatorismului și neo-conservatorismului occidental (democrație fără extremism politice, mecanisme economice de piață funcționale, instruire civică pentru asigurarea identității comunității mici în spațiul public, profesionalism în toate domeniile).

Proiectul european al României implică și un proiect politic de construcție sistematică, minuțioasă, de guvernare echilibrată, nu de schimbări radicale.

Argumentele sunt date tocmai de simptomele unor puseuri de acomodare brusca a realităților românești cu exigențele acquis-ului comunitar, în care unii din legiuitorii noștri sunt „mai catolici decât papa”, creând tensiuni suplimentare în aplicarea unor măsuri care respectă, parcă la indigo, paradigma maioreșciană a *formelor fără fond*.

Mai mult, conservatorismul românesc devine un instrument de promovare a valorilor naționale în spațiul Uniunii Europene, o construcție cu dublu sens: dinspre Uniunea Europeană pentru captarea celei de-a șaptea națiuni (ca mărime după criteriul demografic) în mecanismele (economice, politico-sociale, culturale etc.) ale funcționării sale, cu valorile și tradițiile specific românești și dinspre România, pentru cultivarea în spațiul autohton a unor importuri care, prin modernismul și eficiența lor, să nu fie impuse distrugând tradiția noastră, ci valorificate potențând deschiderea noastră pentru un rol important în proiectul Uniunii Europene.

Deși revoluționară ca act și idee construcția Uniunii Europene este la origine conservatoare. Ca idee pentru că preia un vechi proiect al unității imperiale (a la Traian, Napoleon, ori Winston Churchill, cel care în 1946 a lansat ideea unui „fel de

State Unite ale Europei”; ca act pentru că Uniunea Europeană nu e proiectată ca o „entitate supranațională”, ci drept o „comunitate de comunități” (Szajer), o construcție care se realizează din mers, cu feed-back-uri permanente.. Așa cum conchidea recent José Manuel Barosso, președintele Comisiei Europene, „Trebuie să îmbinăm viziunea, echilibrul și realismul”, pentru că „nu trebuie uitat în nici un caz să statele Uniunii sunt națiuni suverane” (5). Ceea ce trebuie luat în seamă atât de euro-optimiști, cât și de euro-sceptici. Iar aceasta este o perspectivă conservatoare.

În fond proiectul Uniunii Europene este rezultatul unui tip de raționalitate, acela reflectat de conjunctura geopolitică rezultată în urma celui de-al doilea război mondial. Secolul al XX-lea s-a încheiat prin consacrarea politicii mondiale dezvoltate globalist, pe spații mari, printr-o așezare temeinică a evoluțiilor sociale pe temeiurile realităților istorice, sociale, economice, politice concrete. Acesta este un tip *de raționalitate a contextului, a lucrului concret* (6). El nu e un proiect utopic, prin esența sa fiind adeptul supremației experienței, nu a modelelor ideale. Avem și argumentul experienței americane în care conservatorismul (exprimat de John Adams și Alexander Hamilton, apoi de James Fenimore Cooper și John C. Calhoun) a avut un rol important în fundamentarea democrației americane. După cum, tot experiență concretă este reușita recentă a conservatorismului canadian, prin carismaticul politician Stephen Harper care a reușit să miște într-un singur an masa indecisilor spre partidul conservator cu un obiectiv concret: protecția societății (nu protecție socială), cea ce implică responsabilizarea guvernului în fața plătitorului de taxe.

Este acesta un tip de raționalitate, în consens cu profundele obiecții ale unuia dintre cei mai importanți gânditori politici

englezi ai secolului al XX-lea, Michael Oakeshott, din principala sa lucrare, *Raționalismul în politică*. Pentru că definirea raționalismului în politică este dificilă, dacă rațiunea însăși se îndepărtează de problemele cu care se confruntă cotidian societatea. Nu este o respingere a raționalismului filosofic, a unei mari tradiții (în linia lui Descartes, ori Kant), ci a pretenției de a impune o dinamică a realității prin mari principii abstracte, ceea ce duce inevitabil la soluții utopice.

De aceea el constată că „politica europeană a suferit infuzia a cel puțin trei tipuri de lipsă de experiență politică – aceea a noului conducător, aceea a noii clase conducătoare și aceea a noii societăți politice” (7, p. 27). Drept urmare o altfel de abordare se impune, aceea bazată nu doar pe „cunoașterea tehnică” (pusă în operă deliberat), ci mai ales pe „cunoașterea practică” (preluată, împărtășită, dobândită, nu cucerită). Guvernarea politică prin „salt triumfal” este respinsă în favoarea guvernării politice prin supravegherea respectării regulilor. „Imaginea celui ce guvernează este aceea a arhitectului care are sarcina de a administra regulile jocului, sau a celui ce prezidează o conferință și care conducea dezbaterile conform unei reguli cunoscute, dar nu u participă el însuși la ea” (8, p. 97).

Dar cine face regula? „Modificarea regulilor trebuie să reflecte întotdeauna, dar nu să impună, o schimbare în activitățile și convingerile celor care sunt supuși lor, și ea nu trebuie, în nici o situație să fie atât de mare încât să distrugă ansamblul. Prin urmare, un conservator nu va vrea să aibă deloc de-a face cu inovații menite să facă față unor situații ipotetice; el va prefera să aplice o regulă pe care o are deja, mai curând decât să inventeze una nouă” (9, p.101).

Ca să exemplificăm și să conchidem: vom semnala procesul adoptării noii

Constituții europene : decât să fie adoptată grăbit, impus, mai bine să fie acceptată atunci când ea va corespunde natural convergențelor reieșite din procesul complex de aderare; altfel, în *loc fondul să-și definitiveze organic forma proprie, forma împrumutată „construiește” fondul și întregul proiect, fără un fundament organic*, se poate năruia la primul seism societal semnificativ, cum s-a mai petrecut în istorie (de exemplu, în cazul destrămării unor mari imperii, ori al prăbușirii statelor socialiste).

Résumé

Cet article présente les racines et le rôle historique du conservatorisme roumain aussi bien que son état actuel, dans le contexte du mouvement conservateur qui est assez fort dans les pays de l'Union Européenne.

Bibliografie:

1. Bulei, Ion, *Conservatori și conservatorism în România*, Ed. Științifică, București, 2000.
2. Burke, Edmund, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*, traducere, studiu introductiv și note de Mihaela Czobor-Lupp, Ed. Nemira, București, 2000. (2)
3. Iliescu, Adrian Paul, *Conservatorismul anglo-saxon*, Ed. All, București, 1994 (4).
4. Iordache, Anastasie, *Originile și constituirea Partidului Conservator din România*, București, 1999.
5. Oakeshott, Michael, *Raționalismul în politică*, traducerea și prefața de Adrian Paul Iliescu, postfață de Mihail-Radu Salca, Ed. All, București, 1995 (6,7,8,9).
6. Vlad, Laurențiu, *Conservatorismul românesc (concepte, idei, programe)*, antologie, Ed. Meridiane, București, 2006 (3).
7. Partidul Conservator – *Carta valorilor noastre*, 2005.
8. „Conservatorul” , revistă de cultură politică, nr.1-6 (2006), editată de Institutul de Studii Conservatoare (1).

The Coconuts and the „Transbalkan” Project

Ion DEACONESCU

Following the installation of the martial law in 1972, Ferdinand Marcos, the president of the Philippines, imposed a special tax on coconuts and on the products derived from those, generating huge incomes which were raised by a certain Eduardo Conguango, a very close friend of the chief of state. Several equipments for processing the coconuts were purchased with the money thus obtained, consequently installing a monopoly on the exports of these exotic fruits, as well as a discretionary way of establishing the internal and external prices. This was an extremely favorable situation for Marcos who, from the sum of USD 7,000, which he held in 1965, when he became head of state, came to possess between five and ten billion USD in 1986.

But what connection can be traced between the coconuts and Russia’s energy policy? None or maybe several.

Following the fall of the Berlin Wall and the dissolution of the USSR, Russia as a huge and contradictory geography became difficult to govern. The political and administrative abuses after 1990, the principles offered to the former leading and party staff, with discretionary access to the rich natural and material resources (military deposits, coal and gold mines, ores, oil and natural gases etc.), all these new realities have interacted and imposed

a *new order*, at the beginning on grounds of national security, in a country which, for the last years, has militated for an authentic democracy and has made considerable efforts to regain its prestige as a great world power, which it had possessed until 1990.

Putin’s „new order” is based less on a politics of rapid and consistent economic growth and on institutional performances, but it aims, almost pragmatically, at regaining the confrontation with the USA, China, the EU and with other states involved in the competition on strategic markets, so that Russia holds an *energy superpower* for the next years.

Granted that coconuts represented an important source of revenues for the Philippines and for the Marcos clique, oil and natural gases have imposed, within the current politics, a privileged position for Russia which has passed from military hegemony to the energetic one, restoring its authority, sometimes spectacularly, other times by fracturing group interests and the proliferation of corruption, in a world that has become single-poled, interested more in its own prosperity and in quasi-political domination.

The signing on March 15th of the current year by Russia, Bulgaria and Greece of the Agreement of cooperation in the building and exploitation of the 280 kilometer-long „Transbalkan” pipeline

represents a step forward in Moscow's attempt to dominate over the energy market in the Southern Europe and in the insurance of hydro-carbides for the countries of the European Union.

In these circumstances, the Russian oil will be pumped full towards a part of Europe from Burgas to Alexandropolis, thus avoiding some countries such as Turkey and Romania, themselves engaged in other similar approaches. The „Transbalkan” pipeline constitutes a full political and economic success for Russia, provided that the access on world energy markets will be more and more difficult, the competition between the USA and Russia growing more and more acute. Another aspect is equally important: the new Russian policy is ever stronger highlighted by this project that acts so that Moscow re-gains not only its influence in the region, but also the control over the huge energy resources from its own subsoil and also from areas such as the Caspian Sea, Turkmenistan, Central Asia etc. One has highlighted the fact that the 2006 agreement between Turkmenistan and Gazprom has already doubled the price for natural gases from Central Asia and, consequently, Russia's negotiations with the European Union will announce a different positioning for the Kremlin which controls a quarter of the world total reserves of natural gases and 6.5% of the energy market of Eastern Europe and the Pacific.

The „Transbalkan” Project wants to be a replica to the Baku-Tbilisi-Ceyhan (TBC) pipeline, realized in 2006, one of its beneficiaries being Israel, a part of the military alliance that also includes the USA and Turkey, in fact taking into account a not at all simple equation: avoiding both the Turkish and Russian terrorism through the construction of the two pipelines and the achievement of

influence in the Eastern Mediterranean region.

BTC will become profitable only if one considers the oil from Turkmenistan, Kazakhstan and Uzbekistan, while the „Transbalkan” pipeline, controlled by the Gazprom, Transneft and Rosneft Russian companies with 51%, will be operational in the near future as the European Union depends more and more on the energy imports from Russia, purchasing 82% of the total oil needs and 57% of the whole natural gases, half of the European gas imports and 40% of the oil imports being bought by Russia.

In these circumstances the European Union has to re-formulate its policy of energetic security in order to diminish the dependency of its Member States from Moscow, through the identification of alternative sources of fuel, energy becoming lately a redoubtable weapon of influencing the international relations.

If we are to remember the agreement signed at Zagreb among five states: Croatia, Italy, Romania, Serbia and Slovenia regarding the building of the 1,400 kilometer-long Constanța-Panciova-Trieste pipeline, which is to transport over 1.8 million barrels daily, we have only to conclude the following: the time of the coconuts has set, time has come that some powerful states orchestrate the music of the oil without frontiers.

At first sight, another type of geopolitics.

Résumé

Le „nouvel ordre” que la Russie veut imposer au monde est fondé sur sa capacité de contrôler le marché des ressources stratégiques. Elle fait tout pour devenir une „superpuissance énergétique”. Le Projet „Transbalkan” en est un bon exemple.

Incidența normelor dreptului internațional public asupra protecției mediului înconjurător

Adrian BOGDAN

Introducere

Pentru a analiza relația complexă existentă între om și mediul înconjurător trebuie pornit de la cele două concepte.

Astfel, mediul este definit ca fiind *complexul teritorial în care se îmbină elemente de relief, structură geologică și resursele de subsol, apele și condițiile de climă, solul, vegetația și fauna și care constituie cadrul natural de desfășurare a vieții materiale a societății omenești*¹.

Literatura de specialitate folosește mai mulți termeni pentru a desemna conceptul de *natură* și anume: mediul înconjurător; mediul ambiental; mediul natural; mediul geografic.

Analiza relației om-natură nu trebuie realizată izolat de contextul relațiilor sociale.

În acest caz se are în vedere faptul că omul face parte integrantă din natură, aspect ce impune concluzia că relațiile sociale și toată activitatea omului nu trebuie să aducă atingeri integrității naturii.

Cu toate acestea, protecția naturii nu poate avea un caracter absolut întrucât ar intra în contradicție dezvoltarea societății umane, cu necesitatea asigurării traiului ființelor umane.

Pe de altă parte, omul, prin activitățile pe care le desfășoară, nu trebuie să perturbe grav mediul înconjurător.

În ultima perioadă conflictul dintre om și natură s-a amplificat, fapt ce duce la o intensificare a implicațiilor ce derivă de aici.

Datorită faptului că activitatea umană produce consecințe nu numai pe plan local ci și la nivel planetar, orice exagerare are consecințe universale, acestea concretizându-se în: distrugerea stratului de ozon; efectul de seră; poluare; ploi acide; inundații etc.

De aici putem desprinde concluzia că relația om natură nu are un singur sens, acela de a folosi natura. Datorită exceselor se declanșează anumite mecanisme ale naturii care aduc atingere vieții omenești.

Cu alte cuvinte, natura reacționează la orice intruziune brutală efectuată de către om.

După anul 1990, s-au luat o serie de măsuri pe plan regional în vederea reducerii influenței negative a omului asupra mediului înconjurător.

Este știut faptul că activitatea economică este principala componentă din acest program.

Astfel au fost înființate o serie de fonduri extrabugetare care sunt folosite în vederea protejării naturii, unul dintre acestea fiind Fondul pentru mediu.

Un alt pas în direcția protecției mediului înconjurător l-a constituit implementarea următoarelor principii: principiul *poluatorul plătește*; principiul precauției în luarea deciziei; principiul prevenirii riscurilor ecologice și a producerii daunelor; principiul conservării biodiversității și a ecosistemelor specifice cadrului biogeografic natural².

Uniunea Europeană, în domeniul protecției mediului înconjurător, a impus trei direcții prioritare și anume:

- protejarea, conservarea și îmbunătățirea calității mediului înconjurător;
- protejarea sănătății umane;
- utilizarea rațională a resurselor naturale.

Noțiunea de protecție a mediului poate fi definită ca fiind o *activitate umană conștientă, științific fundamentată, îndreptată spre realizarea unui scop cunoscut, constând în prevenirea poluării, menținerea și îmbunătățirea condițiilor de viață de pe Pământ*³.

În repetate cazuri ne întâlnim cu situații de iresponsabilitate a omului față de natură. Orice acțiune umană provoacă unele schimbări în sistemul ecologic, care de multe ori își pierde calitatea de autoreglare.

Un exemplu în acest sens l-ar putea constitui defrișările masive de păduri care au avut ca efect deșertificarea zonei respective.

Conform Declarației mediului înconjurător de la Stockholm din 1972 dezvoltarea trebuie să fie realizată astfel încât generațiile viitoare nu trebuie să sufere din această cauză, dar respectând condițiile de protecție adecvată a mediului înconjurător⁴.

Relația om-natură are o dimensiune bivalentă. Trebuie combatută concepția că *natura există pentru a ne putea noi servi de ea*. Consecința acestui fapt ar fi aceea că natura nu este decât un simplu *decor* în cadrul căruia omul își desfășoară activitatea.

Autorii acestei concepții egocentriste uită faptul că omul face parte integrantă din natură și nu este un element independent.

Această concepție ignoră anumite aspecte și anume:

- ființa umană face parte din viul planetar;
- existența omului depinde esențial de existența naturii;
- din punctul de vedere al vieții ființele umane nu sunt superioare celorlalte specii.

Au fost formulate o serie de reguli de maximă generalitate având drept scop protecția mediului înconjurător (în special a florei și faunei) și anume: regula neintervenției; regula tratamentului etic; regula restabilirii echilibrului.

Evoluția dreptului internațional al mediului

Raportul dintre om și natură a existat chiar înainte de apariția statului și dreptului.

Norme de drept care se refereau la legăturile dintre om și natură sa înconjurătoare au reprezentat, probabil, prima formă de reglementare a raporturilor dintre oameni, atunci când au apărut elemente de conștiință religioasă (pe o anumită treaptă de dezvoltare umană), când afirmările religioase s-au alăturat uzanțelor primitive ale relațiilor dintre ființele umane și mediul natural⁵.

Protecția mediului înconjurător reprezintă un obiectiv primordial al societății umane.

Dreptul internațional al mediului constituie o disciplină de graniță întrucât el acționează în toate sectoarele sistemului de drept prin introducerea dimensiunii ecologice.

Pe plan internațional se constată o reglementare *sectorială*, în conformitate cu marile domenii ale mediului și anume:

domeniul acvatic; spațiul terestru; atmosferă; faună și floră sălbatică etc.

Dreptul internațional al mediului, în evoluția sa, a parcurs patru etape și anume:

- etapa incipientă;
- etapa *utilitaristă*;
- etapa ocrotirii și conservării naturii;
- etapa dreptului internațional al protecției mediului.

Cooperarea internațională a jucat un rol important în cadrul dreptului mediului, urmărind protejarea și restaurarea mediului ambiant.

Deci, cooperarea internațională se relevă a fi absolut necesară, fiindcă numai prin coordonarea eforturilor a fiecărui stat în parte, prin adoptarea unor norme unitare cu privire la protecția mediului se va răspunde eficient la cerințele pe care le reclamă acțiunea de depășire a actualei crize ecologice și de preîntâmpinare a unor crize viitoare⁶.

Datorită evoluției rapide a progresului tehnic, problemele de mediu s-au acutizat în ultima perioadă impunând măsuri energice din partea statelor Comunității Europene.

Astfel, protecția mediului a devenit o prioritate aspect reliefat și de legislația europeană, care cuprinde peste 200 de acte normative, cu incidență în cele mai diverse sectoare de activitate.

Contribuția statelor la protecția mediului înconjurător

Profesorul A. Kiss remarca, la începutul anilor '90 *dacă dreptul mediului decurge din interesul comun al umanității putem considera că acest interes se reflectă în drepturile recunoscute individului*⁷.

Mediul înconjurător a fost declarat patrimoniul comun al umanității, fapt ce a impus luarea unor decizii la nivel internațional pentru protejarea acestuia.

Astfel, în 1972, la Stockholm, a fost adoptată *Declarația Conferinței Națiunilor*

Unite asupra mediului înconjurător care prevede un set de 26 de principii referitoare la protecția și conservarea mediului înconjurător.

Conexiunea dintre mediul înconjurător și societatea internațională a fost reliefată în cadrul lucrărilor Convenției UNESCO din 23 noiembrie 1972 privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural.

În 1983 a fost creată, de către ONU, Comisia Mondială privind Mediul și Dezvoltarea care prin activitatea desfășurată are drept scop păstrarea echilibrului ecologic.

Mai târziu, în 1992 a avut loc Conferința asupra mediului și dezvoltării, desfășurată la Rio de Janeiro în Brazilia.

Lucrările conferinței au evidențiat faptul că nu este posibilă o dezvoltare statală economico-statală durabilă ca proces izolat. Declarația adoptată la Rio include principiile fundamentale pe care statele trebuie să-și fundamenteze viitoarele decizii și orientări politice, luând în considerație implicațiile pe care le are asupra mediului dezvoltarea economico-socială⁸.

Au mai fost luate o serie de măsuri privind protecția mediului la nivel internațional, acestea având la bază anumite surse juridice specifice precum: Agenda 21; Conferința cadru a Națiunilor Unite privind schimbările climatice; Convenția privind diversitatea biologică; Convenția asupra dreptului mării de la Montego Bay din 1982; Declarația de principii privind administrarea, conservarea și dezvoltarea economică și menținerea oricăror forme de viață etc.

Pe plan intern, Constituția României în art. 35 intitulat dreptul la mediu sănătos consacră legătura între om și natură realizând astfel o protecție indirectă a mediului înconjurător⁹.

Protecția mediului constituie o obligație ce incumbă atât autorităților

administrației publice cât și tuturor persoanelor fizice sau juridice.

Alături de Constituție au mai fost edictate o serie de legi în acest domeniu, cea mai importantă fiind Legea nr. 137/1995 privind protecția mediului.

Astfel în art. 5 legea garantează dreptul omului la un mediu sănătos instituind o serie de garanții în acest sens, care țin de domeniul drepturilor omului. Printre aceste garanții putem enumera:

- dreptul la informație, materializat în accesul la informațiile privind calitatea mediului înconjurător;
- dreptul de asociere exercitat în vederea formării unor organizații de protecție a calității mediului;
- dreptul la repararea pentru prejudiciului suferit etc.

Protecția mediului înconjurător în prezent a dobândit o nouă dimensiune datorită pericolului latent ca omul să distrugă întreaga biosferă.

Mijloacele pe care la are la îndemână sunt foarte diversificate, mergând de la folosirea armamentului nuclear și până la poluare.

Concluzii

Se impune o acțiune fundamentată pe principiul responsabilității, ceea ce reclamă elaborarea unor planuri de acțiune structurate pe perioade scurte, medii și lungi, care să realizeze o protecție eficientă a mediului înconjurător.

Datorită faptului că poluarea a depășit granițele naționale, statele sunt chemate să participe la stoparea acesteia, fenomen ce se poate realiza decât pe baza cooperării internaționale.

Coordonarea eforturilor la nivel internațional, materializate în adoptarea unor norme juridice referitoare la protecția mediului înconjurător va conduce la rezolvarea crizei ecologice.

Note

¹ *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

² Legea nr.137/1995 privind protecția mediului, art.3.

³ E. Lupan, *Dreptul mediului. Parte generală*, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 40.

⁴ Vezi în acest sens Principiul 3 al Declarației.

⁵ A. Kiss, S. Shelton, *International Environment Law*, Transnational Publisher, inc. Graham, Totman, p. 135.

⁶ N. Bobică, *Elemente de ecologie și dreptul mediului înconjurător*, Iași, Editura Fundației Chemarea, 1994, p. 130.

⁷ P. Drăghici, *Dreptul mediului*, Editura Themis, Craiova 2000, p. 141.

⁸ A. Bolintineanu, A. Nastase, B. Aurescu, *Drept internațional contemporan*, Editura All Beck, București, 2000, p. 268.

⁹ *Constituția României* în art. 35, alin 1 stipulează că: Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

Résumé

L'attention de la communauté internationale est attirée aujourd'hui par le danger écologique qui menace l'avenir du monde. La pollution, sous tous ses aspects, se fait ressentir dans la qualité de la vie humaine. Voilà pourquoi les états sont appelés à prendre des mesures énergiques, pour arrêter ce phénomène négatif, suivant le principe de la coopération internationale.

Some Aspects of Economic Integration

Mihai-Radu COSTESCU
Mihai-Alexandru COSTESCU

Economic integration is a term used to describe how different aspects between economies are integrated. The basics of this theory were written by the Hungarian Economist Béla Balassa in the 1960s. As economic integration increases, the barrier of trade between markets diminishes. The most integrated economy today, between independent nations, is the European Union and its euro zone.

Three fundamental factors have affected the process of economic globalization and are likely to continue driving it in the future. First, improvements in the technology of transportation and communication have reduced the costs of transporting goods, services, and factors of production and of communicating economically useful knowledge and technology. Second, the tastes of individuals and societies have generally, but not universally, favored taking advantage of the opportunities provided by declining costs of transportation and communication through increasing economic integration. Third, public policies have significantly influenced the character and pace of economic integration, although not always in the direction of increasing economic integration.

The international processes of regional economic integration have been intensifying

across the world for some time and they represent a big challenge for accessing countries and their environment. There are many consequences of these processes, such as: faster economic growth, better asset utilization, increased competitive power of enterprises and improved quality of life for society via more effectively addressing society's needs.

The positive consequences mentioned above can occur based on an old integration paradigm, depending on a degree of complementariness between combining economic entities. The formation of complementary structures first of all allows a trans-industrial division of work. According to a new paradigm, the development of intra-industrial production specialization based on technological substitution (such as machine industry) is an important condition for successful realignment of combining economies. The achievement of this potential complementarity is connected with the necessity of gradual resignation from developing certain areas of production, decreasing production capacity in those areas by some countries to the benefit of other countries, making additional investments to increase production capacity in the remaining areas of production etc. On the other hand, the development of any substitute economies

in any country would require increased innovation based on internal and external sources, and this would lead to a better utilization of working capital via creation of new employment opportunities for highly qualified young professionals.

For example, economic theory suggests that countries adhering to the EU membership should expect benefits from the membership in the form of higher growth rates and higher welfare in terms of higher per capita income. These countries also should expect higher levels of foreign direct investment as well as higher transmissions of technology. Theory further suggests that the key for long-term growth is in the country's ability to exploit increasing returns in research and development (R&D), also referred to as the engine of growth, resulting from higher levels of FDI (foreign direct investment) and technology transmission.

Economists generally support economic integration because it eliminates certain inefficiencies. When states in a common market choose different tax and labor policies, for example, workers and businesses have an incentive to move from states where taxes are high to states where they are low. Similarly, those who receive government subsidies have an incentive to move from states where subsidies are low to states where they are high. This migration punishes socially progressive states by simultaneously raising the amount they must spend and reducing the tax revenue available to meet their obligations.

Some believe this competition goes too far. The Organization for Economic Cooperation and Development recently concluded that the developed world should eliminate "harmful tax competition" between states. German Chancellor Gerhard Schröder echoed these concerns in a European Union context, arguing that low tax rates

in its newly admitted Eastern members constitute "unfair tax competition." French President Jacques Chirac even coined a new term – "social dumping" – to describe the process by which laissez-faire states import workers and businesses from more highly regulated EU members.

Economics textbooks reveal the solution to this apparent dilemma. If competition between states for individuals and businesses is undesirable, such competition can be reduced or even eliminated through common economic policies. Simply compel all members of a federation to offer the same business climate and social safety net, and neither individuals nor businesses will migrate in search of something that better suits their needs. This would relieve the fiscal pressure on high-benefit states and thereby strengthen what is often called "social Europe." Further economic integration, in other words, is the answer.

But there is more than one kind of economic integration. The North American Free Trade Agreement provides a useful example in this regard. When NAFTA was debated in the early 1990s, many unions felt the treaty should impose U.S. labor and environmental laws on Mexico. Business groups vigorously disagreed, arguing that such a requirement would weaken the competitive forces NAFTA was intended to unleash. The argument was not so much over whether to integrate the U.S. and Mexican economies but how to integrate them.

Much the same rhetoric has been heard in the debate over the European constitution. As Chirac said, the EU faces a conflict of visions on how to further integrate members' economies. "The first," he said, is "to go with the Anglo-Saxon and Atlantic liberal current" of low tax rates and flexible labor markets. "That is not what we want. The second solution is that

of a humanist and therefore organized Europe,” he concluded, that can “stop the drift toward economic ultra-liberalism.”

So it is not economic integration per se that is being debated, because a uniformly low-tax Europe with flexible labor markets would be just as integrated as a Europe that embraces uniformly high tax rates and inflexible labor markets. Rather, the question is what sort of further economic integration Europe will pursue.

If the European economy would be equally productive under either approach, economics would have little to say about these two visions. But this is not the case. It may be true that individuals and businesses could not escape a uniformly high-tax, high-benefit Europe through migration. But individuals could reduce their workweek or leave the workforce entirely, and businesses that would barely survive under a low tax burden would fail if confronted by a higher one. Such individuals and businesses would simply cease to exist as far as production is concerned, becoming either welfare recipients or bankrupt enterprises.

Those are the unspoken economic stakes behind the conflict of visions. In essence, integration along British norms would propel EU members toward a future of high growth and low unemployment, while integration along German norms would drag EU members toward low growth and high unemployment.

Without ignoring long run benefits to economic integration, it is also very important for countries going through this process to understand possible negative consequences in the short run. This will provide for better policy measures in trying to eliminate or minimize these consequences. Understanding these consequences becomes even more important because of the lack of sufficient empirical evidence on the impact of trade liberalization on developing

countries, and a serious reconsideration of the standard trade integration (custom unions) theory to adapt it to the special circumstances of developing countries.

Bibliografie:

www.acit-al.org/publications

www.dallasfed.org

www.ecostat.unical.it

www.imf.org

Résumé

L'intégration économique est un des processus les plus discutés pendant les dernières cinq décennies. Dans cet article on se propose de relever à la fois quelques aspects positifs et négatifs de ce processus.

Interesele Rusiei asupra Mării Negre

Ermelinda DURMISHI

Toate evenimentele geopolitice semnificative – evoluții sau stagnări – derulate în jurul Mării Negre poartă, mai mult sau mai puțin, amprenta unor evoluții geopolitice globale¹.

Evenimentele furtunoase din ultimii ani au condus la modificarea multor realități geopolitice mondiale². Analiza trebuie să vizeze ansamblul de caracteristici ale spațiului care se regăsesc în maturizarea interesului economic, politic, militar sau chiar ideologic. Valoarea geopolitică a unui spațiu va fi dată de caracteristica sa dominantă. Spațiul geografic în centrul căruia se găsește bazinul Mării Caspice nu are aceeași valoare cu cel circumscris Mării Mediterane. Deosebirea este dată de caracteristica dominantă pentru fiecare din cele două spații luate în discuție. În primul caz, este vorba despre resursele naturale uriașe. În cel de al doilea, dominantă este preponderent strategică, datorită drumului comercial care leagă două zone complementare economic, Europa și Asia³. În timp așa cum stim Marea Neagră este un mijloc lor și este un pivot strategic al drumului comercial.

Astăzi, regiunea marelui bazin al Mării Negre a devenit unul dintre centrele politicii europene și mondiale. O parte din pionii mondiali, în primul rând, SUA, privesc această regiune drept „coridor strategic”, care deschide calea către zonele cuprinse de crize puternice, Orientul

Mijlociu și care constituie, în același timp, un fel de „barieră între civilizații”. UE, lărgindu-și pozițiile în Bazinul Mării Negre după intrarea României și Bulgariei, și-a extins politica „noii vecinătăți europene” asupra tuturor statelor din Caucazul de Sud și din Balcani. În sfârșit, Rusia și Turcia sunt interesate de restabilirea pozițiilor lor, știrbite, într-o oarecare măsură, în prezent, și de dezvoltarea colaborării regionale pe toate segmentele de activitate⁴.

Prăbușirea URSS-ului a produs o confuzie geopolitică enormă. Pierderea Caucazului a reînviat temerile strategice față de reapariția influenței Turciei. Pierderea Asiei Centrale a generat un sentiment de sărăcire având în vedere enormele resurse energetice și de minereuri ale regiunii, ca și teama față de o posibilă provocare islamiste⁵.

Aflându-se în interiorul triumphiului dintre lumea islamică, Rusia și Europa, majoritatea țărilor bazinului Mării Negre aleg vectorul european al politicii externe, dar nu reușesc să se debaraseze definitiv și de tradiționala ei esență „eurasiatică”, la care face referire Brzezinski⁶.

După prăbușirea și destrămarea Uniunii Sovietice, dar și după recente evenimente din Orientul Apropiat, întreaga regiune, având în centru Marea Neagră, a recăpătat dintr-o dată interesul geostrategic și economic pe care îl avusese, înainte de cucerirea otomană⁷.

Astăzi, harta politică a zonei Mării Negre este influențată de Rusia și alte două puteri regionale, Ucraina și Turcia. Concepția neo-imperialistă a Rusiei în Marea Neagră își are originea în epocile țaristă și sovietică, dar mai ales în nevoia de a contracara expansiunea în regiune a SUA și a UE. În acest sens, președintele rus Vladimir Putin a manifestat permanent un interes sporit pentru flota rusă din Marea Neagră, care, în pofida uzurii morale din ultimii 15 ani, reprezintă o forță semnificativă de care trebuie să se țină seama. Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rețele globale de transport⁸.

O mare importanță a dobândit Turcia, în timpul prăbușirii U.R.S.S., odată cu creșterea potențelor sale politico-militare și umplerea vacuumului geopolitic în câmpul sudic de acțiune al Rusiei. Nu demult, raporturile Occidentului cu Turcia păreau fără nori. Turcia era privită ca unul din principalele centre de bază care adunau pe filiera comună forțele coaliției anti-irakiene în regiune, ca o armă a Occidentului de pătrundere în țările C.S.I., inclusiv în scopul ruperii continue a rămășițelor influenței ruse. Vectorii tendințelor geopolitice în prezent sunt în primul rând teritoriile C.S.I. din vecinătatea Marii Negre, Caucaz, Asia Centrală, Transcaucazia⁹.

Spre vest, Rusia a pierdut porturile Riga și Tallin, ceea ce a făcut ca accesul Rusiei la Marea Baltică. Cea mai îngrijorătoare a fost pierderea Ucrainei. Independența acesteia a deposedat, de asemenea, Rusia de poziția sa dominantă în Marea Neagră, unde Odessa îi servea de poartă vitală pentru comerțul din Mediterana și cu lumea de dincolo de ea. Pierderea Ucrainei era o pierdere de pivot geopolitic, deoarece a limitat drastic opțiunile geostrategice ale Rusiei. Pierderea ei a avut efect nu numai de pivot, ci și de catalizator geopolitic¹⁰.

Proaspăt ieșită din revoluția portocalie, după cele mai multe opinii, subsidiată puternic din Occident, Ucraina devine un avanpost vestic la întretăierea a trei mase geopolitice: euro-atlantică, euro-asiatică și islamică. Deși nesemnificativă ca forță navală în Marea Neagră (comparativ cu Rusia și chiar cu Turcia), Ucraina este o piesa importantă în puzzle-ul occidental al traseelor energetice¹¹.

Pierderea de către Rusia a poziției sale dominante la Marea Neagră nu numai din cauza independenței Ucrainei, ci și din cauză că proaspăt independentele state caucaziane – Georgia, Armenia, Azerbaidjan – au întărit șansele Turciei de a-și restabili de mult pierduta influență în regiune¹².

În raporturile geopolitice, Turcia se arată a fi un adversar tradițional în zona Balcanică, a Marii Negre, și în Transcaucazia. Mai ales că Turcia dobândește acum o semnificație geopolitică independentă în calitate de centru de putere în regiune. S-au învechit înfățișările despre aceasta țară ca despre „flancul sudic” al N.A.T.O., ceea ce, în esență, era corect în perioada lumii bipolare. Astăzi, Turcia este un puternic centru economic, militar și – cel mai important – ideologic al regiunii. În afară de aceasta, Turcia este un nod geopolitic care leagă (sau dezleagă) regiunile Europei de Sud, Orientul Apropiat și îndepărtat, spațiul post-sovietic¹³.

Cele trei mari opțiuni strategice ale Rusiei, apărute după prăbușirea URSS, sunt:

- Prioritatea „parteneriatului strategic avansat” cu America.
- Accentul pe “străinătatea apropiată”.
- O contra-alianță însemnând un fel de coaliție euroasiatică anti-SUA, menită să reducă predominarea americană în Europa¹⁴.

O parte din elita politicii externe a Rusiei perseverează în vechea concepție geostrategică conform căreia în Europa nu

este loc pentru America, iar extinderea NATO e condusă de dorința acesteia de a-și lărgi sfera de influență¹⁵.

Accentul pus pe „străinătatea apropiată” nu era doar o doctrină politică benignă de cooperare economică regională. Conținutul ei geopolitic avea conotații imperiale. Chiar și relativ moderatul raport din 1992 vorbea de o Rusie refăcută care ar avea rolul de „moderator” în situația din Europa de Est, Asia Centrală și Extremul Orient¹⁶.

Unii politicieni americani au ajuns și ei să descrie relația dintre America și Ucraina ca pe un „parteneriat strategic”. Un imperiu fără Ucraina ar însemna în cele din urmă o Rusie care ar deveni mai „asiatizată” și mai îndepărtată de Europa¹⁷.

Unica opțiune geostrategică reală pentru Rusia este, până la urmă, Europa. Dar nu orice Europă, ci cea transatlantică a UE și a NATO în extindere. Aceasta este Europa cu care Rusia va trebui să stabilească raporturi dacă vrea să evite o periculoasă izolare geopolitică¹⁸.

Marea Neagră este astăzi, geopolitic vorbind, un spațiu de frontieră euro-atlantic.

Două axe geopolitice: Est-Vest și Nord-Sud

Semnificația geopolitică a axei decurge din înaintarea spre est a frontierei euro-atlantice, care a structurat spațiul geopolitic în două axe geopolitice (strategice, economice etc.) majore, respectiv axa nord-sud (Rusia-Armenia-Iran) și cea est-vest care include, via Caucaz și Marea Neagră, caile de transport ale resurselor energetice esențiale din Marea Caspică.

Axele invocate nu fac decât să delimiteze la intersecția lor – al cărei punct putea fi Azerbaidjanul – o regiune de securitate fundamentală aflată pe agenda marilor cancelarii cu interese și influențe în zonă. Această regiune trebuie să includă toate cele trei state din Caucaz (Georgia,

Armenia și Azerbaidjanul), coridorul energetic euro-asiatic care leagă sistemul euro-atlantic la rezervele energetice din zona Mării Caspice și din statele Asiei Centrale.

Conflictelor energetice dintre Rusia și Uniunea Europeană aduc în actualitatea cancelariilor occidentale problema Mării Negre și a rutelor alternative pentru transportul hidrocarburilor. Presa internațională începe să realizeze importanța acestei zone și acordă ample analize dedicate Mării Negre și necesității prezenței UE în această zonă.

Două concepte pentru Pontul Euxin

„Regiunea Mării Negre a devenit în realitate o zonă a confruntării între două concepte opuse: cel promovat în SUA prin lobby-ul făcut de Bruce Jackson, care are relațiile sale în Administrația Bush, și cel prorus sau desfășurat la Moscova de partizanii unei puteri naționaliste, care uzează de gazele naturale ca de un mijloc de presiune”, arăta *Le Monde*. „Fără să-și dorească prea mult o dezechilibrare a situației, europenii nu fac decât să asiste la aceasta confruntare. Președinția germană a UE a anunțat că Marea Neagră va fi una dintre prioritățile sale în timpul viitoarelor luni, precum și relațiile cu Asia Centrală, o sursa de energie alternativă la Rusia. Berlinul dorește o reflecție pe tema politicii de vecinătate a Europei față de Marea Neagră”¹⁹.

Administrația președintelui Bush a adunat laolaltă toate demersurile întreprinse anterior în cadrul „Marelui program” de stabilire a „unității regionale”, după schema SUA – Turcia – Marele Caucaz, care presupune promovarea intereselor naționale americane pornind de la premisa „prezenței SUA în regiuni de importanță strategică ale lumii”. Conform materialelor audierilor care au avut loc după 11 septembrie 2001 în Congres, interesele strategice americane presupun diversificarea surselor energetice din Golful Persic cu cele provenind din țări

care nu sunt membre OPEC; stabilirea de legături cu țări cu populație preponderent mulsulmană în contrapondere la islamismul radical; susținerea independenței țărilor Caucazului de Sud (și bazinului Mării Negre) și promovarea lor pe drumul democrației²⁰.

Rusia continua să domine în repartizarea de conducte din Marea Neagră și în plan energetic, confirmând vechea denumire a Mării Negre – Marea Rusă²¹.

Interesele de tot felul din regiunea Marii Negre întrețin un continuu război, mai puțin cu arme conventionale și mai ales prin atacuri economice, între țările riverane, țările UE și SUA pentru obținerea poziției dominante. Miza cea mai importantă este energia. Moscova este principalul furnizor de gaze al Europei. Practic, prin „arma energetică”, Moscova își continuă tendințele hegemonice în Europa. La începutul anului, toată Europa a suferit de frig pentru că Rusia (furnizorul de gaze) s-a „certat” cu Ucraina (transportatorul de gaze în Europa). Rusia a hotărât să elimine cvasi-total Ucraina din afacerea gazelor, așa că a demarat construirea unui gazoduct prin Marea Baltică, astfel încât să ocolească Ucraina. Nu este prima astfel de „ocolire” pe care o face Moscova. Cu câțiva ani în urmă, a hotărât că gazele pot ajunge în Turcia și prin Marea Neagră, nu numai prin Ucraina, așa că a construit gazoductul Blue Stream.

Un lucru este cert: în prezent, Europa depinde de gazele rusești în proporție de 50% și va ajunge, în câțiva ani, la 70%. Dar aceasta subjugare termică și energetică rusească va dura maximum 20-30 de ani. Până atunci ne vom zbate să găsim soluții pentru ieșirea onorabilă de sub chinga rusească. Frontiera geopolitică euxiniana răzbate spre o alta etapă în abordarea geopolitică²².

În sud-estul Europei s-a acutizat concurența „conductelor”. Câteva proiecte se luptă pentru petrolul care traversează

Marea Neagră, competiția vizând tranzitul gazelor prin Caucaz și Peninsula Balcanică. Cel puțin patru proiecte au fost elaborate pentru a decongestiona strâmtoarele turcești de petrolul rusesc și caspic, adus în Europa cu petrolierele prin Marile Neagră și Mediterana. Doua proiecte presupun construirea de oleoducte începând de pe litoralul bulgăresc, dar unul merge în Grecia, altul în Albania. În principiu, primul (Burgas – Alexandroupolis) este mai aproape de varianta optimă: este cel mai scurt (280km) și cel mai ieftin; în plus, traversează în totalitate țări membre ale UE și de aceea este susținut de Bruxelles. Ce îi deranjează pe europeni: la acest proiect participă companii rusești. Concurenții nu dorm însă. Din același port bulgăresc Burgas se planifică construirea altei conducte prin Macedonia până în portul albanez Vlora. Acest traseu este mai lung (860 km) și, prin urmare, mai scump. Dar în spatele lui sunt americanii, gata, se pare, să cheltuiască oricât pentru a obține controlul asupra fluxurilor de petrol din sudul Europei. Tot americanii susțin și un al treilea proiect – din portul românesc Constanța, prin Serbia, Croația și Slovenia până în portul italian Trieste (1300 km).

În sfârșit, al patrulea proiect presupune realizarea unui oleoduct pe teritoriul turcesc: din portul Samsun, la Marea Neagră, la Ceyhan (acolo unde deja ajunge conducta din Baku). Turcia, care dorește să devină una din cele mai importante verigi din lanțul de aprovizionare a Europei cu petrol și gaze naturale, sprijină activ această variantă. În contextul acestei strategii, se intenționează transformarea portului Ceyhan în principalul port petrolier al țării (și în același timp al Asiei). Dar toate proiectele, cu excepția celui la care participă Rusia, au o mare problemă – cea a aprovizionării cu petrol²³.

Președinția germană a UE a anunțat că Marea Neagră va fi una dintre prioritățile

sale în timpul viitoarelor luni (...) Berlinul dorește o reflecție pe tema politicii de vecinătate a Europei față de Marea Neagră. Dacă în privința Ucrainei și a Georgiei ordinul lui Putin de mărire a prețului a avut scopul de a le tăia avântul pro-occidental și de a le menține în trenea Moscovei, în cazul Belarus, condus de o marionetă a Kremlinului, scopul e altul: Putin dorește revenirea a ceea ce se numește „Rusia albă” la statutul de provincie rusă. Folosirea armelor petrolului și gazului împreună cu propaganda împotriva unor republici foste sovietice ca Georgia, Letonia, Moldova, Kârgâzstan, dar și Belarus sau Ucraina este pur neo-imperialism, susțin analiștii. Convine sau nu, adevărul este că, sub presedintele Vladimir Putin, energia rusească redesenează harta geopolitică a lumii.

Aderarea României și a Bulgariei la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, a adus în centrul atenției zona Mării Negre, spațiu strategic unde se concentrează numeroase jocuri de interese din relația dintre Europa și Rusia, mai ales viitoarele drumuri ale hidrocarburilor, după cum nota recent prestigiosul cotidian francez de stânga *Le Monde*. „Odată cu obținerea accesului la Marea Neagră, UE va fi obligată să privească mai de aproape tensiunile care traversează această zonă, după ce a lăsat SUA să își asume rolul de «protector»”, insistă cotidianul. După ce, în timpul războiului rece, controlul zonei era împărțit între URSS, cu sateliții ei, și Turcia, țară membră NATO, porțiunea controlată astăzi de Moscova se limitează la o fâșie îngustă între Soci și Marea Azov, la frontiera cu Ucraina. Flota rusă de la Sevastopol, port ucrainean, are dreptul să rămână aici până în 2017. România și Bulgaria, membre NATO, vor găzdui baze militare americane. Georgia vrea să adere la NATO, iar Ucraina, deși și-a stopat procesul de aderare la Alianța Nord-Atlantică, este un partener mai slab pentru

Moscova și ceea ce *Le Monde* numește „un stat pivot pentru Europa”. Ziarul subliniază că zona Mării Negre este un spațiu al multor „conflicte înghețate” (Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria, regiuni separatiste sprijinite de Moscova), „în a căror soluționare UE joacă, deocamdată, un rol marginal”. Astăzi, notează jurnalul, regiunea a devenit „o zonă a confruntării între două concepte opuse: cel «euro-atlantic», promovat de SUA, și cel pro-rus sau «euro-asiatic», desfășurat la Moscova de partizanii unei puteri naționaliste care uzează de gazele naturale ca de un mijloc de presiune”²⁴.

În iulie, americanul Bruce Jackson, care a expus, în articolul intitulat „The Soft War for Europe's East” (Războiul de catifea pentru estul Europei), viziunea americană a unei „Mări Negre mari”, unde promovarea democrației va contracara „ambitiile revanșarde ale Moscovei”, deoarece aici, „pentru prima dată în ultimii 150 de ani, relațiile dintre Rusia și Europa se vor defini pentru primele decenii ale secolului XXI”²⁵.

Note

¹ Dan Dungaciu, „Geopolitică și securitate la Marea Neagră – opțiunile strategice ale României și Moldovei”, <http://www.studiide securitate.ro/pdf/c1.pdf>.

² Agenția de știri, informații și comentarii «*Rusia la zi*», săptămâna 15-21 mai 2007.

³ Visarion Neagoe, R. I. Tomescu, *Geopolitică și strategii de securitate*, Editura Universității naționale de apărare, București, 2005, p. 207.

⁴ Agenția de știri, informații și comentarii «*Rusia la zi*», săptămâna 15-21 mai 2007.

⁵ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Editura Univers enciclopedic, București, 2000, pp. 103-104.

⁶ Agenția de știri, informații și comentarii «*Rusia la zi*», săptămâna 15-21 mai 2007.

⁷ Stefan Andrescu, *Izvoare noi cu privire la istoria Mării Negre*, Editura Institutului cultural Român, București, 2005, p. 7.

⁸ Costin Ionescu, „Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută”, http://www.geopolitica.ro/revista/5/rev_05_005.pdf,

⁹ <http://www.rostonline.org/rost/ian-feb2007/marea-neagra.shtml>

¹⁰ Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p. 106

¹¹ Costin Ionescu, *op. cit.*

¹² Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p. 108

¹³ <http://www.rostonline.org/rost/ian-feb2007/marea-neagra.shtml>

¹⁴ Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p. 113

¹⁵ *Ibidem*, p. 117.

¹⁶ *Ibidem*, p. 122.

¹⁷ *Ibidem*, p. 127.

¹⁸ *Ibidem*, p. 134.

¹⁹ Vezi articolul „Marea Neagră, zona crepusculară a UE”, integral în Ziua, 16 ianuarie 2007.

²⁰ Agenția de știri, informații și comentarii «Rusia la zi», săptămâna 15-21 mai 2007.

²¹ http://www.epochtimes-romania.com/articles/article_8612.html

²² <http://www.rostonline.org/rost/ian-feb2007/marea-neagra.shtml>

²³ http://www.epochtimes-romania.com/articles/article_8612.html

²⁴ http://www.epochtimes-romania.com/articles/article_8612.html

²⁵ <http://www.conflict.md/comentarii.php?ID=2178>

Résumé

La région de la Mer Noire est devenue un des centres de la politique européenne et mondiale. Les grandes puissances la considèrent un couloir stratégique et à la fois une frontière entre les civilisations. Les conflits énergétiques récents entre la Russie et l'Union Européenne ont attiré l'attention sur cette région. La Russie continue sa tradition impériale essayant de d'y obtenir la hégémonie, tandis que l'UE désire d'y être présente pour s'en opposer.

Dreptul universal

Nicu VINTILĂ

Din punct de vedere istoric, ideea de drept universal se exprimă sub forma dreptului natural.

Acest drept universal sau natural stipulează în primul rând că toți oamenii sunt egali.

Legea comunității este valabilă din punct de vedere moral atâta vreme cât nu intră în contradicție cu acest principiu¹.

Această atitudine se reduce, de fapt, la a opune, de data aceasta chiar în lume, un drept universal dreptului pozitiv.

În același timp este afirmată intrarea în lume a subiectului moral: „omul descoperă că legea morală trebuie să anunțe o lege pozitivă: eliberarea omului, a oricărui om, trebuie să se realizeze în lume, căci altfel viața morală și rațională rămâne un simplu vis”².

Dreptul natural se constituie astfel ca instanță critică și ca sistem formal de legi ce se aplică pentru a-l informa despre această materie care este etica și despre legile pozitive ale comunităților.

În felul acesta este posibil, de pildă, să se aprecieze din punct de vedere moral și istoric războaiele juste și cele nejuste: juste când folosesc violența, împotriva unei violențe impuse, care neagă egalitatea națiunilor și a grupurilor.

Același lucru este valabil și pentru revoluții care izbucnesc „atunci când cetățenii ... simțindu-se împinși la violență

prin faptul că li se neagă sentimentul de dreptate, refuză să se supună legilor existente și autorităților care le aplică.”³

După Erik Weil, omul moral nu poate nici să preconizeze revoluția, nici să participe la revoluție, căci, deși vizează mai multă dreptate, revoluția neagă principiul moral conform căruia legile pozitive au și un conținut rațional, chiar dacă ele apar ca nedrepte.

Însă, revoluția, „de nejustificat atunci când este doar propusă sau când eșuează, este justificată din momentul în care a reușit... datorită succesului său, ea a întemeiat un nou sistem istoric și pozitiv de legi, iar acesta poate cere individului aceeași supunere ca și vechiul sistem, posedând totuși acum un argument superior celui al vechiului sistem, singurul argument al supunerii: în prezent el este în vigoare”⁴.

Erik Weil insistă asupra faptului că subiectul moral se poate retrage în sine, dar poate, de asemenea, să se și depășească: „o asemenea ocazie îi este oferită de conflictul istoric dintre dreptul pozitiv și sentimentul dreptății.”

Dacă el a optat pentru această a doua soluție, atunci „reflecția morală are legătură cu raporturile reale dintre oameni, formulate într-o formă universală de către dreptul pozitiv.

Fără a renunța la autonomia sa, reflecția morală l-a învățat că ea nu este suficientă pentru a acționa și că nu se poate percepe ca reală decât ca o critică vie a unei morale vii în interiorul său.⁵

Cu alte cuvinte, subiectul moral, care cunoaște universalul, trebuie să cunoască două realități istorice, aflate cel mai adesea în conflict : ... un sistem de obiceiuri și de legi dat... și un sentiment al dreptății, ambele istorice, ambele gândite și realizate pornind de la conștiința universalului⁶.

De aceea, misiunea sa istorică este una educativă, sarcina esențială a omului moral fiind educarea oamenilor astfel încât ei să se supună din proprie inițiativă legii universale (naturale) pe care el, plasat în istorie, a sesizat-o în puritatea sa.

Educația pe care o are în vedere, pe care o propune și pe care încearcă să o practice moralistul, este educarea „universalității individului, violent în individualitate, educație ce se opune pasiunilor și le face cu ajutorul acestora.”⁷

Subiectul moral trebuie să propage pentru a se face înțeles, tot ceea ce cunoaște, în calitatea sa potrivit raționalității comunității istorice căreia îi aparține iar această comunitate i se oferă, în primul rând, ca societate.

A cunoaște această societate înseamnă a-i înțelege mecanismele și statutul acordat, individualității în cadrul său.

Orice societate constituie o comunitate de muncă, ori societatea modernă se înțelege și se organizează în vederea unei lupte progresive cu natura exterioară.

Fără îndoială, nici-o societate din trecut n-a putut supraviețui decât angajându-se într-o asemenea luptă, dar ea nu-și înțelege organizarea și finalitatea în funcție de aceasta.

Dominarea mereu sporită a națiunii nu era sacral ei, dacă prin acest termen se înțelege „ceea ce ... oferă mijlocul de a distinge între esențial și neesențial, între

bine și rău, și care prin urmare nu poate fi depreciat prin nici un argument, întrucât orice argument advers se situează, fiind advers, de partea răului.” (ibidem)

Cauzele acestei situații ce caracterizează societatea modernă în întregul său nu sunt prea importante; la fel de puțin important este și faptul că, alături de această sacralitate funciară, adică socială, subzistă alte sacralități ce mobilizează indivizii și grupurile.

Pentru Erik Weil, singura problemă rămâne aceea de a ști dacă politica (acțiunea universală ce vizează libertatea rațională) poate fi redusă la social (la lupta cu natura exterioară).

Pentru a formula însă corect această problemă, este necesar să se constate că în principiu comunitatea modernă de muncă alcătuiește o societate mondială.

De fapt, metoda de muncă este una și aceeași în toate societățile puternice din epoca noastră, ceea ce le distinge nu este forma muncii, ci conținutul istoric al fiecăreia.

Cu alte cuvinte, deși lumea este unificată în jurul principiului muncii ca mijloc de dominare a naturii, nu se poate vorbi, totuși, de o unificare reală a lumii.

De aceea este necesar să se distingă între comunitate, realitate trăită printr-o experiență umană în cadrul unor instituții care se întorc la origine, la timpurile imemorabile, la mos majorum și societate, care este raționalistă, între popor considerat ca încheiere a unei evoluții organice și stat considerat o creație mai recentă.

Științele sociale, afirmă Erik Weil, care evită să folosească expresia ambiguă de științe umane, analizează tocmai această stare de fapt și descriu în mod adecvat mecanismele prin care este asigurată eficacitatea (progresul, nivelul de viață, bogăția socială).

Aceste mecanisme sociale formează pentru individ o a doua natură, el se află prins între ele.

Dacă își dă puțină osteneală, el poate alcătui proiecte, poate elabora planuri, poate lua decizii pe care le poate discuta rațional cu alți indivizi.

Cu toate acestea, ca organizare a luptei comunității cu natura exterioară, societatea nu atribuie indivizilor nici un rol, în afară poate de cel combatant, adică de forță brută sau inteligentă ce trebuie opusă naturii nonumane.

Recompensarea sau pedepsirea sa au loc exclusiv în virtutea acestei funcții: cel care nu contribuie la succesul luptei nu se poate aștepta la nici o participare la beneficii, el se află în fața unei singure necesități, cea de a se pune în valoare, de a fi prețios pentru ceilalți. Din acest punct de vedere, nu mai contează dacă munca socială a unei comunități moderne este organizată în chip liberal sau dirijist, individul este supus întotdeauna presiunii circumstanțelor (amenințarea șomajului, a falimentului, sau a retragerii indemnizației de șomaj) care echivalează cu cea a lagărului de muncă forțată sau a procesului de sabotaj.

Competiția este astfel regula de conduită a oricărei societăți moderne.

Așa este societatea modernă în principiul ei, așa este și în realitate, dar în măsura în care nu este societate unificată la scară mondială și în măsura în care fiecare din societățile care o constituie este marcată de povara factorilor istorici, indivizii sunt supuși și altor motivații în afara celor care țin de calculul de eficacitate.

În felul acesta, fiecare societate particulară este nevoită să ceară indivizilor nu numai o contribuție la lupta progresivă a societății cu natura exterioară ci și o contribuție la lupta acestei societăți

particulare împotriva unei naturi exterioare din care acum fac parte toate celelalte societăți particulare.

Ea trebuie deci să apeleze la sentimente și să țină cont de ele în educația socială, vizând în același timp și eficacitatea rațională maximă.

Această dublă necesitate explică natura dreptului pozitiv modern el trebuind să păstreze o anumită parte din tradiție, a cărei abrogare ar șoca sentimentele, deci să accepte iraționalitatea, dar să și introducă preocuparea pentru rațional.

Rezultă că el este oarecum heteroclit, iar din punct de vedere moral, nici just, nici injust, competiția obligându-l să tolereze egoismul și chiar să-l prefere.

Note

¹ Emile Durkheim, *La division du travail social*, Paris, Puf, 1893, cap. IV, pp. 449-453.

² Idem, *Les règles de la méthode sociologique*, Paris, PUF, 1895.

³ Sigmund Freud, *Malaise dans la civilisation*, Paris, PUF, 1971, p. 9.

⁴ Sigmund Freud, *Angoasă în civilizație, Opere*, vol.1, București, Ed. Științifică, 1991, p. 293.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

Résumé

Du point de vue historique, l'idée de droit universel s'exprime sous la forme du droit naturel et elle suppose principalement l'égalité de tous. On essaye d'esquisser les particularités théoriques de ce type de droit vu comme une alternative au droit positif.

Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, un deziderat al tuturor timpurilor

Gheorghe COSTACHE

1. Aspecte generale privind drepturile omului

În filosofia greacă antică de acum mai bine de 2000 de ani s-a dezvoltat ideea egalității tuturor oamenilor, ideea dreptului natural de care beneficiază toți oamenii.

Din perioada respectivă se regăsesc și azi primele considerații în materie, cel mai edificator în acest sens fiind codul lui Hammurabi, care începe astfel: „*Prescriu aceste legi spre a împiedica pe cel puternic să oprime pe cel slab*”.

Trăsătura caracteristică a perioadei cuprinse între anii 1.500 î.d.Ch. și 476, a constituit-o apariția unor sentimente de ostilitate între comunități, fiecare considerând celelalte comunități ca fiind dușmani care trebuiau aserviți sau distruși. Războiul a fost ca atare, singurul mijloc de apropiere forțată între popoare. În aceste condiții, nu s-au putut crea norme juridice în adevăratul sens al cuvântului, însă anumite uzanțe s-au putut constata la mai toate statele.

Conform filosofului Baruch Spinoza, libertatea politică nu poate fi suprimată deoarece nimeni nu este obligat conform dreptului natural să se supună bunului plac

al altuia, iar pentru Hobbes, dreptul natural reprezenta libertatea pe care o are fiecare de a folosi propria sa putere pentru apărarea propriei sale naturi, adică a vieții sale. Conform acestui gânditor, „*dacă natura i-a făcut pe oameni egali, această egalitate trebuie recunoscută*”.

Anglia a fost una dintre primele țări care au aplicat principii referitoare la respectarea drepturilor omului. Unul dintre cele mai vechi și cunoscute documente în acest sens fiind „Magna Charta Libertatum” adoptată la 15 iulie 1.215, de către Ioan cel fără de Țară, și care avea întâietate față de toate celelalte documente emise până la acea dată, și care prevedea la punctul 39, următoarele: „*Nici un om liber nu va fi arestat sau întemnițat, sau deposedat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, sau exilat, sau lezat de orice manieră ar fi și noi nu vom purcede împotriva lui, fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legile țării*”.

Aceste drepturi erau valabile și pentru coloniile engleze, așadar și în Statele Unite ale Americii. Aici a fost formulat, pe timpul Războiului de Independență, primul catalog de drepturi ale omului din istorie, sub influența directă a ideilor exprimate de John Locke.

Acest catalog se intitula „Virginia Bill of Rights” și a fost redactat în anul 1776. El se numără, printre cele mai importante documente din istoria drepturilor omului.

În „Virginia Bill of Rights” au fost enunțate următoarele drepturi inalienabile ale omului:

- dreptul la viață, libertate și proprietate;
- dreptul la liberă întrunire și libertatea presei;
- dreptul la liberă migrație și dreptul de petiție;
- dreptul la protecție legală;
- dreptul de vot..

Revoluția Franceză din 1789 cu sloganul său binecunoscut „*liberté, égalité, fraternité*” a avut consecințe enorme în ceea ce privește respectarea drepturilor omului pe continentul european.

La data de 26 august 1789 a fost adoptată „Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului.

În aceeași Declarație se găsește și încercarea patetică de a sublinia rezonanța universală a drepturilor omului. Aceste drepturi ale omului trebuiau să reușească mai întâi să fie acceptate ca drepturi fundamentale în cadrul constituțiilor naționale, fapt care a putut fi realizat în aproape toate statele europene în decursul secolului al XIX-lea. Ideea filosofică despre drepturile omului a izbutit astfel să-și găsească aplicare politică și juridică, reușind să fie implementată, până la jumătatea secolului XX.

2. Cadru instituțional al Declarației Universale a Drepturilor Omului

Atrocitățile petrecute în timpul celor două războaie mondiale i-au făcut pe oameni să se gândească cum ar putea aplica, pe tot cuprinsul lumii, principiile

enunțate de drepturile omului.

Istoria nu trebuia în nici un caz să se mai repete vreodată.

Toți oamenii din întreaga lume trebuiau să se bucure de drepturi și libertăți fundamentale.

Acest lucru a constituit una dintre cele mai importante forțe motorii care au condus la înființarea Organizației Națiunilor Unite. Prin aderarea tuturor statelor la această organizație, drepturile omului nu mai erau claustrate la nivelul statelor și deveneau o problemă a comunității internaționale.

Contractul încheiat între țările membre, așa numita Cartă a Națiunilor Unite, a fost adoptat la data de 26 iunie 1945.

Toate statele membre se obligă, conform Cartei, să colaboreze cu ONU pentru îndeplinirea obiectivelor enunțate de aceasta (articolul 56), iar printre aceste obiective se numără și popularizarea drepturilor omului. În acest articol se specifică că toți membrii Națiunilor Unite – astăzi aproape toate țările lumii sunt membre ONU - se obligă să respecte drepturile omului.

Pentru a determina toate statele membre să respecte drepturile omului, ONU a elaborat „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, adoptată la 10 decembrie 1948.

„Declarația Universală a Drepturilor Omului”, marchează începutul strădaniilor de popularizare și universalizare politică și juridică a drepturilor omului.

Această Declarație dorește să desființeze barierele naționale și să impună aceste drepturi la nivel universal. Mai este însă cale lungă până la realizarea acestui ideal, iar acest deziderat major pentru întreaga lume reprezintă punctul de plecare în abordarea temelor legate de respectarea omului și a drepturilor sale fundamentale.

Cele mai importante momente din istoria drepturilor omului:

1215	Magna Charta Libertatum
1628	Petition of Rights (Anglia)
1679	Habeas-Corpus (Anglia)
1776	Virginia Bill of Rights (SUA)
1776	Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii
1789	Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, Revoluția Franceză
26. Iunie 1945	Carta Națiunilor Unite
10. Decembrie 1948	Declarația Universală a Drepturilor Omului
4. Noiembrie 1950	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
19. Decembrie 1966	Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale
	Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice
22. Noiembrie 1969	Convenția Americană a Drepturilor Omului
01. August 1975	Actele Finale CSCE de la Helsinki
27. Iunie 1981	Carta Africană (Banjul) a Drepturilor Omului și Popoarelor
19. Septembrie 1981	Declarația Universală a Drepturilor Omului din Islam
14. Iunie 1992	Declarația de la Rio cu privire la mediu și dezvoltare
Iunie 1993	Conferința Mondială a Drepturilor Omului (Viena): Vienna Declaration and Programme of Action

3. Impactul adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului asupra statelor membre ale ONU

Până la al doilea război mondial, constituțiile majorității statelor conțineau prevederi ample referitoare la drepturile omului, însă, exceptând prohibiția sclaviei și protecția minorităților, drepturile fundamentale ale omului nu au căpătat o dimensiune juridică internațională.

Tragedia milioanei de oameni din timpul celui de-al doilea război mondial, a

dezvăluit un adevăr de o simplitate zguduitoare : *războiul nu ar fi putut avea loc dacă în toate țările s-ar fi respectat drepturile și libertățile fundamentale ale omului.*

Acest concept este valabil în cazul tuturor războaielor omenirii indiferent ce motiv ar fi invocat.

După experimentul tragic „pe viu” al bombelor atomice de la Hiroshima și Ngasaki, s-a putut înțelege mult mai bine și unanim faptul că asigurarea păcii și

implicit respectarea drepturilor omului, nu mai poate fi considerată și tratată ca o problemă de „drept intern”, ea fiind o problemă de maximă importanță care vizează întreaga comunitate internațională.

Înțelegând pe deplin acest adevăr, Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite, a adoptat la 10 decembrie 1948 Declarația Universală a Drepturilor Omului, în preambulul căreia se află cel mai înălțător apel la moralitate adresat întregii omeniri:

„Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

Considerând că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că făurirea unei lumi în care ființele umane se vor bucura de libertatea cuvântului și a convingerilor și vor fi eliberate de teamă și mizerie...

Adunarea Generală proclamă prezenta Declarație universală a drepturilor omului ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, având această declarație permanent în minte, ca, prin învățatură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă...”

Declarația Universală a Drepturilor Omului, nu are în prevederile sale un articol care să oblige vreun stat să ia vreo măsură pentru aducerea ei la îndeplinire, însă având în vedere faptul că aceasta a fost adoptată de Organizația Națiunilor Unite din care fac parte marea majoritate a statelor lumii, prin ratificarea Cartei Organizației Națiunilor Unite, se poate trage ușor concluzia că pe cale de

consecință, implicit documentele adoptate de ONU, au menirea de a determina statele membre să adopte toate documentele elaborate de aceasta.

În acest context, fiecare stat are datoria de a cuprinde în legile sale interne, începând cu legea fundamentală – Constituția – prevederile ce decurg din Declarația Universală a Drepturilor Omului și să vegheze la respectarea întocmai a acestora.

4. Apariția și dezvoltarea respectării drepturilor omului în Europa modernă

Internaționalizarea respectării drepturilor omului ca garanție a păcii, pe fondul internaționalizării informațiilor științifice și tehnologice utilizate în cadrul unei piețe libere, ca garanție a propășirii economice și culturale, a convins țările europene nesupuse ocupației sovietice, unite în cadrul Consiliului Europei, să semneze la data de 04 noiembrie 1950, *Convenția europeană asupra drepturilor omului*, care a intrat în vigoare la data de 03 septembrie 1953.

Această Convenție, este primul instrument de drept internațional care organizează apărarea individului în fața propriului stat, garantându-i drepturile și libertățile fundamentale.

Spre deosebire de alte instrumente internaționale, Convenția europeană, nu se limitează la a enunța principii, ci, odată cu enunțarea drepturilor și libertăților, ea oferă pentru protecția lor o garanție colectivă, prevăzând căi de atac contra violării lor și, concomitent, măsuri reparatorii.

În țările europene, Convenția a fost integrată organic în normele juridice interne, iar după căderea sistemului comunist, acestea au fost incluse și în sistemele legislative ale fostelor state ce au aparținut sistemului respectiv.

Spre exemplificare, vom reține faptul că în Elveția, Convenția europeană, are rang de lege federală. În Franța, ea are un rang superior legilor, în virtutea Constituției,

care prevede că tratatele și acordurile aprobate, au autoritate superioară legilor.

În Austria, Convenția are același rang ca și Constituția, iar în Germania, Italia și chiar în Elveția, dispozițiile Convenției europene pot fi invocate direct și imediat în fața tribunalelor naționale, având o forță obligatorie directă asupra parlamentelor, guvernelor, autorităților administrative și tribunalelor din aceste țări.

Convenția, obligă statele semnatare, să pună dreptul lor intern în acord cu dispozițiile ei, astfel ca toate dispozițiile contrare să fie abrogate de către organele legislative.

Convenția europeană a drepturilor omului exercită, un anumit control asupra actelor legislative, administrative și judiciare ale statelor, influențând și pe această cale respectarea prevederilor Convenției.

La cererea secretarului general al Consiliului Europei, potrivit art.57 al Convenției, guvernele țărilor semnatare vor furniza explicații privind modul în care dreptul intern asigură aplicarea efectivă a prevederilor Convenției.

După evenimentele din 1989, sistemul legislativ din țara noastră a cunoscut profunde modificări, pentru a se pune în acord cu sistemele democratice occidentale, printre acestea fiind și cele referitoare la drepturile omului.

În acest context, legea noastră fundamentală, Constituția, a acordat respectării drepturilor fundamentale ale cetățeanului, un spațiu destul de important, ele fiind statuate în Titlul II, sub denumirea de *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*.

Așadar, aceasta presupune că întregul sistem legislativ ce s-a elaborat în țara noastră după aprobarea Constituției, a trebuit să țină cont de aceste prevederi și să fie în conformitate cu prevederile Constituționale și implicit cu prevederile Convenției europene pentru respectarea drepturilor omului.

5. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

Realizarea primelor forme de cooperare între statele europene, a avut de la început ca motivație asigurarea bunăstării popoarelor, eliminarea rasismului și a urii de rasă, a discriminărilor de orice fel și lichidarea prin aceasta a riscului conflictelor dintre state.

Convenția europeană asupra drepturilor omului, aprobată în 1950, a constituit baza de plecare pentru abordarea acestei probleme cu implicații majore în viața tuturor popoarelor și în cadrul instituțiilor europene care s-au înființat și au funcționat ulterior în structurile comunităților europene.

Având în vedere aspectele majore pe care le aborda, la nivelul Consiliului european, s-a constituit un organism special de lucru menit a pune în discuție aspectele legate de respectarea drepturilor fundamentale ale omului, care să aibă în componența sa, șefi de state și de guverne, reprezentanți ai instituțiilor naționale, europene și comunitare.

Organismul respectiv, a fost denumit Convenție și avea menirea să se ocupe de redactarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, denumite generic „Carta”.

Convenția s-a reunit pentru redactare Cartei pentru prima oară în decembrie 1999 și și-a încheiat lucrările în decembrie 2000.

În luna octombrie 2000, la reuniunea care a avut loc la Biarritz și la care au participat șefii de stat sau de guvern din țările membre ale Uniunii Europene, Convenția a cerut Parlamentului European, Comisiei și Consiliului European să adopte Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, a fost aprobată sub această denumire la 09 decembrie 2000 la Nisa.

Carta, a fost adoptată ca un act interinstituțional și nu ca un tratat semnat între state, așa că ea nu avea forța juridică necesară pentru a putea să se impună în

fața tuturor statelor membre ale Uniunii Europene.

Acest lucru a făcut ca după mai multe runde de dezbateri să se cadă de comun acord că trebuie să aibă forța juridică necesară și s-a hotărât ca aceasta să fie introdusă în cuprinsul Constituției europene, așa că în prezent, face parte integrantă din legea fundamentală a Uniunii Europene, prevederile ei găsindu-se în Partea a II-a a proiectului Constituției.

Uniunea Europeană, contribuie la apărarea și dezvoltarea valorilor sale comune, cu respectarea diversității culturale și a tradițiilor popoarelor Europei, precum și a identității naționale a statelor membre și a organizării puterilor lor publice la nivel național, regional și local.

În acest context, Carta, reafirmă prin respectarea competențelor și sarcinilor Uniunii, precum și prin principiul subsidiarității, drepturile care rezultă în special din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune statelor membre, din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din Cartele sociale adoptate de Uniune și de către Consiliul Europei, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Beneficiul tuturor drepturilor implică responsabilități și îndatoriri atât față de terți cât și față de comunitatea umană în general și față de generațiile viitoare în special.

Carta fundamentală a Uniunii Europene conține următoarele categorii de drepturi, intitulată sugestiv: *demnitate, libertăți, egalitate, solidaritate, cetățenie, justiție*.

Dezbaterile începute în luna iunie 2007 la nivelul instituțiilor Uniunii Europene cu privire la redenumirea Tratatului instituind o Constituție pentru Europa precum și cu privire la oportunitatea menținerii în cuprinsul său a Cartei drepturilor și libertăților

fundamentale, vor aduce concepții noi în domeniu iar viitorul ne va oferi puncte fierbinți în plan teoretic în materie. Important rămâne însă lucrul esențial: indiferent de pozițiile adoptate și denumirile care vor fi folosite, drepturile omului trebuie respectate indiferent de sistemele politice și sociale din lume.

Bibliografie selectivă:

1. Gh. Bică, Gh. Costache, D. Bică, *Introducere în dreptul Uniunii Europene*, Ed. Sitech, Craiova 2005.
2. Cloșcă I., Suceavă I., *Dreptul internațional umanitar*, Editura Casa de editură și presă „Șansa”-SRL, 1992.
3. Duculescu, V., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Lumina lex.
4. Gâlea, I., Dumitrașcu, M.A., Morariu, C., *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa*, Editura AllBeck, București, 2005.
5. Micu D., *Garantarea drepturilor omului*, Editura AllBeck, 1998.
6. Selejan-Guțan, B., *Protecția europeană a drepturilor omului*, Editura C.H. Beck, București 2006.
7. *** *Constituția României*.
8. *** *Declarația Universală a Drepturilor Omului*.
9. *** *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*

Abstract

It can be appreciated without neither reservation the fact that the human being's existence cannot be possible without the observance of his fundamental rights both by the state and by the other people, and the armed conflicts or the conflagrations of any kind could be possible if the human being's rights and his fundamental freedoms were totally observed. In this context, the European Union included in the document which will constitute its fundamental law, the Treaty establishing a Constitution for the Europe, the Charter of the rights and of the fundamental freedoms, and the member states which are from the European Union between which soon Romania also assumed the compulsoriness to assure the rights and the fundamental freedoms to their citizens.

Pe urmele „Belgiei Orientului” în Belgia.

România la expozițiile universale sau internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liege și Gand (1894-1935)

Laurențiu VLAD

În rândurile ce urmează continuăm să urmărim istoria prezențelor românești la expozițiile universale ori internaționale. Pornim și de această dată de la premisele ce le-am enunțat în articolul relativ la participarea României la manifestările de acest tip, organizate la Paris în 1867, 1889, 1900, respectiv 1937, pe care l-am publicat tot aici. Precizăm că dintre toate prezențele românești la expozițiile universale sau internaționale cele mai numeroase au fost înregistrate în Belgia.

*

La expoziția universală de la Anvers din 1894, România s-a prezentat cu doar doi expozanți (D. M. Bragadiru – alcooluri, bere, drojdia și Direcția generală a căilor ferate – geniu civil). Ei au avut succes notabil în fața Juriului internațional, obținând un mare premiu și o medalie de aur, dar în clasamentul general al competiției, României i-a revenit un modest loc 27 (din 29 de participanți). Desigur că, dacă ar fi să luăm în calcul calitatea distincțiilor obținute, poziția României s-ar ameliora sensibil (chiar dacă au avut mai mulți expozanți, țări precum China, Danemarca, Grecia, Honduras, Liberia, Luxemburg și Persia, nu dobândiseră nici un mare premiu, iar Norvegia și Suedia, doar unul – Alphonse Hertogs, *Exposition universelle d'Anvers*,

1894. *Revue rétrospective*). La rândul său, literatura tehnică a expoziției universale, ne referim la raportul lui E. Braun relativ la exponatele de la secțiunea geniului civil, a marcat în termeni laudativi standurile organizate de reprezentanții Direcției generale a căilor ferate din România, inginerii Anghel Saligny și Grigore Cazimir.

Din păcate, nu am găsit reacții legate de participarea românească la expoziția universală de la Anvers din 1894 în broșurile de popularizare (spre exemplu, *Anvers et l'exposition universelle de 1894*) sau în presa timpului, cu toate că inițiativele tehnice prezentate publicului belgian cu acea ocazie erau extrem de spectaculoase pentru sfârșitul secolului al XIX-lea. Această “tăcere a surselor”, care poate să vină și dintr-un eșec al nostru, dar și din discreția prezenței românești la Anvers în 1894, este cu atât mai surprinzătoare cu cât știm cu certitudine că interesul politic, economic și cultural al Belgiei pentru realitățile de la București ori Iași data încă de prin anii '50 ai veacului al XIX-lea. Acest interes se traducea fie prin excelente raporturi diplomatice, care au dus la inaugurarea în 1880 a Legației de la Bruxelles și în 1888 a Consulatului de la Anvers, fie prin consistente acorduri și relații comerciale, care au făcut ca Belgia să devină al doilea importator al produselor

românești în perioada 1886-1895, după Anglia. Desigur că în ecuație ar trebui să includem și o serie de experiențe culturale la care au fost părtașe cele două țări, dintre care amintim, publicarea în Belgia a unor lucrări dedicate României ori frecventarea în a doua parte a secolului al XIX-lea a școlilor superioare de la Anvers, Bruxelles sau Liège de zeci de studenți români.

În mai toate situațiile pe care le-am evocat mai înainte era adus în discuție clișeuul “similitudinilor” dintre istoria belgiană și cea română. Ca să nu mai vorbim de apropierea care se făcea adesea între destinul politic (constituțional) și economic al Belgiei ori Elveției și cel al României. Ori de faptul că românii îi numeau “frați” pe waloni, marcând astfel, cu afecțiune și familiaritate, comunitatea originii lor latine, marcând astfel, cu afecțiune și familiaritate, comunitatea originii latine comune.

Nici la expoziția internațională de la Bruxelles din 1897 prezența românească nu a fost impunătoare, deși legăturile economice și comerciale dintre cele două țări ar fi recomandat-o, Belgia devenind în ultimii ani ai secolului al XIX-lea cel mai însemnat importator al produselor românești. La inaugurare, România nu avea decât un stand în care se găseau produse ale Regiei monopolurilor statului, ale Societății de binefacere «Furnica», patronată de Regina Elisabeta și ale unor particulari (în total șapte expozanți). Secțiunea respectivă organizată la cererea Regiei de Vincent Tinchant, susținut de George Bengescu, ministrul României în Belgia la acea vreme, și de alți oficiali ai Legației de la Bruxelles, conținea mostre (prelucrate sau nu) ale culturilor de tutun, viță-de-vie, exploatărilor salinelor, industriei casnice și chimice.

Numărul mic al expozanților români (din 28 de țări participante, numai Bulgaria, Norvegia și Suedia au avut mai puțin de zece) și, în consecință, al premiilor obținute

(un mare premiu, o diplomă de onoare, o medalie de argint, una de bronz și trei mențiuni onorabile), au făcut ca țara să se situeze în palmaresul oficial al expoziției internaționale pe locul 17 în Europa, respectiv 25 în lume.

Standul românesc, specializat și restrâns nu a avut prea multe ecouri în presa belgiană. Doar *Journal de Bruxelles* a inserat câteva rânduri despre expoziția României evocând “încântătoarea” festivitate a inaugurării secțiunii Regiei monopolurilor statului, respectiv “amabilitatea și cordialitatea oficialilor”, restul periodicelor consultate de noi – *La Gazette* sau *Petit Bleu de l'Exposition* – ignorând-o total.

Dacă în 1897 participarea românească la expoziția internațională de la Bruxelles s-a datorat inițiativei Regiei monopolurilor statului, la manifestarea similară de la Liège (1905), ea a rămas în sarcina unui comitet constituit, printre alții, din Eugen Mavrodi (ministru al guvernului de la București la Bruxelles), Oscar Jaumotte (consul belgian), Max Lohest (profesor la Universitatea din Liège), Constantin Alimănișteanu (președinte al Asociației fabricanților și exploataților de petrol), Joseph Dupont (director al Creditului belgo-român), C. V. Correni, etc. La sugestia arhitectului Grigore Cerchez, comitetul de organizare a expoziției române a decis construirea unui pavilion în spiritul arhitecturii civile din Valahia de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Acesta semăna cu o casă boierească; la parterul semiîngropat fusese amplasat un restaurant cu specific românesc, iar la etaj, unde se ajungea pe o scară exterioară, organizatorii montaseră o serie de vitrine cu produse petroliere, grafice, hărți și fotografii cu centre de exploatare. Imaginea care se degaja din aceste montaje era aceea a unui domeniu în plină expansiune în România, extrem de important pentru economia țării și foarte căutat de

capitaliștii străini. Alături de produsele petroliere, pavilionul mai găzduia câteva standuri cu obiecte ale industriei casnice țărănești și ale Regiei monopolurilor statului (tutun brut și prelucrat).

Deși ridicase un pavilion național, cum o făcuseră și alte țări precum Belgia (13 edificii speciale), Bulgaria, Canada, Germania, Franța (șapte construcții separate), Muntenegru, Norvegia, Serbia sau Suedia, România participa în competiție cu un număr mic de expozanți: 11. De remarcă că toți au fost recompensați de Juriul internațional (cinci mari premii, o diplomă de onoare, o medalie de aur, două de argint, una de bronz și două mențiuni onorabile), ceea ce a făcut ca România să ocupe în clasamentul final locul 17 în Europa, respectiv 25 în lume (din 27 de țări concurente). Însă, dacă luăm în considerare eficiența participării (11 expozanți și 12 recompense) sau calitatea distincțiilor (cinci mari premii, cu care devansa Norvegia, Turcia, Luxemburg, Grecia, Republica Dominicană, precum și Secțiunea internațională, egalând Elveția), palmaresul era cu totul altul.

Imaginea României în anul 1905 a determinat două tipuri de reflectare a acesteia în opinia publică belgiană. Datelor statistice, respectiv comentariilor extrase din documentele oficiale, le adăugăm câteva informații și aprecieri din broșurile de popularizare (*Guide pratique. Liège et son exposition, Plans pharus. La ville de Liège et son exposition, Plan bijou de l'exposition universelle de Liège* sau Léon Souguenet cu volumul său, *L'exposition de Liège. Notes et impressions. Les choses et les hommes* etc.) sau din presa ocazională (spre exemplu, *Liège - Exposition*). Cele dintâi stăruiau asupra produselor petroliere expuse în pavilion, prezentându-le elogios și concluzionând că domeniul respectiv era de mare perspectivă pentru România, «Belgia Orientului», cum o numea Gustave Drèze în *Le livre d'or de l'exposition*

universelle et internationale de 1905, utilizând un stereotip care avea o mare circulație în imaginarul cultural al celor două țări.

Formula fusese folosită în anii '50 – '80 ai secolului al XIX-lea de o serie de politicieni români (Dumitru Brătianu, Manolache Costache Epureanu, etc.) sau autori francezi ori belgieni (Victor Cosse, Léon Hugonnet, Saint-Marc Girardin, Émile de Laveleye, Marie Nizet, Eugène Poujade, Elias Regnault etc.). Bunăoară, Victor Cosse sau Marie Nizet apreciau că România s-ar putea ridica la același destin politic sau economic în Europa, precum Belgia sau Elveția, dacă ar renunța la obsesiile retrospective și ar trăi în mod plener în prezent sau dacă ar avea «tihnă» și «o administrație mai înțeleaptă». Totodată, ei insistau asupra faptului că organizarea constituțională a țării avea un model belgian, idee dovedită în mod nuanțat și de specialiștii în domeniu. Stereotipul «Belgia Orientului» a parcurs imaginarul cultural al secolului al XIX-lea, revenind în actualitate la începutul veacului următor: prin 1911, contele Gaston de Looz-Corswarem îl utiliza ca *motto* pentru volumul său *Belgique et Roumanie*.

În același context, trebuie precizat că și alte elemente conturau existența unui model belgian în România sfârșitului veacului al XIX-lea, cum ar fi, spre exemplu, Banca Națională sau fortificațiile Bucureștilor. De asemenea, legăturile de rudenie dintre cele două familii suverane, la care se adăugau interesul belgienilor pentru realitățile românești marcat prin numeroase studii sau broșuri specializate și de popularizare, prezența oamenilor de litere, a juriștilor, etc. de la București și Iași între autorii publicații de editurile de la Bruxelles (Dimitie Alexandrescu, George Bengescu sau Pompiliu Eliade), frecventarea de către tinerii din România a școlilor

superioare de la Anvers, Bruxelles și Liège ori avântul schimburilor comerciale dintre cele două țări de după 1886 (precizăm că în perioada 1901-1905, Belgia rămânea cel dintâi importator al produselor românești), au întreținut și au istoricizat clișeul în discuție.

În ceea ce privește presa belgiană din 1905, trebuie să spunem că ea ne-a oferit și o seamă de amănunte de culoare, legate de festivitățile care s-au desfășurat în pavilionul României. Pe 24 iunie 1905, *Gazette de Liège* și *La Meuse* consemnau inaugurarea acestuia, ocazie cu care a fost organizată și o cină festivă, însoțită de muzica tradițională românească (“antrenantă”). La aproape o săptămână, gazetarii belgieni își informau cititorii despre *lunch*-ul oferit de oficialii români participanților la Congresul petrolului în “cochetul” lor pavilion. Cei prezenți au închinat, rând pe rând, în onoarea suveranilor Belgiei și României, pentru prosperitatea celor două țări, în fine, pentru orașul Liège, care și-a primit cu amabilitate invitații, respectiv pentru organizatorii “frumosului” pavilion de pe cheiul Mativa.

Spre deosebire de prezențele anterioare la expozițiile universale și internaționale belgiene, unde oficialii de la București au trimis doar câteva mostre ale unor produse considerate performante, în 1913, la Gand, standurile românești încercau să facă bilanțul unei întregi societăți. Așadar, sub atenta supraveghere a lui C. V. Correni, produsele românești erau expuse la secțiunile învățământ industrial și comercial, tipografie, fotografie, agricultură și alimentație, mine și metalurgie sau industrie casnică.

Dincolo de propaganda culturală a Legației române de la Bruxelles, guvernul de la București și-a justificat participarea la expoziția universală prin faptul că raporturile comerciale dintre cele două țări erau în continuare foarte bune (din 1911 și până la începutul primului război mondial, Belgia s-a situat pe locul secund între cei mai însemnați

importatori ai produselor românești, fiind devansată doar de Austria).

La expoziția universală și internațională de la Gand din 1913, România a obținut 38 de premii (55 de expozanți), astfel că ea s-a situat pe locul 14 în lume, respectiv șapte în Europa. Dintre aceste distincții, noi am identificat doar 23 (precizăm însă că trei dintre ele au fost acordate unor colectivități, de unde și diferențele între statistici): trei mari premii, cinci diplome de onoare, opt medalii de aur, patru de argint și trei de bronz. Performanța românească a fost subliniată și de literatura tehnică a expoziției (spre exemplu, raportul lui E. Van Mighem asupra clasei 84 – dantele, broderii, pasmanterii) sau în procesele verbale ale Juriului internațional (pe care le-am găsit în fondurile Arhivelor Generale ale Regatului Belgiei de la Bruxelles).

Referitor la imaginea României în prima parte a celui de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea, trebuie să spunem că ea stăruia în amintirea belgienilor prin “cochetul” pavilion ridicat cu ocazia expoziției de la Liège din 1905. Chiar dacă pliantele sau presa studiate de noi (*Gand - Exposition, Journal de Gand* sau ghidul lui Edmond Scheler, *Gand et son exposition*) nu s-au întrecut în a prezenta standurile românești, anumite clișee, deja cu o oarecare istorie, se regăseau în publicațiile dedicate acestei manifestări. Astfel, în ochii lui Gustave Drèze (*Le livre d'or de l'exposition universelle et internationale de Gand, 1913*), România, “care nu a reușit să se manifeste la adevărata sa valoare datorită evenimentelor din 1912-1913”, era o “țară agricolă, cu una dintre cele mai mari producții de petrol din Europa”. Precizăm că domeniul petrolier era foarte căutat de investitorii belgieni în perioada 1906-1914, când nu mai puțin de șapte societăți, în care capitalul de la Anvers sau Bruxelles era predominant, își începeau activitatea în industria extractivă din România; desigur că această situație

putea fi și o consecință a prezenței românești la expoziția universală și internațională de la Liège din 1905. Totodată, același Gustave Drêze stăruia și asupra “remarcabilei” arte românești, extrem de “originală” în opinia sa, sau asupra câtorva “centre intelectuale renumite”. În orice caz, standurile cu costume tradiționale, “pitorești” au putut să-i suplinească lipsurile, ținând capul de afiș al expoziției române.

În 1935 participarea românească la expoziția universală și internațională de la Bruxelles a avut același profil general ca și cea de la Gand. Însă, în acest nou context, am putut observa maniera în care instituțiile abilitate ale statului român, cum ar fi Direcția sau Subsecretariatul de Stat al presei și propagandei (informațiilor), inițial în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri (1927), ulterior a Ministerului Afacerilor Străine (1933), respectiv Serviciul publicațiilor și informațiilor din Ministerul Industriei și Comerțului, au pus în mișcare întregul mecanism al propagandei oficiale externe în vederea participării României la respectiva manifestare. În fapt, au fost continuate și concentrate toate eforturile propagandistice din perioada 1930-1935, mai ales în coordonatele lor culturale, economice (din păcate, schimburile comerciale dintre Belgia și România nu mai aveau anvergura celor dinaintea primului război mondial) și turistice.

Din cercetarea fondurilor respectivelor instituții aflate la Arhivele Naționale Istorice Centrale – București, precum și a documentelor oficiale, de reprezentare a României la expoziția universală (*La Roumanie à l'exposition de Bruxelles, 1935*), am constatat că imaginea țării, așa cum au conceput-o oficialii de la București, avea în componere trei elemente esențiale. În primul rând este vorba de tradiția cultural-artistică, reprezentată în sălile de expoziție ale pavilionului României, proiectat de arhitectul Constantin Moșinschi, prin numeroase exponate de artă antică, religioasă,

țăărănească ori artă contemporană (acestora li se asociau mostrele impresionantei producții de carte din acea vreme ca și cele ale industriei casnice). În al doilea rând, amintim produsele sau prezentările tehnice ale domeniilor de excelență economică din România anului 1935 (agricultura, industria forestieră, cea petrolieră și transporturile). În fine, zecile de fotografii, diapozitive și diorame prezentate la secțiunea turistică stăteau mărturie pentru pitorescul peisajului urban sau rural, contemporan sau istoric din diverse zone ale țării. Nu trebuie ignorat nici faptul că Alexandru Tzigara-Samurcaș, comisarul general al guvernului român, readucea în memorie, odată cu discursul său de la inaugurarea pavilionului național, mai vechiul stereotip al “Belgiei Orientului”, imediat recunoscut de oficialii belgieni prezenți la ceremonie, ministrul Economiei, Ph. Van Isacker și primarul orașului Bruxelles, Adolphe Max.

Chiar dacă bilanțul competițional a fost unul de mijloc, locul 15 din 25 de țări incluse în palmaresul expoziției universale (cei 138 de expozanți au primit 97 de premii – după anumite surse ar fi vorba de 144 de expozanți și 91 de premii), chiar dacă au mai existat întârzieri la plata unor datorii către organizatorii belgieni sau neînțelegeri între oficialii desemnați de guvernul de la București, standurile cu produse românești, aflate în pavilionul oficial, au avut un mare impact mediatic (o serie de detalii cu privire la chestiunile evocate mai sus le-am descoperit în fondurile Arhivelor Generale ale Regatului Belgiei de la Bruxelles). Dovezi elocvente în acest sens sunt caracterizările laudative din documentele tehnice ale expoziției (spre exemplu, *Exposition universelle et internationale de Bruxelles, 1935. Rapport général*), precum și numeroasele intervenții din broșurile ocazionale (bunăoară, *Exposition universelle et internationale de Bruxelles, 1935. Guide officiel*) ori presa belgiană a timpului (amintim aici *La Gazette, La Libre*

Belgique, Le Peuple, Le Soir, L'Indépendance Belge, Métropole, Midi-Journal sau *Vingtième Siècle*). Acestea elogiau fără rezerve “splendidul muzeu folcloric”, cu “seducătoarele” sale exponate, “remarcabila serie de fotografii turistice, magnifica sală a artelor frumoase, unul dintre cele mai importante «saloane» artistice organizate de pavilioanele naționale” (*Le Soir Illustré*), precum și “sobrietatea” standurilor economice (România a fost considerată din acest punct de vedere o “țară eminentă agricolă” – *Le livre d'or de l'exposition universelle et internationale de Bruxelles, 1935*). În final, putem conchide că, în principiu, imaginea propagandistică a României a fost receptată în majoritatea coordonatelor sale, ceea ce a însemnat un succes evident al serviciilor de profil de la București.

Așadar, din rememorarea câtorva elemente care au concurat la edificarea identității de propagandă în contextul studiat, remarcăm existența unui fond de stereotipuri care parcurg discursurile oficiale românești din 1894, 1897, 1905, 1913 și 1935. Încă de la expozițiile universale și internaționale de la Anvers (1894) și Bruxelles (1897), România apărea ca o țară cu performanțe notabile în domeniile geniului civil, agricultură și industria casnică tradițională. Odată cu expoziția universală și internațională de la Liège din 1905, discursul propagandistic destinat opiniei publice belgiene dobânda noi valențe prin insistența cu care erau prezentate perspectivele industriei petroliere din România. La Gand în 1913, oficialii de la București au adus pentru prima oară în fața gazdelor imaginea completă a unei societăți în evoluție, însumând toate imaginile de care predecesorii lor uzaseră în experiențe similare. Discursul propagandistic sistematic din 1935 a adăugat acestora o serie întregă de nuanțe legate de excelența artei contemporane românești, de valoarea celei tradiționale,

de pitorescul peisajului și de diversificarea sectorului economic.

În mod evident, chipul care se contura astfel era cel al “Belgiei Orientului”, chip care avea în 1935 o istorie venerabilă de mai bine de opt decenii. Afinitățile dintre belgieni și români datau de secole, dacă ar fi să-l credem pe Alexandru Tzigara-Samurçaș. Bunăoară, el stăruia asupra destinului istoric de apărători ai credinței creștine pe care le încarnaseră odinioară Godefroi de Bouillon și Ștefan cel Mare. Acestui argument i s-au adăugat experiențele similare pe care cele două familii suverane, înrudite din secolul al XIX-lea, le-au trăit în vremea primului război mondial sau efervescența relațiilor culturale, diplomatice și economice dintre cele două țări, toate contribuind la închegarea unui imaginar comun, care a făcut ca imaginile propuse de oficialii români cu ocazia expozițiilor universale să fie rapid interiorizate de opinia publică belgiană în majoritatea coordonatelor sale.

Tabele cu palmaresul expozițiilor universale și internaționale belgiene¹

- Anvers (1894)

Tabelul A

Clasament	Țară	Număr premii	Număr expozanți
1	Franța	2783	3559
2	Belgia	2470	4134
3	Germania	706	727
4	Bulgaria	350	1053
5	Anglia	333	271
6	Olanda	328	386
7	Rusia	232	372
8	Austria	168	214
9	Italia	157	153
10	Congo	155	173
11	Spania	126	138
12	S.U.A.	122	266
13	Portugalia	89	110
14	Transwaal	87	132
15	Norvegia	49	48
16	Ungaria	48	167
17	Turcia	37	40
18	Suedia	34	30
19	Japonia	22	26
20	Persia	20	31
21	Elveția	12	14
22	Danemarca	10	9
23	China	8	17
24	Liberia	7	8
25	Grecia	5	6
26	Luxemburg	5	7
27	Honduras	2	1
28	România	2	2
29	Mexic	1	1

Tabelul B

Țară	Mari premii	Diplome de onoare	Medalii de aur	Medalii de argint	Medalii de bronz	Mențiuni onorabile
Anglia	27	52	182	205	167	63
Austria	3	22	31	61	19	13
Belgia	110	245	487	637	517	279
Bulgaria	8	37	30	69	90	116
China	-	-	2	2	3	1
Congo	7	21	41	36	19	17
Danemarca	-	2	2	2	-	3
Elveția	2	1	2	3	3	1
Franța	159	267	577	730	562	216

Germania	27	52	182	205	167	63
Grecia	-	-	2	2	1	-
Honduras	-	1	-	1	-	-
Italia	6	10	50	42	31	16
Japonia	1	7	4	4	3	3
Liberia	-	1	1	1	1	3
Luxemburg	-	2	-	2	-	-
Mexic	-	-	-	1	-	-
Norvegia	1	6	11	21	8	1
Olanda	12	14	81	102	73	27
Persia	-	2	6	5	7	-
Portugalia	2	6	20	27	22	10
România	1	-	1	-	-	-
Rusia	13	27	52	76	44	16
S.U.A.	9	15	52	36	10	4
Spania	6	15	52	36	10	4
Suedia	1	2	10	11	9	1
Ungaria	7	7	16	8	2	-
Transwaal	3	6	8	30	14	26
Turcia	2	3	6	8	4	13

*

- **Bruxelles (1897)**

Clasament	Țară	Număr premii	Număr expozați
1	Franța	2821	3558
2	Belgia	2621	4500
3	Marea Britanie	327	400
4	Germania	243	330
5	Congo	173	331
6	Ungaria	172	477
7	S.U.A.	151	159
8	Italia	113	157
9	Austria	110	232
10	Olanda	109	132
11	Spania	103	133
12	Elveția	93	121
13	Republica Dominicană	77	101
14	Paraguay	52	66
15	Portugalia	38	39
16	Persia	36	77
17	Chile	22	57
18	Turcia	22	35
19	Luxemburg	18	26
20	Liberia	17	23
21	Bosnia-Herțegovina	13	59
22	Danemarca	12	12
23	Suedia	10	9

ISTORIE POLITICĂ
Pe urmele „Belgiei Orientului” în Belgia

24	Rusia	9	14
25	România	7	7
26	Grecia	5	11
27	Norvegia	3	3
28	Bulgaria	1	1

*

• **Liège (1905)**

Tabelul A²

Clasament	Țară	Număr premii	Număr expozanți
1	Franța	5262/5261*	5831
2	Belgia	3062/3127*	3193
3	Bulgaria	606/ 609*	630
4	Germania	460/ 466*	405
5	Rusia	320/ 329*	334
6	Japonia	287/ 287*	275
7	S. U. A.	169/ 178*	208
8	Serbia	157/157*	186
9	Elveția	135/135*	155
10	Marea Britanie	116/116*	65
11	Italia	114/ 117*	110
12	China	98/98*	63
13	Olanda	96/108*	101
14	Congo	95/95*	97
15	Austria	93/93*	98
16	Secțiunea internațională	72/79*	
17	Persia	68/68*	52
18	Republica Dominicană	66/66*	75
19	Grecia	63/63*	108
20	Suedia	57/57*	44
21	Ungaria	48/48*	45
22	Norvegia	39/39*	48
23	Luxemburg	30/30*	92
24	Turcia	30/30*	33
25	Canada	13/13*	
26	România	12/12*	11
27	Muntenegru	8/ 8*	4
28	Maroc	7/ 7*	1

Tabelul B

Țară	Mari premii	Diplome de onoare	Medalii de aur	Medalii de argint	Medalii de bronz	Mențiuni onorabile
Austria	7	12	31	26	14	3
Belgia	446	453	716	727	451	269
Bulgaria	18	30	135	181	192	50
Canada	12	1	-	-	-	-
China	29	10	13	26	9	11

Congo	14	19	32	20	8	1
Elveția	5	16	36	36	27	15
Franța	864	619	1.318	1.444	768	249
Germania	60	58	149	121	60	12
Grecia	1	1	14	27	18	2
Italia	16	28	39	22	5	4
Japonia	44	32	103	79	28	1
Luxemburg	3	7	6	10	3	1
Marea Britanie	24	18	38	23	12	1
Maroc	1	1	1	2	-	2
Muntenegru	3	-	3	1	1	-
Norvegia	4	5	11	6	9	4
Olanda	9	14	19	42	8	4
Persia	6	8	30	12	6	6
Republica Dominicană	-	4	20	25	13	4
România	5	1	2	2	1	1
Rusia	30	22	85	61	73	49
S.U.A.	20	18	52	47	26	6
Secțiunea internațională	4	7	27	21	5	8
Serbia	7	8	27	36	69	10
Suedia	17	14	9	14	3	-
Turcia	4	4	10	6	4	2
Ungaria	8	4	15	15	5	1

*

• **Gand (1913)**

Clasament	Țară	Număr premii	Număr expozați
1	Franța	10263	10562
2	Belgia	5205	cca. 5000
3	Germania	361	700
4	Argentina	281	281
5	Marea Britanie	280	752
6	Olanda	240	653
7	Tunisia	171	193
8	Persia	120	147
9	Italia	105	60
10	Guatemala	99	82
11	Bolivia	77	77
12	California	73	80
13	S.U.A.	71	71
14	România	38	55
15	Spania	37	100
16	Rusia	34	34
17	Japonia	29	36
18	Mexic	22	22

ISTORIE POLITICĂ
Pe urmele „Belgiei Orientului” în Belgia

19	Austria	17	34
20	Danemarca	10	10
21	Brazilia	2	2
22	Elveția	2	2
23	Luxemburg	2	2
24	Monaco	1	1
25	Chile	0	1

*

• **Bruxelles (1935)**

Clasament	Țară	Număr premii
1	Belgia	2637
2	Franța	2125
3	Italia	751
4	Danemarca	266
5	Marea Britanie	248
6	Grecia	245
7	Cehoslovacia	194
8	Elveția	191
9	Ungaria	169
10	Letonia	167
11	Olanda	147
12	Suedia	131
13	Austria	121
14	Bulgaria	104
15	România	97 ³ (138 de expozați ⁴)
16	Polonia	96
17	Egipt	84
18	Luxemburg	81
19	Finlanda	55
20	Norvegia	37
21	Secțiunea internațională	29
22	Chile	21
23	Iran	13
24	Brazilia	11
25	Turcia	5
26	Palestina	Nu a fost înregistrat palmaresul

Note

* Detalii în volumele noastre *Propagandă și identitate. România la expozițiile universale belgiene (1897-1935)*, Editura Cris, București, f.a. (2001) și *Pe urmele «Belgiei Orientului»*. *România la expozițiile universale sau internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liège și Gand (1894-1935)*, Editura Nemira, București, 2004.

¹ Tabelele au fost întocmite după surse de epocă și după datele statistice din volumul semnat de Anne RASMUSSEN și Brigitte SCHROEDER-GUDEHUS, *Les fastes du progrès. Le guide des expositions universelles (1851-1992)*, Flammarion, Paris, 1992. Vezi detaliile bibliografice în studiile noastre, unde tabelele au fost publicate pentru prima dată; este vorba de *Propagandă și identitate*.

România la expozițiile universale belgiene (1897-1935), pp. 34-35, 48-50, 68-69, 101-102 și *Pe urmele « Belgiei Orientului »*. *România la expozițiile universale sau internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liège și Gand (1894-1935)*, pp. 44, 56-57, 72, 98, 128.

² Am marcat printr-un asterisc datele avansate de Anne RASMUSSEN și Brigitte SCHROEDER-GUDEHUS, *Op. cit.*, p. 153.

³ 90 dacă ar fi să calculăm după datele din Archives Générales du Royaume de Belgique - Bruxelles, fondul Exposition universelle et internationale de Bruxelles, 1935, dosarul nr. 136 (filele sunt nepaginate), « Nomenclature des diplômes décernés et expédiés aux pays étrangers », vezi tabelul pentru România.

⁴ Calculat după datele din broșura-catalog *La Roumanie à l'exposition de Bruxelles, 1935*, 1935, pp. 28-39. Potrivit documentelor din Arhivele Naționale Istorice Centrale - București, fondul Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția industrie, rola 1771, dosarul nr. 4 / 1935, ff. 34, 40-42 numărul expozanților ar fi fost 144. În orice caz, dosarul cercetat de noi, precum și broșura-catalog au informații incomplete sau confuze, așa încât suntem destul de rezervați în privința exactității cifrelor avansate.

Résumé

Cet article continue la présentation des participations roumaines aux expositions internationales et universelles. Cette fois on approche, a partir des mêmes prémisses (voire notre article du no. 9-10/2006), les expositions organisées en Belgique, auxquelles la Roumanie a été présente le plus souvent.

Interpretări ale gândirii sociale catolice la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Biserica și Stat în concepția enciclicei *RERUM NOVARUM*

Anca Parmena OLIMID

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Biserica a trebuit să facă față unui proces istoric care deschisese o breșă în edificiul tradițional al raporturilor dintre Biserica și individ. Acest proces s-a perpetuat pe tot parcursul secolului și a avut la origine un ansamblu de factori politici, economici și sociali, precum și ascensiunea științelor și a tehnicii și evoluția noilor tendințe ideologice.

În domeniul *politic*, aceste schimbări au generat o nouă concepție asupra societății și a statului, și prin urmare, au marcat și evoluția relațiilor dintre autoritatea publică și instituțiile confesionale. Această ultimă chestiune privește politica și neglijează tocmai ceea ce este specific religios, și anume credința, cu toate consecințele ei asupra existenței și a comportamentului cerdincioșilor¹.

În domeniul *economic*, noile descoperiri ale științei au condus la un nou mod de gestionare a bunurilor de consum. Apariția unei noi forme de proprietate, *capitalul* și o nouă formă de muncă, *munca salariată*, însoțită de ritmuri de producție opresive, ignorând vârsta, sexul sau situația familială² au provocat în jurul anului 1890 numeroase greve sângeroase și atentate anarhiste. Dacă, pe de o parte, istoria chestiunii religioase a comportat de-a lungul timpului numeroase interpretări, în funcție de perioada istorică,

la sfârșitul secolului al XIX-lea, Biserica se afla în fața unui întrebări care opunea tradiția unei fidelități necontestate și necondiționate față de edificiul Bisericii și perspectiva adeziunii lumii muncitoare, în întregime, la socialism.

Enciclica, anunțată din luna ianuarie a anului 1888, a fost elaborată la data de 5 iulie 1890 și publicată în primăvara anului 1891, fiind punctul de sosire al muncii de gândire și de acțiune a diferiților catolici, dar și un punct de plecare³. Tema centrală a enciclicei a fost organizarea muncii, devenită o marfă, în contextul industriei moderne și al statelor constituționale⁴. Conflictul latent dintre un catolicism implicat pe tărâm social și un catolicism oficial care se opunea liberalismului economic este aspectul cel mai specific al perioadei de concepere a enciclicei. Pe scurt, enciclica abordează „*problema muncitorească*” și încearcă să ofere soluții pe două niveluri: cel socialist (noua concepție asupra proprietății și vieții economice) și cel catolic.

Primul paragraf al enciclicei încadrează „*problema muncitorească*” în peisajul istoric al sfârșitul secolului al XIX-lea, remarcând că societatea s-a schimbat, obligând Biserica să se adapteze noilor reforme: “O dată trezită dorința după lucruri noi, care de multă vreme agită statele, era de așteptat

să asistăm la trecerea setei de schimbări din domeniul politicului în sfera vecină a economiei. Într-adevăr, progresele neîncetate ale industriei, totala reînnoire a metodelor ei, modificarea relațiilor dintre patroni și muncitori, concentrarea bogăției în mâinile unui mic număr de oameni în timp ce mulțimea se află în mizerie, dezvoltarea conștiinței de sine a muncitorilor și, ca urmare, unitatea mai strânsă dintre ei, la care se mai adaugă și coruperea moravurilor, toate acestea au dus la izbucnirea conflictului”⁵.

Sub aceste aspecte, este imperios necesar să analizăm textul enciclicei, ceea ce vom face mai jos. Mai întâi trebuie să afirmăm că enciclica reia și dezvoltă adeviziunea tradițională la principiul social al Bisericii ținând exclusiv de domeniul credinței, pornind de la:

1. *Concepția asupra persoanei umane și asupra demnității sale.* Leon al XIII-lea afirmă că “omul este singura făptură pe care Dumnezeu a voit-o pentru sine”⁶, în care el și-a modelat imaginea, conferindu-i o demnitate unică. În perspectivă teoretică, doctrina socială a Bisericii se constituie pe conceptul de persoană, iar demnitatea sa este în același timp fundament și scop⁷. În concepția enciclicei, “demnitatea umană și desăvârșirea sa sunt consecințe firești ale valorilor și virtuților; virtutea este patrimoniul tuturor, al celor mari și mici, bogați și săraci; doar virtutea și meritele, acolo unde le vom întâlni, vor obține recompensa fericirii eterne”. Omul devine astfel subiect și obiect al doctrinei sociale a bisericii⁸. Convingerea Papei Leon al XIII-lea despre înțaietatea persoanei umane⁹, este, pe de o parte întemeiată teologic pe credința în statutul de creatură a omului, de chip al lui Dumnezeu și de ființă aflată într-o relație directă cu divinitatea¹⁰. Mai mult, teza socială catolică consideră

“principiul personalității” cel mai înalt principiu, la fel și convingerea că persoana umană trebuie să fie temeiul, purtătorul și scopul tuturor instituțiilor sociale¹¹.

2. *Concepția despre muncă* (salariată), în contextul conflictului dintre aceasta și capital, ocupă un spațiu esențial în enciclică. Munca, care ar putea fi, în mod liber, achiziționată și vândută pe piață în contextual cererii și ofertei¹², este determinată numai de criteriul creșterii profitului. Pe de altă parte, enciclica atribuie muncii, ca prerogativă a omului, două caractere: în primul rând, munca are un *caracter personal*, deoarece “forța activă este indestructibil legată de individ și proprietatea celui ce o exercită”. În al doilea rând, concepția socială a enciclicei conferă muncii un *caracter de necesitate*, căci omul nu se poate întreține pe sine însuși, nici propria familie și nu poate dezvolta o viață culturală autentică fără să muncească¹³.

Ce răspunsuri propune enciclica? Mai întâi, definește munca ca o expresie a ființei umane, o activitate desfășurată cu un scop precis, acela de a contribui la desăvârșirea omului în fața lui Dumnezeu, cu voia divinității și apoi la binele comun al semenilor: “Oricine a primit recompense cu binevoiața divinității, bunuri interioare, exterioare, sau bunuri sufletești, le-a primit în scopul perfecționării sale și pentru binele comun al tuturor semenilor”.

Papalitatea și Biserica, precum și întreaga comunitate civilă se aflau în fața unei societăți divizate de un conflict cu atât mai dur și inuman cu cât nu cunoștea nici o regulă și nici o normă: *conflictul dintre capital și muncă*, sau-cum spune enciclica – *problema muncitorească*¹⁴. În acest moment Papa își exprimă intenția de a restabili pacea și armonia în societate. În virtutea misiunii sale apostolice, el condamnă lupta de clasă, fără drept de apel: în

concepția papalității, un echilibru perfect înseamnă că *“nu poate exista muncă fără capital și nici capital fără muncă. Echilibrul înseamnă ordine și frumusețe. În caz contrar, conflictul se va perpetua și nu poate conduce decât la lupte nesfârșite”*.

3. Un alt principiu esențial al enciclicei este și al acela al *dreptului la “proprietate privată”*. Pe parcursul enciclicei, Papa este conștient de faptul că proprietatea privată este personală, este un drept natural, însă nu are o valoare absolută. Acest drept, fundamental pentru dezvoltarea ființei umane, a fost în permanență apărat de Biserică¹⁵, fiind integrat de enciclică principiului general care susține destinația universală a bunurilor pământului¹⁶. În esență, problema proprietății private își are sursa în doctrina tomistă. Demnitatea persoanei umane și distribuția echitabilă a bunurilor materiale sunt două idei tomiste circumscrise principiului general al dreptății distributive¹⁷. Aceasta este justificată rațional, însă trebuie să fie disponibilă pentru folosință comună, omul trebuind să fie interesat de munca sa, dar să fie disponibil să atribuie binelui comun o parte a fructului proprietății¹⁸.

Proclamarea dreptului la proprietate privată este circumscris destinației universale a bunurilor: *“fără excepție, toți cetățenii trebuie să contribuie la crearea bunurilor comune care, apoi, prin intermediul naturii, se împart din nou între indivizi”*. Citând un text din Sfântul Toma d’ Aquino, Papa afirma: *“Dar dacă ne întrebăm care este folosința acestor bunuri, Biserica răspunde fără ezitare: «Sub acest raport, omul nu poate deține aceste bunuri externe ca proprii, ci ca bunuri comune, cu scopul de a le acoperi și necesitățile semenilor»”*. În privința proprietății private, textul enciclicei operează, așadar, cu o dublă ipostază: pe de o parte, caracterul personal al proprietății, a cărui autonomie a fost apărat de tradiția seculară a Bisericii, iar pe de altă parte, sub impusul

socialismului, *“perspectiva conversiunii acestei proprietăți private în proprietate colectivă, care nu avea ca efect decât de a face mult mai precară situația muncitorilor, privându-i de dreptul la propriul salariu”*.

4. Enciclica stabilește și alte drepturi în strânsă legătură cu dreptul la proprietate privată, cărora le atribuie caracter personal și inalienabil. Papa atribuie *dreptului de a crea asociații profesionale* un spațiu însemnat pe parcursul enciclicei. Aceste asociații profesionale de conducători de întreprinderi și muncitori sau numai de muncitori, ceea ce în mod curent, numim *sindicate*, trebuie să fie caracterizate de o organizare și de o disciplină prudentă și înțeleaptă. Dreptul de asociere este un drept natural și firesc al ființei umane și un mijloc de integrare a omului în societatea politică. Așadar, asocierea este un drept anterior integrării individului în societatea politică. *“Asociațiile private nu pot exist decât în interiorul societății civile din care fac parte... Dreptul la existență le este garantat prin însăși natura lucrurilor, iar Statul a fost creat tocmai pentru a le garanta dreptul natural de a exista, nu pentru a le îngredi acest drept. Din această cauză, orice Stat care va interzice formarea acestor asociații private, s-ar contrazice pe sine; toate asociațiile, publice sau private, se constituie pe același principiu: natura socială a omului”*.

5. Alături de dreptul la asociere, Papa Leon al XIII-lea adaugă un alt drept fundamental al individului, și anume, *dreptul la odihnă* al muncitorilor, dreptul la *“limitarea orelor de muncă”*, la odihna legitimă și la diferența de tratament pentru copii și femei. Dacă avem în vedere o analiză a practicilor admise sau cel puțin neinterzise de lege de istoria dreptului, în domeniul contractelor, fără nici o garanție de orar sau condiții

de igienă, înțelegem mai bine profunzimea afirmațiilor Papei¹⁹: “*A-i cere unui om o muncă ce-i abrutizează mintea și îi slăbește trupul până la epuizare este un act ce nu poate fi tolerat nici de justiție, nici de umanitate*”.

Cum poate fi garantat timpul liber? În concepția socială a enciclicei, dreptul la timpul liber este garantat de contractul încheiat între patroni și muncitori: “*Dreptul al timpul liber în fiecare zi cât și duminica trebuie să fie o condiție menționată în mod expres sau tacit în orice convenție încheiată între patroni și muncitori. Acolo unde nu există această garanție, convenția ar fi necinstită, deoarece nimeni nu poate pretinde sau permite violarea obligațiilor pe care oamenii le au în fața sa și în fața lui Dumnezeu*”.

6. Imediat după garantarea dreptului la timpul liber, Papa adaugă un alt drept al muncitorului ca persoană. Este vorba despre dreptul la un “*salariu just*”. Romano-catolicismul pătrunde astfel în structura juridico-economică a problemelor sociale, căutând să creeze ea însăși un sistem de economie politică²⁰. Un exemplu, în acest sens, este problema “*salariului just*”, ori a *salariului social* ce trebuie să corepundă în viziunea Romano-catolicismului nu numai trebuințelor imediate ale muncitorului, ci și să satisfacă și cerințele ordinare ale familiei²¹.

În concepția tezei sociale catolice, familia are întâietate, fiind primul loc unde se învață acele virtuți fără de care societatea nu se poate dezvolta: simțul solidarității, al virtuților individuale, toleranța reciprocă, respectul și considerația pentru cei mai slabi²².

Salariul capătă, așadar, un caracter social și implică garanția unei dublei responsabilități atât din partea patronului ce angajează, în baza liberei înțelegeri încheiată cu muncitorul, prin care se obligă să-i plătească salariul, iar pe de altă parte, responsabilitatea muncitorului de a duce la

bun sfârșit munca. Statul nu are drept de intervenție la încheierea unor astfel de convenții decât în virtutea dreptului său de veghere la împlinirea a ceea ce s-a convenit în mod expres de ambele părți, patron și muncitor.

O asemenea concepție este aspru criticată de către Papă, deoarece contravine dublului caracter al muncii pe care le-am menționat anterior: caracterul personal și caracterul necesar. Pornind de la aceste considerente, Papa concluzionează: “*din această îndatorire decurge în mod necesar, dreptul de a-și procura mijloacele de subzistență, care pentru cei săraci, se reduce la salariul pentru munca lor*”. Cuantumul salariului trebuie să fie just și suficient pentru muncitor și familia sa. Dacă “*muncitorul, constrâns de necesitate sau de teama unui rău mai mare, acceptă condiții mai grele, pe care, de altfel, nu le poate refuza fiind impuse de către patron sau cel care îl angajează, atunci este evident că el îndură o violență condamnată de către justiție*”.

7. Un alt drept consacrat de enciclică cu privire la condiția muncitorilor este dreptul de a-și împlini liber îndatoririlor religioase, deoarece “*religia constituie fundamentul tuturor legilor sociale*”. Dreptul de a-și practica și celebra credința în comunitate, în ciuda controverselor pe marginea acestui subiect, considerat a fi un atribut exclusiv al vieții particulare, este garantat omului: “*Nu este permis nici unei persoane să violeze această demnitate umană, pe care însuși Dumnezeu o tratează cu mare respect și nici să-i limiteze accesul spre această virtute ce aparține vieții celeste și eterne*”.

8. Un alt aspect important al enciclicei este cel al *raporturilor dintre stat și cetățeni*, conferindu-i Statului un rol subsidiar, acela de a fi în slujba persoanei, familiei, societății și nu invers²³. În Enciclica *Centesimus Annus*,

Papa Ioan Paul al II-lea caracterizează relațiile dintre stat și cetățeni prin raportarea la cele două sisteme criticate și condamnate de Biserică: socialismul și liberalismul. Prima parte a enciclicei reafirmă dreptul la proprietate privată și condamnă, în spiritul epocii, socialismul, iar cea de-a doua parte este consacrată obligațiilor statului față de cetățeni și condamnă, sistemul liberal²⁴.

Rezistența la liberalism are o îndelungată tradiție în lumea creștină. Dincolo de argumentele trecutului, în acest stadiu, Papa își argumentează teoria pornind de la faptul că *“Eroarea capitală, în discuția prezentă, este aceea de a crede că cele două clase se află pe poziții diferite, într-un conflict îndelungat. Este o teorie irațională și falsă, iar adevărul trebuie căutat într-o teorie contrară”*.

9. Papa Leon al XIII-lea stabilește un model permanent și pentru Biserică concentrat pe existența a două tendințe majore: una centrată pe aspectele sociale, orientată spre lumea exterioară și una situată deasupra vieții lumești, raportată exclusiv la percepțiile și fundamentele religioase. Papalitatea nu este doar o instituție: ea înseamnă și o persoană, papa²⁵. Publicând *Rerum Novarum*, Papa conferea Bisericii un “drept suveran” de implicare în instruirea indivizilor conform principiilor și doctrinei sale, cu misiunea de a le pătrunde în ființa lăuntrică și a face ca voința fiecăruia să fie călăuzită și guvernată de regulile perceptelor divine.

Recitind textul enciclicei *Rerum Novarum*, adevărată Magna Carta a doctrinei sociale a Bisericii catolice²⁶, reiese că Leon al XIII-lea a optat pentru continuarea tradiției Bisericii în privința *“opțiunii preferențiale pentru săraci”*. Într-adevăr, învățătura și misiunea socială a Bisericii, *“caritatea creștină”*, ca esență a Evangheliei, sunt puncte esențiale ale enciclicei. În concepția Papei, mesajul social al Bisericii nu este o simplă teorie²⁷,

ci și garanția păcii și unității sociale care nu poate fi substituită de nici o instituție civilă. În acest fel, Biserica are o misiune unică pe care o va îndeplini cu succes cu cât se va putea implica mai intens în realitățile schimbătoare ce au marcat societatea în două jumătăți a secolului al XIX-lea.

Note

¹ René Rémond, *Religie și societate în Europa. Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX 1789-2000*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 66.

² Papa Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Centesimus annus* adresată venerabililor frați întru episcopate, clerului, familiilor călugărești, credincioșilor Bisericii Catolice și tuturor oamenilor de bunăvoință cu ocazia centenarului enciclicei *Rerum Novarum* (traducerea publicată de Arhiepiscopia Romano-Catolică din București în Ioan. I. Ică jr. și Germano Marani, *Gândirea socială a Bisericii*, Editura Deisis, Sibiu, 2002), p. 135.

³ Eduard Ferent, *Centenarul Enciclicei Rerum Novarum. Trăirea nouă a valorilor permanente ale acestui patrimoniu eclezial în Verbum*, anul II, numerele 7-12, iulie-decembrie 1991, p. 95.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Papa Ioan Paul al II-lea, *op.cit.*, p. 136.

⁶ *Ibidem*, p. 142.

⁷ Daniel Barbu, *Doctrina socială a Bisericii. Principii pentru o discuție în Verbum*, anul II, numerele 7-12, iulie-decembrie 1991, p. 134.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Cea mai profundă și categorică convingere a învățăturii doctrinei sociale a fost formulată de Conciliul Vatican II (Constituția Pastorală asupra Bisericii în lumea de astăzi *Gaudium et Spes* 25, 1): *“Temeiul, purtătorul și scopul tuturor instituțiilor sociale este și trebuie să fie fie persoana umană”*.

¹⁰ Christoph Von Schönborn, *Oamenii, biserica, țara. Creștinismul ca provocare socială*, București, Editura Anastasia, 2000, p. 110.

¹¹ *Ibidem*, p. 111.

¹² Papa Ioan Paul al II-lea, *op. cit.*, p. 136.

¹³ Eduard Ferent, *op. cit.*, p. 98.

¹⁴ Papa Ioan Paul al II-lea, *op. cit.*, p. 137.

¹⁵ Eduard Ferent, *op. cit.*, p. 102.

¹⁶ Papa Ioan Paul al II-lea, *op. cit.*, p. 138.

¹⁷ Radu Duduica, *Izvoarele tomiste ale enciclicii Rerum Novarum în Verbum*, anul II, numerele 7-12, iulie-decembrie 1991, p. 123.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 139.

²⁰ Șerban Ionescu, *Aspectul social al ortodoxismului*, Conferință susținută în ziua de 26 martie 1942 și publicată în *Ortodoxia* (Volumul I), București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1942, p. 185.

²¹ *Ibidem*.

²² Christoph Von Schönborn, *Oamenii, biserica, țara. Creștinismul ca provocare socială*, București, Editura Anastasia, 2000, p. 112.

²³ Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 136.

²⁴ Papa Ioan Paul al II-lea, *op. cit.*, p. 141.

²⁵ René Rémond, *op. cit.*, p. 108.

²⁶ Eduard Ferent, *op. cit.*, p. 104.

²⁷ *Ibidem*, p. 105.

Abstract

In the present article I wish to describe the attitude of the Catholic Church toward the real political-economic situation of the nineteenth century. Pope's argument finds its way to more solid ground when he examines several areas of economy and policy that have been the subject of litigation in the 19th century. The encyclical shares Church's opposition to liberal concepts of the nation and recognition of the key role of State in social life. What makes "Rerum Novarum" so unique is not just its impeccable reputation but the fact that it has cast such an enormous influence on the field of theology and politics.

Modele politice privind integrarea și unitatea Europei

Aurel PIȚURCĂ

Imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial au apărut mai multe mecanisme instituționale cu scopul rezolvării pe cale pașnică a tensiunilor și evitarea conflictelor asumate, întrucât imaginea dezastrului rămas în urma încheierii recentei conflagrații era încă vie în mintea oamenilor. Dintre noile instituții care au apărut la scară internațională, cea mai importantă și influentă a fost O.N.U. și agențiile sale specializate (UNESCO, OMS). Născându-se în perioada Războiului Rece, rolul și eficiența sa au fost minime, multe dintre instituțiile și mecanismele sale fiind blocate de acesta.

Destinată a fi o instituție interguvernamentală, în principal politică, O.N.U. nu putea cuprinde în sfera activităților sale probleme de colaborare și cooperare economică. După refacere Europa occidentală avea nevoie de o asemenea instituție care să coordoneze, să dirijeze raporturile economice, atât la nivel supranațional, cât și sectorial.

Ideea integrării și unității europene nu era complet nouă. Într-o formă sau alta, aceasta a fost prezentă încă din Evul Mediu, ca unitatea creștinismului, apoi după Reformă, a protestantismului.

În secolul al XVIII-lea, filosofii luminilor vorbesc de pacea universală sau de „cosmopolitism”. Mult mai clară și reală,

ideea Statelor Unite ale Europei apare la mijlocul secolului al XIX-lea, promotor fiind Victor Hugo care spunea „Va veni ziua...în care toate națiunile continentului, fără a-și pierde calitățile istorice și glorioasa lor individualitate, se vor topi într-o unitate superioară și vor constitui fraternitatea europeană. Va veni ziua când cele două grupuri imense, Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei, plasate una în fața celeilalte, își vor da mâna peste mări”¹.

În perioada postbelică, oamenii politici, conducătorii au creat sau au reluat și adoptat la noile condiții ale dezvoltării Europei modele, formule, alternative de integrare și structurare europeană. Până la căderea comunismului est-european în 1989, termenul de integrare sau comunitate europeană avea în vedere zona occidentală, sau cei care vorbeau de ideea creării unei largi „fедераții a Vestului” includeau doar țările aflate în afara zonei de control sovietică. Abia după 1990, în limbajul și acțiunea politică a Uniunii Europene apar formule ca: „integrarea în structurile europene”, „extinderea Uniunii”, „asocierea la Uniunea Europeană”, „ocuparea locului în Europa” etc.

Dintre proiectele politice sau modelele care au vizat realizarea unității europene, în prezentul demers vom analiza: federalismul,

funcționalismul, neofuncționalismul și modelul interguvernamental al lui Hoffmann. Deceniul restructurării europene a fost deschis de Robert Schuman și Jean Monnet.

În 1950, ministrul de externe francez Robert Schuman a făcut o Declarație în ideea argumentării păcii și securității europene, a reconstrucției acesteia pe principiul unității. Sub influența lui și pornind de la importanța cărbunelui și oțelului pentru acea vreme, între Germania și Franța, la 18 aprilie 1951, s-a creat Comunitatea Europeană care era considerat punctul de plecare a viitoarei Comunități Europene. Era o comunitate economică, care, așa cum afirma și belgianul Henri Spaak, un promotor al edificării Pieței Comune, avea ca scop crearea unei „politici economice comune care urma a constitui o puternică unitate de producție care permitea o expansiune continuă, o stabilitate crescută, o ridicare accelerată a nivelului de trai și dezvoltarea unor relații armonioase între statele pe care le unește”².

Era pentru prima oară când asistam la confruntarea dintre tipul dezvoltării bazat pe statul național și al instituției supranaționale. Fragilul organism economic supranațional nu putea rezista crizelor și presiunilor politice. El avea nevoie de o componentă politică supranațională. Cel care avea să facă tranziția de la sistemul de integrare economică suprastatal la cel politic va fi Jean Monnet. Acesta va crea două instituții supranaționale: *Înalta Autoritate a CECO* – care rămânea în sfera economicului, și Comitetul de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei cu un evident caracter politic.

Acordul CECO și cele două instituții create de Jean Monnet vor conduce la crearea în 1957 a *Pieței Comune*, constituită pentru început din state membre. Era primul organism politic supranațional instituționalizat al viitoarei Comunități Europene care depășea sfera economicului circumscrinduse politicului.

O problemă mult dezbătută care nici până astăzi nu a primit un răspuns clar este aceea a apartenenței lui Jean Monnet la modelul politic funcționalist sau federalist. Proiectul politic propus de Monnet vizează în ultimă instanță crearea unei entități politice a cărei formă nu este în măsură s-o precizeze, ceva de genul unui guvern federal, fapt ce îl apropie din acest punct de vedere de funcționalism. Federalismul urma a fi pentru Monnet punctul vital al acțiunii ce presupunea un proces complex îndelungat și cu progrese limitate. De altfel, contribuția lui Jean Monnet la crearea Europei federale este vehement contestată chiar de liderul acestei mișcări Altiero Spinelli. Însuși Monnet recunoaște: „Comunitatea pe care am creat-o nu reprezintă un scop în sine. Este un proces în schimbare ... cel mai important lucru este să nu dedicăm de la cele câteva principii care ne-au călăuzit încă de la început: crearea între europeni a unui interes comun cât mai larg, care să fie deservit de instituții democratice, cărora să le fi fost delegată ca într-o bună zi acest proces ne va conduce spre Statele Unite ale Europei, dar nu are nici un sens să încercăm să ne imaginăm astăzi forma politică pe care acesta o va îmbrăca”³.

A. Proiectul politic federal

Doctrina federală a apărut în secolul al XVIII-lea, iar modelul ei de punere în practică de nord-americani a constituit o sursă permanentă de inspirație și de atracție pentru federaliștii europeni. Cu toate acestea, ideea organizării Europei pe principii federale s-a conturat la finele Primului Război Mondial. La aceasta a contribuit teama de o nouă conflagrație mondială, instaurarea regimurilor dictatoriale comunist și fascist, ca o amenințare deschisă la adresa democrației și libertății, forța și eficiența politică și militară ce o

evidențiasse, Statele Unite ale Americii, organizate pe principii federale, dorința realizării unei Europe unite și prospere. Toate acestea au făcut ca în perioada interbelică, proiectul politic federal să câștige un larg sprijin atât din partea liderilor politici europeni Aristide Briand, E. Dollfus, Thomas Masaryk, N. Titulescu. Declanșarea celui de-al doilea Război Mondial a animat transpunerea în practică a ideii federalismului european.

Ororile celei mai mari conflagrații mondiale, Războiul Rece, extinderea comunismului asupra părții răsăritene a Europei și pericolul pe care-l reprezenta, globalizarea ale cărei efecte negative începuseră să se manifeste, vor pune în discuție într-o formă reconsiderată proiectul politic federal al Comunității Europene.

Foști combatanți ai Rezistenței anti-fasciste ca Altiero Spinelli, consilieri politici de marcă precum W. Churchill, R. Schuman, Charles de Gaulle, K. Adenauer au încercat să facă din federalism un proiect al practicii politice.

O contribuție importantă în promovarea federalismului european pe cale clasică, constituțională, prin crearea unei Adunări Constituante a avut-o *Mișcarea Federalistă Europeană* în frunte cu A. Spinelli. În schimb, o altă organizație, *Acțiunea Federalistă Europeană*, a militat pentru adâncirea integrării supranaționale colaborând în acest sens cu funcționalismul.

Indiferent de organizația căreia i-au aparținut, toți federaliștii au avut ca element comun prioritatea politicului în raport cu economicul. Pentru federaliști, politicul necesită soluții politice care nu se pot realiza decât prin mijloace politice.

Deoarece federaliștii s-au pronunțat pentru crearea unei entități politice supra-naționale asupra căreia să se transfere pe niveluri de autoritate puterea dinspre statul-națiune, „dar coordonate între ele: nivel federal – nivel guvernamental – nivel

local. Sistemul politic astfel structurat ar urma să se sprijine pe o constituție care să garanteze diversitatea culturală și socială ... autonomia și integritatea statelor contemporane și să asigure unitatea și diversitatea întregului. Astfel, ideea aranjamentului constituțional ajunge să ocupe o poziție centrală în întreg discursul federalist”⁴.

Mulți analiști consideră că Uniunea Europeană de astăzi s-ar asemena foarte mult cu principiile federaliste, ea s-ar afla în stadiul realizării unei Constituții care urmează a fi punctul central al acestui organism. Actuala formulă organizatorică a Uniunii Europene s-ar baza pe respectarea suveranității și entității politice naționale a statelor membre, dar și pe existența unei autorități politice federale cu decizii și reglementări în principalele domenii ale vieții sociale, politice și economice.

Atitudinea, părerile oamenilor politici, ale cercetătorilor față de federalism sunt diferite, ele mergând de la acceptarea sa până la critică. Finalitatea proiectului federal, după Amatai Etzioni, este crearea unei entități politice care să se bucure de recunoașterea autorității sale politice din partea unei mari majorități și să aibă capacitatea de a controla utilizarea forței. În schimb, Carl Friederich consideră ca federalismul trebuie să fie mai degrabă „un model de evoluție de relații în curs de schimb, mai degrabă decât un proiect static reglementat prin reguli fixe și neschimbate”⁵.

Însuși autorii lucrării *Finalitatea Europei* susțin că federalismul este supus la două tipuri de critici, „este vorba de mărirea suplimentară a distanței între guvernanți și guvernați. Pe de altă parte, este vorba de extinderea la scară continentală a revoluțiilor inter-regionale prin crearea unui supra-stat care se reproduce, practic, la o scară mai mare slăbiciunile ordinii politice existente bazate pe statele naționale”⁶.

Tot mai mulți autori, când critică proiectul federal, fac o apreciere între acesta și actuala ordine și situație internațională generată de statele naționale, nefiind incapacitatea acestuia de a realiza o stabilitate lumii contemporane. Alții consideră federalismul ambiguu, fără o formă finală. Mulți văd în creșterea autorității instituțiilor supranaționale federale un pericol la adresa suveranității naționale.

Cu toate deficiențele și criticile care i se aduc, proiectul federal a contribuit la realizarea Uniunii Europene, a imaginii și autorității morale și politice a acesteia. El este în măsură să asigure un echilibru între organismele supranaționale și statele naționale, respectându-le autoritatea și decizia, impunând-o însă și pe cea federală.

Constituția pentru a cărei aprobare militează federaliștii este considerată un factor esențial în democratizarea și reglementarea relațiilor dintre Uniune și statele naționale, în apărarea libertăților și drepturilor cetățenilor europeni. Însăși extinderea Uniunii după 1990 s-a făcut pe principii federale, ea fiind un exemplu concludent al utilității și pragmatismului proiectului federal.

B. Modelul funcționalist

Deși rădăcinile intelectuale ale funcționalismului se regăsesc încă din perioada modernă, ca proiect al practicii politice, el apare la sfârșitul Primului Război Mondial. Apărut sub impresia Primului Război Mondial, dar și a instabilității politice ce i-a urmat, destrămarea imperiilor țarist și austro-ungar, dar în special, a revoluției bolșevice din Rusia și a influențelor acesteia într-o serie de țări europene, funcționalismul își propune, din perspective relațiilor internaționale, să găsească o formulă pentru a crea un sistem pașnic, eficient și care să pună capăt conflictelor.

Concepția liberalismului clasic privind statul și rolul său în relațiile internaționale o

vom regăsi și în conținutul funcționalismului. Conform acesteia, statele naționale care erau principalii actori ai politicii internaționale erau incapabile în a-și rezolva problemele de interes comun sau în divergență, aducându-se ca argument declanșarea Primului Război Mondial și avântul comunist ce i-a urmat, fapt ce ar impune o autoritate superioară, supranațională care să instituie o nouă ordine internațională care să gestioneze viața internațională.

Principalul creator și ideolog al funcționalismului a fost cercetătorul britanic David Mitrany, de aceea modelul funcționalist se identifică cu teoria sa publicată în lucrarea *A Working Peace System*. Scriind în perioada de mari perturbări și conflicte sociale, de instabilitate și criză în relațiile internaționale, Mitrany consideră că statul național din acea perioadă ar fi incapabil să mai asigure ordinea, nevoile și bunăstarea umană, în consecință, el propune crearea unui organism cu caracter internațional asupra căruia să se transfere funcții și autoritate de la statul național. O asemenea situație ar fi dictată de internaționalizarea unor nevoi umane, cum era cazul ordinii și securității pe care statul național nu mai era în măsură să le asigure. „Foarte multe astfel de cerințe se plasează de o parte și de alta a unei frontiere creaționale și nu puține dintre ele sunt universale. Un start eficient în direcția creării unei comunități internaționale de interese s-ar putea face prin crearea unei agenții comune care să se ocupe de satisfacerea acestei nevoi.”⁷

Conform concepției lui David Mitrany, statele naționale, în special cele mici, nu ar fi în măsură să ofere o securitate reală, efectivă, ci doar una fictivă. Organismul supranațional ce urma a fi creat ar fi fost în măsură să ofere protecție tuturor statelor, indiferent de mărimea lor, iar pe cele mici să le protejeze împotriva dominației celor mari și puternice. Pentru aceasta era necesară crearea unor instituții internaționale care să

privească resurse și autoritate din partea statelor membre. Era un transfer limitat și controlat, care nu ar fi lezat suveranitatea statelor.

Pentru a-și impune proiectul politic, D. Mitrany a atacat federalismul care îi făcea concurență. Pentru el, federalismul nu s-ar deosebi prea mult de sistemul politic internațional bazat pe politica statelor naționale. Nici acesta nu ar fi în măsură să rezolve diferendele din relațiile internaționale, nu ar înlătura dominația celor puternici, nu ar fi capabil să-i impună deciziile. Deși era conștient că nici funcționalismul nu este perfect, totuși acesta este mai flexibil, mai receptiv, față de problemele vieții internaționale, se poate plia mai ușor și mai rapid față de acestea.

Teoria funcționalistă, în special creatorul acesteia, Mitrany, au fost supuși criticii, fiind considerată idealistă, nerealistă, tehnocrată, ruptă de politică și legitățile acesteia. Apărută în plină conflagrație mondială, când statele naționale erau în situația de a-și pierde suveranitatea, ele fiind cu atât mai puțin receptiv la ideea transferului de autoritate și resurse unui organism internațional, încă era puternică imaginea neputinței Ligii Națiunilor de a preîntâmpina noua conflagrație mondială.

Abordând probleme legate de nevoi și trebuințe umane, de comportament, mulți autori pun sub semnul întrebării apartenența funcționalismului la teoria relațiilor internaționale, plasându-l în cadrul teoriilor sociale. Substituirea politicului ca fundament o face irealizabilă, de aceea, mulți politologi și analiști ai relațiilor internaționale se îndoiesc de posibilitatea ei de aplicare în practică, dar, mai ales, de reușită. De aceea, mulți au considerat funcționalismul o simplă pledoarie, fără o finalitate practică, precisă.

ai mult, unii autori ca Paul Taylor consideră teoria lui Mitrany lipsită de rigoare științifică, de argumentație, iar

încercările sale de a depolitiza relațiile internaționale nu rezistă testelor esențiale, el confundă normele etice cu abordarea metodologică⁸.

În plus, abordarea tehnocratică a lui Mitrany are limite de aplicare și, în condițiile în care un astfel de model de analiză era puțin cunoscut și acceptat, a contribuit și el la diminuarea valorică a teoriei sale. Nici atunci, și nici astăzi, nimeni nu credea că rezolvarea unor probleme de interes comun la nivelul comunității internaționale s-ar putea realiza fără implicarea politicului.

Deși criticată, teoria lui Mitrany are și elemente pozitive cum ar fi: reliefaarea nevoii cooperării dintre state, a descentralizării și condamnării naționalismului. Ce este și mai important este faptul că teoria lui D. Mitrany a constituit un punct de plecare pentru alte teorii și abordări în domeniul relațiilor internaționale ca: teoria interdependenței, a regiunilor sau a societății mondiale.

C. Modelul neofuncționalist

Ca reacție la încercările nereușite de a explica logic și de a prevedea schimbările din viața internațională, un grup de cercetători nord-americani în frunte cu Ernst Haas vor pune bazele unui nou curent politic, *neofuncționalismul*. Deși de origine nord-american, neofuncționalismul va lua ca model de analiză Uniunea Europeană.

Pomind de la complexitatea noii dezvoltări sociale determinate, în mare măsură, de efectele negative ale globalizării, de extinderea interdependenței și integrării, E. Haas susține că statele naționale sunt din ce în ce mai mult în imposibilitatea de a-și îndeplini sarcinile clasice și că se constată o accentuată pierdere a autorității acestora în actul de guvernare.

Una dintre noile caracteristici ale dezvoltării actuale este integrarea economică. Efectele globalizării, societățile multi- și

transnaționale, grupurile de interese și presiune impun integrarea unor importante sectoare social-economice, de producție, desfacere și servicii. Nu puține sunt situațiile când integrarea se realizează peste capul și voința statelor naționale. Noul tip de dezvoltare este însoțit de apariția unor organisme supranaționale care să le gestioneze și să le orienteze evoluția.

Pornind de la aceste realități, E. Haas, în lucrarea sa *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces*, publicată în 1958, construiește teoretic o nouă entitate politică supranațională considerată a fi superioară atât organizației în state naționale, dar și proiectelor politice federal și funcțional. Întreaga concepție a lui Haas este centrată pe integrare, în special pe cea economică și pe efectele acesteia asupra politicului. Haas constată că în noul cadru de dezvoltare interdependența economică contemporană impune la nivelul economiilor dezvoltate integrarea care nu poate fi oprită, nu are limite sau granițe. Acest *spillover*⁹ economic impune și un *spillover* politic concretizat în crearea unei autorități supranaționale cu actori nonguvernamentali care prin extensia, calitatea și eficiența activității sale se va impune pe scena relațiilor internaționale, inclusiv față de acțiunea statelor naționale.

Caracterul global al procesului integraționist, puternicele forțe care-l propulsează conduc la presiuni asupra transferului autorității politice de la nivelul statului național la cel supranațional. Pentru E. Haas importantă este modalitatea prin care se realizează transferul autorității. *Spillover*-ul politic nu se realizează spontan, sau numai prin simpla acțiune a *spillover*-ului economic, ci el are nevoie de o autoritate care să-l propulseze, să-l direcționeze. Un asemenea organism îl reprezenta la acea vreme *Înalta Autoritate a CECO*.

Și proiectul politic creat și pus în circulație de Haas a fost supus criticii. Unii

autori îl consideră lipsit de originalitate, că are multe elemente de comunitate cu cel funcțional, și chiar federal, în special în ceea ce privește finalitatea. E. Haas este acuzat că nu a luat în calcul distorsiunile, disfuncționalitățile din viața internațională în care ar evolua noul tip de integrare și că acesta este conceput pe o evoluție liniară, permanent ascendentă. Totodată, i se impută că ar exagera rolul elitelor politice în realizarea proiectului său, că ar diminua acțiunea și voința statelor naționale. Practica socială a demonstrat că și în condițiile în care statul național își diminuează din autoritate și competențe, el rămâne în continuare, atât în plan intern, cât și extern, principalul factor al vieții sociale, singurul în măsură să apere și să promoveze principalele valori umane, democrația, libertatea, justiția.

D. Modelul interguvernamental

Dacă proiectele politice ale funcționalismului și neofuncționalismului își au originile ideologice în idealismul liberal, modelul interguvernamental cu precădere al lui Stanley Hoffmann își trage seva politică din realismul relațiilor politice, potrivit căruia statele naționale au fost și continuă să constituie realități ale lumii contemporane, cu rol major în funcționalitatea sa. Actuala evoluție a societății contemporane, influențată de globalism și tendința de integrare, are loc într-un mediu internațional anarhic, fapt ce impune o autoritate la nivel supranațional care să regleze viața internațională. În analiza relațiilor internaționale, Hoffmann pornește de la considerarea politicului și economicului ca două domenii distincte, ca „două circuite diferite” în care să nu mai intervină relația de determinare a politicului de către economic, ci acestea să dispună una față de cealaltă de o anumită neutralitate. Numai prin această trasare separată a lor se poate explica tendința de acceptare a integrării economice de

către statele naționale și de reținere când este vorba de aspectele politice care vizează politica externă, apărare, securitate națională, unde sentimentul național este puternic, iar statele sunt puțin dispuse să facă concesii. Principala acuzație pe care cercetătorul nord-american Hoffmann o aduce neofuncționalismului este agresiunea acestuia asupra suveranității, fapt ce ar genera sentimentul de respingere a oricărei autorități exterioare statului național. Teama de erodare a suveranității, de diminuare a rolului statului național, care, în fond, s-ar putea solda cu dispariția acestuia, a condus la renașterea naționalismului, fapt ce a generat o încetinire a procesului de integrare.

Vechile proiecte politice privind unitatea europeană, în special neofuncționalismul, nu mai corespundeau situației și era nevoie de elaborarea unui nou proiect politic privind unitatea europeană care să țină seama de sensibilitățile și cerințele statului național, dar și de necesitatea unor organisme și instituții supranaționale. Actualul sistem al relațiilor internaționale trebuie să realizeze un echilibru între sistemul de organizare bazat pe statul și suveranitatea națională, dar și pe tendința de integrare. „Statul național continuă să rămână un model persistent mai degrabă decât un model învechit în marele joc al politicii internaționale și că integrarea regională a salvat de fapt statul național european și i-a permis să se adapteze la noile cerințe ale economiei politice globale mai degrabă decât a condus la îngroparea acesteia prin noile aranjamente politice regionale.”¹⁰

În această situație internațională în care statul rămâne un principal element al vieții internaționale, dar dominat de principiile suveranității și autodeterminării care, mai degrabă „conservă diversitatea decât să cultive unitatea”¹¹ – el trebuie reformat.

O asemenea cerință este dictată de presiunile la care este supus statul național, pe de o parte, globalizarea, societățile multi

și transnaționale, grupurile de interese, însăși tendința dezvoltării determină integrarea economică, pe de altă parte, teama de erodare a autorității, de bunăstare a suveranității le fac sceptice în ceea ce privește locul instituțiilor supranaționale în sistemul relațiilor internaționale. De fapt, cercetătorul nord-american pledează pentru un compromis între nevoia integrării economice și unitatea politică europeană. În apărarea sa, „suveranitatea și sentimentul de statalitate rămân capabile să frâneze presiunile transnaționale persistente care încearcă să dizolve lumea statelor și să o înlocuiască cu o nouă ordine internațională.”¹²

Tipul de integrare și unitate pe care și-l dorește cercetătorul nord-american este cel care să nu lezeze interesele fundamentale ale statelor naționale, unitatea și integrarea să se realizeze în timp și, mai ales, limitate. În felul acesta, el se declară în favoarea organizării Europei pe baze federale, aceasta ar fi „cea mai bună șansă pentru a deveni o entitate eficace” care nu merge dincolo de statul național, ci oferă în schimb perspectiva unui stat național mai mare. Justificând federalismul, Hoffmann conchide: „Europa nu poate fi ceea ce unele din națiunile sale au fost – un popor care își crează statul, nici nu poate fi ceea ce unele dintre cele mai vechi state ale continentului și multe din cele noi aspiră să fie – un popor creat de stat. Europa va trebui să aștepte până când diferitele state vor decide că popoarele lor sunt suficient de apropiate pentru a justifica crearea unui stat a cărui sarcină va fi unirea acestora în unul”¹³.

Deși proiectul politic al lui Haas era destinat restructurării Europei pe baze federale, evoluția Europei după 1970 arată că avem de a face mai degrabă cu o confederație. Statele naționale sunt încă puternice în relațiile internaționale, instituțiile supranaționale la nivel european depind încă de autoritatea și decizia statelor naționale, totul se bazează pe acordul statelor, iar în luarea deciziilor funcționează principiul consensului.

Se pune tot mai mult astăzi întrebarea dacă statul, democrația, în forma lor clasică, mai au capacitatea de a oferi o nouă guvernare și de a gestiona eficient resursele materiale, financiare și umane ale actualei societăți, ori trebuie gândite și create mecanisme noi și noi modele sociale care să înlocuiască vechiul sistem de organizare a Europei? Care ar fi cel mai viabil proiect politic, ar putea Uniunea Europeană să reprezinte modelul buneii guvernări? Și multe alte întrebări se mai pot pune. Nici Uniunea Europeană nu ne poate da răspunsul, căci nici ea nu are încă un status clar definit, ea însăși este o unitate în diversitate, o realitate în curs de devenire. Însăși precizarea modelului de organizare a Uniunii Europene ridică întrebări: federalism, coalitție de state, model nou de cooperare și integrare economic și politic, sau o uniune de interese. Probabil că modelul federal este cel mai apropiat de actuala realitate a Uniunii Europene. Există instituții comunitare, decizii ale acestora, diviziuni de puteri ce ar putea înclina spre federalism. Din altă perspectivă vom constata că Uniunea Europeană nu se plasează clar, întotdeauna pe modelul federalist, întrucât balanța puterii înclină spre statele naționale și nu spre organismele Uniunii Europene, iar importante domenii precum politica externă, apărarea, securitatea, rămân apanajul statului național. Mai mult, statele membre, în relațiile lor cu organismele internaționale, sunt subiecte de drept internațional, ele se reprezintă singure, tratează în numele și interesul lor, beneficiază de rezultatele acestor relații.

Cu toate plusurile și minusurile ei, Uniunea Europeană rămâne cel mai de succes model de guvernare colectivă, este o experiență politică fără precedent și de succes, nu este perfectă, dar perfectibilă, ea este în măsură să asigure stabilitate și progres. Uniunea Europeană este o realitate „vie” a relațiilor internaționale care se impune și impune respect atât economic,

monetar, cât și politic. Ea poate constitui un exemplu de urmat al colaborării regionale și pentru alte țări și popoare.

Note

¹ Apud Evelyne Pisier (coord.), *Istoria ideilor politice*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 371.

² *Ibidem*, p. 368.

³ Jean Monnet, *Mémoires*, Paris, Fayard, 1976, p. 86.

⁴ Nicolae Păun, Adrian Ciprian Paul, Georgiana Ciceo, Radu Comănescu, *Finalitatea Europei*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2005, pp. 208-209.

⁵ Carl Friederich, *Trends in Federalism in Theory and Practice*, New York, Praeger, 1968 apud Nicolae Păun, *op. cit.*, p. 210.

⁶ *Ibidem*, p. 211.

⁷ David Mitrany, *A Working Peace System*, 1943 apud Nicolae Păun, *op. cit.*, pp. 217-218.

⁸ Paul Taylor, *Functionalism and International Relations*, in A.J.R. Gram, Paul Taylor (ed.), *Functionalism Societies*, University of London Press, 1975, p. 1.

⁹ Termen pe care autorul în folosește în sensul de modalitate de creare și adâncire a procesului de integrare.

¹⁰ Nicolae Păun, *op. cit.*, p. 233.

¹¹ Stanley Hoffmann, „Obstinate or obsolete? The fate of the nation-state and the case of Western Europe” în *Daedalus*, 95, 1966, p. 866.

¹² Stanley Hoffmann, „Reflections on the Nation-State, în Western Europe Today”, în *Journal of Common Market Studies*, 1982, 13(1), p. 29.

¹³ *Ibidem*.

Résumé

Après la deuxième guerre mondiale, plusieurs politiciens ont créé ou ont repris des modèles pour l'intégration européenne. Dans cette étude on va analyser quelques-uns d'entre eux, tels que: le fédéralisme, le (néo) fonctionnalisme ou le modèle inter-gouvernementale de Hoffman.

Turkey and the European Union: Keeping a Friendly Distance

Michael RADU*

The alienation between Turkey and the EU has grown on both sides to the point that more and more people in Brussels and Ankara are beginning to realize that not only is Turkey's EU membership unlikely, but that it is not in the interest of either party.

The immediate problem is Cyprus, where the EU has committed every error possible, and an issue which more than any other unites all Turks. To begin with, the EU's decision to admit Greek Cyprus as a full member was made apparently without a full understanding of the implications. In April 2004, UN Secretary General Kofi Annan's plan for reunification – which 65 percent of Turkish Cypriot voters approved – was rejected by the Greek Cypriots by over 75 percent in a referendum. But Brussels went ahead with the admission of Greek Cyprus anyway, even though Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan had risked all his political capital (and perhaps the existence of his government) to pressure the Turkish Cypriots to accept the plan. He did so even though he was fully aware that, once Cyprus was in the EU, Nicosia would be in a position to demand more and more concessions from Ankara. Meanwhile, under Greek pressure, the EU continues to punish, through blockade and isolation, the Turkish

side, while threatening Ankara for not opening its ports to the Greeks. As correctly perceived in Turkey, Erdogan and the Turkish Cypriots made all the unpopular concessions and received only humiliation from Brussels.

The more long-term and profound issue is the EU's political demands on Turkey, demands that are a case study of contradiction and confusion. Turkey has complied with many of Brussels' demands – constitutional changes regarding human rights, freedom of expression, minority rights, etc. Kurds now have the right to use their own language and have a Kurdish media, again against popular sentiment and well-founded fears of Kurdish separatism. The EU continues to push, often vocally and, in the eyes of many in Turkey, irresponsibly, for the elimination of the military's political role and influence.

Why is this irresponsible on the EU's part? Because, despite government denials, Islamism, including fundamentalism, has been on the rise in Turkey ever since the present Justice and Development Party (AKP) came to power in 2003.

---

* Dl. Michael Radu este Senior Fellow la the *Foreign Policy Research Institute in Philadelphia* și Co-Chairman of *FPRI's Center on Terrorism*. Acest articol este preluat cu permisiunea autorului de pe site-ul <http://www.fpri.org>.

That fact has been repeatedly brought to the public's attention by Chief of General Staff Gen. Yasar Buyukanit and Land Forces Commander Gen. Ilker Basbug. Moreover, Navy chief Admiral Yener Karahanoglu has clearly stated that "The Turkish armed forces will never make the concessions that have been asked of it on the road to the European Union." The military leaders have a constitutional obligation to protect secularism – something that seems to have escaped notice by its Brussels' critics. The seldom mentioned but most powerful reason for opposition to Turkey's membership in the EU in Europe is its Muslim identity and fear of the impact some 70 million Muslim Turks in a post-religious Europe already threatened by growing Islamism among its existing 20 million Muslim residents. While that is a legitimate fear, it is counter-productive to at the same time insist on Turkey's weakening its most powerful and popular secularist force – the military.

In Turkey, the issue of "minority rights" is directly related to the Kurdish issue and territorial integrity. At a time when the interpretation of "minority rights" especially in territorial terms, threatens the integrity of EU members such as Spain or Belgium, and Turkey itself is experiencing a limited revival of Kurdish Marxist/separatist terrorism, one experienced Turkish observer has observed that "To gain admission into the EU, Turkey is being asked to solve the problem of Kurdish separatism with the kind of methods that the EU countries have abandoned. Turkey cannot solve that problem and fight Kurdistan Workers' Party (PKK) terror with such methods." By pushing for more and more "rights" for a separatist minority (including PKK terrorists) within the Kurdish minority, amounting to the very same multiculturalism that is now widely under assault within Europe, Brussels demonstrates, if not a tin ear, hypocrisy.

When Turkish prosecutors bring to trial and courts condemn separatists or supporters of Armenian claims of "genocide" by the Ottoman Empire in 1915, Brussels' human rights arbiters are prompt in criticizing Turkey for denying "freedom of expression." But when three Dutch-Turkish politicians were purged from their parties' electoral lists for dissenting from the Armenian interpretation of those events, the French Parliament voted to make it a crime to do so, and Jacques Chirac, traveling to Erevan, conditioned Turkey's membership in the EU on Ankara's recognizing the Armenian "genocide." Whatever one's opinion on the events of 1915 in the now-defunct Ottoman Empire – and beyond Armenian nationalist pretensions, it is hard to see the relevance of those events for today's Turkish Republic – such attitudes suggest a persistent double-standard which, not surprisingly, is increasingly resented in Turkey.

While the European attitude toward Turkey's membership is full of contradictions and hidden agendas, developments inside Turkey are not boding well for the country's integration in the EU, either. The old debate over secularism, never far from the surface, has taken on a new and increasingly open intensity. Turkish nationalism is also on the rise, lately manifested as anti-Americanism. The AKP government is more attracted to its initial Islamic roots, while the new military leadership, especially Gen. Buyukanit, who took office in August, is less diplomatic than its predecessor in publicly opposing that trend.

The combination of growing Turkish nationalism and anti-Americanism (a trend in Europe as well) means, in addition to complications for the U.S. position in Iraq, that the traditional U.S. support for Turkey's EU accession is both less enthusiastic and less effective. That is not necessarily a bad thing for Ankara: after all, is membership

in the Brussels club good and necessary for Turkey's national interest? More and more Turks are answering that question in the negative. Public support for EU membership has dropped dramatically in the past year, from 70 percent to less than 50 percent.

While for many Turks the reasons may be more emotional than objective – such pushbutton issues as the Kurdish and Armenian questions, or Cyprus, create instant resentment – there are level-headed reasons to oppose membership. First, the membership issue is directly related to issues of secularism and the role of the military; second, the issue of human rights, especially Kurdish minority rights, is inseparable from terrorism. None of these are seen as being easier to cope with under the rules imposed by Brussels.

In economic terms, considering the problems facing the EU in terms of economic growth, unemployment, and budgets, the likely benefits of membership for Turkey are increasingly hard to see. Indeed, when most of the EU members are already unhappy with the cost of the newly admitted Central and East European countries and the soon to be admitted Romania and Bulgaria, which ten new members combined have a smaller but richer population than Turkey, it is hard to see how much, if anything at all, is left for that country, in terms of both good will and funding. Moreover, Turkey already enjoys, independent of its candidacy, some of the membership benefits in areas such as tariffs and investments. It has already implemented some of the key economic reforms required by Brussels, with good results. Perhaps German Chancellor Angela Merkel's opinion that Turkey should remain a "preferred partner" rather than member of the EU is beneficial for Turkey. It certainly is more honest than that of many of her colleagues, whose demands on Ankara are as great as

their understanding and concessions are limited.

Résumé

L'adhésion de la Turquie à l'Union Européenne est devenue de plus en plus improbable à cause des deux parties. La politique communautaire concernant la Turquie est pleine de contradictions et en même temps les évolutions récentes de ce pays ne semble pas favoriser l'acceptation.

Why Degressive Proportionality?

An Argument from Cartel Formation

Claus BEISBART, Luc BOVENS*

1. Introduction

Let us consider a federation of countries with a decision-making council in which each country casts a block vote. On equal representation, the vote of each country has the same weight. On proportional representation, the weights of the votes are proportional to the countries' population sizes. In between these extremes, we can let the weights increase as a function of population sizes, but smaller countries receive greater weights and larger countries receive lesser weights than proportionality would warrant. Such weightings are called degressively proportional weightings. We will consider the following two questions. First, what is a proper justification for degressive proportionality? And second, does this justification provide us any guidance as to how these weights should be set?

There is a standard argument in the literature that degressively proportional weightings with weights proportional to the square root of the population size equalize the voting power of the citizens in the federation (Penrose, 1946 and 1952; Felsenthal and Machover, 1998). We will not discuss this literature here, but rather present a different justification that is

based on cartel formation. We argue that degressive proportionality aims to equalize the expected utility of a proposal across countries, considering that larger countries can be thought of as cartels of smaller countries that have resolved to vote in block. We will present an intuitive argument to this effect, construct a model to test the argument for the European Union, and finally provide a more general argument in support of degressive proportionality. In the end, our argument will actually make the same recommendation as to how the weights should be set as the argument from equalizing voting power.

Our approach is welfarist, egalitarian and takes into account the cartel-like advantages of larger countries. Barberà and Jackson (2005), Beisbart, Bovens and Hartmann (2005), and Bovens and Hartmann (2002; 2005) also present welfarist arguments for assessing voting procedures, but none of these authors take into account the cartel-like advantages of larger countries.

---

* Claus Beisbart – Center for Junior Research Fellows, Universitat Konstanz; Luc Bovens – Department of Philosophy, Logic and Scientific Method, London School of Economics and Political Science. Acest articol este preluat cu permisiunea autorilor de pe site-ul <http://www.uni-konstanz.de/ppm/papers/cartel1.pdf>.

2. The Intuitive Argument from Cartel Formation

Consider the following example. In the European Union Malta is the smallest country. Now imagine that the European Union once consisted of several counties with the same population sizes, say, the same as Malta's population size. There was Sussex, Normandy, Saarland etc. All these counties had one vote in the Council and each vote had the same weight. Proposals were accepted by a simple majority vote. Some proposals bestowed benefits on some countries and imposed costs on others and for other proposals the situation was turned around. Let us suppose furthermore that each country was equally well off in receiving benefits and carrying costs, and that benefits bestowed on one country carried no implications for other countries. This was an unproblematic state of affairs. Every county received precisely the same expected utility from a random proposal and no questions were asked about alternative voting schemes. Call this the Golden Age scenario.

But now some cunning counties realized that they could gain advantages by forming cartels. They struck the following deal. When a proposal comes across the table, they would not automatically vote for or against the proposal according to whether they saw costs or benefits coming their way, but rather, they would confer with each other. They decided that they would vote for the proposal if and only if the average utility was positive for the counties in the cartel. By doing so, the expected utility from a random proposal for counties who had formed a cartel went up and the expected utility for counties who had failed to form a cartel went down. Voting in cartels turns out to be beneficial for the counties in the cartel and detrimental for the counties outside of the cartel.

Here is a simple example with a three-county federation. Suppose that there is a

one third chance that a proposal will yield a benefit of +1 for an arbitrary county, a one third chance that it will yield a cost of -1, and a one third chance that it will not affect the county at all, i.e. its utility is 0. A county will vote for the proposal just in case it yields a benefit and proposals are accepted by majority vote. Then the proposal is accepted for the profiles in Table 1. Every profile has $(1/3)^3$ chance of occurring. Hence the expected utility of each county $E[U_i] = 4/27$. Now counties A and B decide to form a cartel: They will vote for a proposal just in case the proposal yields an average utility (or, equivalently, a sum total of utility) for these counties that is strictly greater than 0. The proposal is then accepted for the profiles in Table 2. Note that the profiles in rows five and seven in Table 1 have dropped out and four more profiles are added. The expected utilities of the cartel counties $E[U_A] = E[U_B]$ increase to $6/27$ each, and the expected utilities of the non-cartel county $E[U_C]$ decreases to 0. So county C will understandably look with disgruntlement at the cunning of A and B.

Consider now proportional representation in the European Union. We can think of the larger countries in the European Union as cartels of counties. In this picture, Malta did not form a cartel and looks with disgruntlement at this massive cartel of m counties now called the United Kingdom. The problem is that, after forming a cartel, the United Kingdom received m times as much weight as Malta. As a consequence, the utility for Malta went down and the utilities for the UK counties went up. Malta has become the victim of cartel formation and might reasonably proclaim that it is only willing to remain in a European Union in which proposals spread costs and benefits equally across the countries of the federation. Malta's concerns express a feasible political ideal. To placate Malta, we institute degressive proportionality. We reduce the weights of

the cartels that constitute the countries. A cartel such as the UK no longer receives m times as much weight as Malta. The weights should be precisely so degressive that the expected utility of an arbitrary proposal is equalized across the federation, as it was in the European Union as a cartel-free federation of counties.

The question that we have not yet addressed is how far we should pull back from proportional representation in order to realize the desideratum of equal expected utilities for the countries. To address this question we will now set up a model.

3. A Model of Cartel Formation

Consider a federation consisting of N countries where each country i consists of m_i counties respectively and each county in every country has the same size. We express a proposal as a vector of utilities v_i^j , where v_i^j is the utility that county j in country i would receive if the proposal were accepted. Utilities are defined so that positive utilities represent benefits from a motion and negative utilities represent costs. If the motion does not affect a county or the status quo is preserved because the motion was rejected, then the county receives zero utility. Since we do not know what future proposals will be like we assume a probability distributions over the v_i^j 's and think of them as values of random variables V_i^j . We assume that the V_i^j 's are independently, identically and normally distributed with $\mu = 0$ and $\sigma = 1$. Countries vote as cartels and always cast block vote. A country i votes for a proposal just in case $v_i = (v_i^1 + \dots + v_i^{m_i})/m_i > 0$. We define random variables $V = (V_i^1 + \dots + V_i^{m_i})/m_i$. V_i is the utility that an average county within country i would receive, if the proposal were accepted. Although the V_i^j 's are identically distributed, the V_i 's are not. The probability distributions over the V_i 's are still normal with zero mean, but the standard deviations vary

with $\sigma_i^2 = 1/m_i$. Equality is lost at the level of countries.

A *decision rule* assigns a certain weight to each country. If the proposal receives more than half of these weights in the vote, then it passes. Subsequently, each county j from country i receives utility $u_i^j = 0$ if the proposal does not pass, and $u_i^j = v_i^j$ if the proposal does pass. Call the corresponding random variables that yield the utilities after the decision rule has been applied U_i^j . We are interested in the expected utilities for the counties, $E[U_i^j]$. Since the probability distributions over the V_i^j 's are identical for all i and j , and since all counties j within one country i vote exactly the same way, the $E[U_i^j]$'s are identical for all counties j in the same country i . It is thus sufficient to look at the utility for an average county in country i , $U_i = (U_i^1 + \dots + U_i^{m_i})/m_i$ and to calculate the $E[U_i]$'s.

The $E[U_i]$'s will vary with the weights assigned to the countries. We consider our model under a family of weightings. The family is parametrized by a measure α ranging from 0 for equal representation to 1 for proportional representation. Let x_i be the relative population size of each country i in the federation and w_i the weight of each country in the vote in the council of the federation:

$$w_i(\alpha) = x_i^\alpha / \sum x_k^\alpha. \quad (1)$$

For $\alpha = 0$, $w_i = 1/n$ for the n countries in the federation and there is equal representation in the assembly. For $\alpha = 1$, $w_i = x_i$ and there is proportional representation in the assembly. Intermediate values of α yield models of representation of degressive proportionality.²

Our *desideratum* is to equalize the $E[U_i]$'s by picking a particular model of degressive proportionality. It turns out that we cannot reach complete equality. As the next best thing, we want to determine for what value of α the scatter of the $E[U_i]$'s is

minimal and we measure this scatter by the standard deviation of the $E[U_i]$'s.³

We take the European Union as our example and reconstruct it as a federation of Malta-sized pseudo-counties. Each country i is a cartel consisting of m_i counties, where m_i is the population size of country i divided by the population size of Malta. The m_i 's are proportional to the population sizes, but they are not likely to be natural numbers. We will therefore assume, that the validity of $\sigma_i^2 = 1/m_i$ extends to non-integer m_i 's, although strictly speaking $\sigma_i^2 = 1/m_i$ has only been proven for integer m_i 's.⁴

We calculate the expected utilities $E[U_i]$ in the following way. We define a function λ that maps positive utilities into 1 for a yes vote, and non-positive utilities into 0 for a no vote. Consider a proposal, that would yield benefits or costs $v_1, \dots, v_n$ to countries $1, \dots, n$, if it were accepted. According to our model of cartel formation, the voting profile for the proposal is $\langle \lambda(v_1), \dots, \lambda(v_n) \rangle$. Subsequently we define a function D that maps profiles for which the proposal is accepted into 1 and profiles for which the proposal is rejected into 0. Note, that the functional form of D depends on the weighting. Then the utility that an average county from country i gets out of the decision process equals

$$U_i = V_i D\{\lambda(V_1), \dots, \lambda(V_n)\}. \quad (2)$$

Hence, the expectation of the utility of a proposal equals

$$E[U_i] = \int dv_1 \dots \int dv_n p(v_1) \dots p(v_n) v_i D\{\lambda(v_1), \dots, \lambda(v_n)\}. \quad (3)$$

In Figure 1, we present the standard deviation of the $E[U_i]$'s as a function of α . The standard deviation is minimal for an α in the neighborhood of $1/2$, i.e. when we set the weights of the countries roughly

proportional to the square roots of the population sizes. So a degressively proportional weighting minimizes inequality, and we have also found the particular weighting to be chosen. But why is it that an α close to $1/2$ yields minimum inequality? Our challenge is to provide a more general argument to this effect.

4. An Analytical Argument

Let us construct a random variable X that equals 0 when a proposal is rejected, equals 1 when a proposal is accepted and country i voted for the proposal, and equals 2 when a proposal is accepted and country i voted against the proposal. We now compute the $E[U_i]$ by conditioning on X :

$$E[U_i] = \sum_{k=0}^2 E[U_i|X = k] \times P(X = k). \quad (4)$$

Clearly for rejected proposals, i.e. for $X = 0$, $E[U_i|X = 0] = 0$. Assuming independence, for accepted proposals that country i voted for, $E[U_i|X = 1]$ is the expectation value of the utility of the proposal V_i given that the value of V_i is positive:

$$E[U_i|X = 1] = \int_0^{\infty} v_i N[0, \sigma_i] dv_i / \int_0^{\infty} N[0, \sigma_i] dv_i. \quad (5)$$

Since $\mu = 0$, the normal distribution is symmetric with respect to 0 and the denominator (i.e. the probability that country i votes for the proposal) equals $1/2$. It can be shown that the numerator equals:

$$\int_0^{\infty} v_i N[0, \sigma_i] dv_i = 1/2 \sigma_i. \quad (6)$$

Hence,

$$\{E[U_i|X = 1]\}^2 = 2/\pi \times \sigma_i^2 = (2/\pi m_i)^2. \quad (7)$$

Similarly,

$$\{E[U_i|X = 2]\}^2 = (2/\pi m_i) = \{E[U_i|X = 1]\}^2. \quad (8)$$

Inserting this in equation (4), we obtain:

$$\{E[U_i]\}^2 = (2/m_i) [(P(X=1) - P(X=2))]^2. \quad (9)$$

If we are to equalize the $E[U_i]$'s, we have to ensure that

$$[P(X=1) - P(X=2)]^2 \sim m_i. \quad (10)$$

We turn to $[P(X=1) - P(X=2)]$. The first term equals

$$P(X=1) = \omega_i/2^N, \quad (11)$$

where ω_i is the number of voting profiles in which the proposal is passed and i voted for the proposal. Since the probability that a country votes for the proposal is $1/2$, there are 2^N equiprobable profiles.

It can be shown (Felsenthal and Machover 1998, p. 39 and p. 43) that

$$P(X=2) = \omega_i/2^N - 1/2 \beta_i', \quad (12)$$

where β_i' is the Banzhaf voting power of country i . The Banzhaf voting power of a country equals the probability of this country being pivotal. A country i is pivotal in a voting profile, if and only if the final decision would have been different, if i had voted differently.

From Eqs. (11) and (12) we conclude that

$$[P(X=1) - P(X=2)] = 1/2 \beta_i'. \quad (13)$$

In order to equalize the $E[U_i]$'s, we therefore have to find a weighting for which $\beta_i'^2 \sim m_i$.

As Penrose (1952, Appendix) showed for certain conditions, for large federations, i.e. for large N , the β_i' 's of the countries are close to proportional to their weights in the decision rule, i.e. to the w_i 's. As a consequence, for a federation with a reasonable number of countries such as the European Union, assigning each country i a weight that is proportional to the square root of m_i will

approximately result in square root powers and thus, according to Eqs. (10) and (13) approximately achieve equal expected utilities $E[U_i]$ for all countries i .

This analytical argument explains why the standard deviation is minimum for an α value close to .5, i.e. for the square root weights. We can also use this argument for explaining why the minimum is not exactly at $\alpha = .5$. The reason is that the countries' powers only become strictly proportional to the weights in the limit $N \rightarrow \infty$.

5. Discussion points

We have provided an argument for degressive proportionality in the federal assembly of a federation of states. Our argument proceeded in two steps. By telling a Golden Age Story, we first motivated the requirement that cartel formation should not pay off. Secondly, we showed that square root weights neutralize the effects of cartel formation. This left us with a concrete recommendation for the weights in a federal assembly.

Our argument parallels a well-known argument from the voting-power literature (Penrose 1946 and 1952, Felsenthal and Machover 1998, Ch. 3 and 2000). This argument reconstructs the federal assembly in terms of a two-tier voting system, under which people from different constituencies vote on representatives who in turn vote on the president, say. The question is then which weights the representatives should have. The argument requires that each citizen in the federation have equal power. The power of a citizen is measured in terms of Banzhaf voting power. The Banzhaf voting power for a citizen equals the probability of this citizen being doubly pivotal. A citizen is doubly pivotal, whenever the outcome of the presidential election would have been different, had she voted differently. If citizens cast their votes independently, the probability of double pivotality factorizes into a product of two probabilities, viz. the

probability that that citizen is pivotal in her constituency and the probability that her constituency's vote is pivotal for the president. If there are only two candidates and if each candidate is equally likely to receive a vote from any citizen, then the probability of being pivotal within one's constituency is inversely proportional to the square root of the population within this constituency. In order to correct for this population-dependence, we have to set the power of each constituency proportional to the square root of its population size, which can be achieved by assigning square root weights, provided that there are sufficiently many constituencies.

The voting power argument has come under attack from various sides. For instance, it has been argued that some of the assumptions that underlie the Banzhaf voting power approach are unrealistic (see e.g. Gelman et al. 2004). Like the voting power argument, our argument also rests on egalitarian concerns. But the voting power argument rests on equalizing the citizens' voting power, whereas our argument rests on equalizing the expected utility of a proposal for all counties in the federation. It is noteworthy that our argument starts from a completely different perspective, but ends up with the same recommendation. In particular, our argument is not based on reconstructing the federation as a two-tier voting system. We therefore think that our argument affords a novel perspective on decision rules.

Nevertheless, it is true that our argument rests on assumptions that parallel assumptions that underlie the voting power argument. Some people might want to object to these assumptions. In the following, we will deal with two objections of this kind. We will not argue against these objections, but rather, we will show that, if our model is modified so as to accommodate these objections, our argument remains valid.

First, we assumed that the means of the normal distributions for the utilities are

exactly 0. As a consequence, the utility distributions were symmetric with respect to zero, and the probabilities of acceptance and rejection were set at one half. Some might object to this assumption, arguing, for instance, that proposals from the Commission are not zero-sum games.

To take account of this objection, we calculate the $E[U_i]$'s for different non-zero values of μ as outlined in Section 3. Note, that in this case, the chances that a country will vote in favour of a proposal will differ amongst the countries. In Fig. 2 we consider the case of $\mu = .0001$. Such a μ -value might seem too close to zero to allow for a significant test, but, in fact, it is not, because our variances are very small as well. For instance, for $\mu = .0001$, the probabilities for acceptance range from .53 for Malta to .82 for Germany.

Comparing Figs. 1 and 2 we observe that the curves for the standard deviations differ. But the difference is mainly a difference of scale. In particular, the location of the minimum doesn't change much and is still close to .5. This is also true for negative μ 's. We therefore conclude that our model is stable under reasonable variations of the μ -value.

Second, in telling the Golden Age story, we assumed that the counties' utilities were completely uncorrelated. But that does not seem to be realistic. Consider particularly the counties forming a European country, say, France. Suppose, for instance, that some part of France benefits from a proposal. Isn't it very likely that other counties of France will benefit as well, just because they share the same infrastructure, the same history, and the same interests to some extent?

Let us try to understand the effect of intra-country correlations by considering two limiting cases. One limiting case is provided by independent utilities. In this case the utility distribution of the cartel has

a standard deviation that is inversely proportional to the number of its counties. As we have shown, $\alpha \approx .5$ yields minimum standard deviation for the $E[U_i]$'s. The other limiting case is provided by perfect positive correlations. That is, when some county in France receive utility v from a proposal, all other counties in France receive the same utility v . In this case the utility distribution of the cartel (France) is independent of the number of its counties and all European countries have the same utility distribution. Under this model we will certainly equalize the $E[U_i]$'s (and thus minimize their standard deviations) if we give the countries equal weights. Both limiting cases are not realistic, for sure. But they suggest that, as the strength of the correlations increases, the minimum of the standard deviation drifts from $\frac{1}{2}$ to 0. Thus, if there are some limited intra-country dependencies, then a degressively proportional weighting and an α -weighting with $.5 \geq \alpha > 0$ will minimize the standard deviations of the $E[U_i]$'s. So the general case for degressive proportionality is stable under correlations. But the precise location of the minimum will depend on the model for the correlations. This suggestion is consistent with the analytical argument presented in Sec. 4, which breaks down once correlations emerge. For instance, equation (11) crucially builds upon independence.

Let us finally comment on the Golden Age story. Some people might object that throughout the history of Europe, there was never a Golden Age. But this objection rests on a misunderstanding. The Golden Age story is really an *as if* story. It captures the following observation. Larger countries are likely to have a greater number of social groups (e.g. counties, regions, interest groups, professional groups, ...) whose inter-group utility correlations from proposals are sufficiently small. Hence the standard deviation of the costs and benefits from proposals

for the average British social group is smaller than for the average Maltese social group. It is as if these various social groups are able to vote in block, and the more social groups that can vote in block due to the size of the nation, the greater the benefits are. For this reason, there are egalitarian concerns that countries should receive less than proportional weights to break this unfair advantage. The Golden Age story only adds some historical drama to this observation.

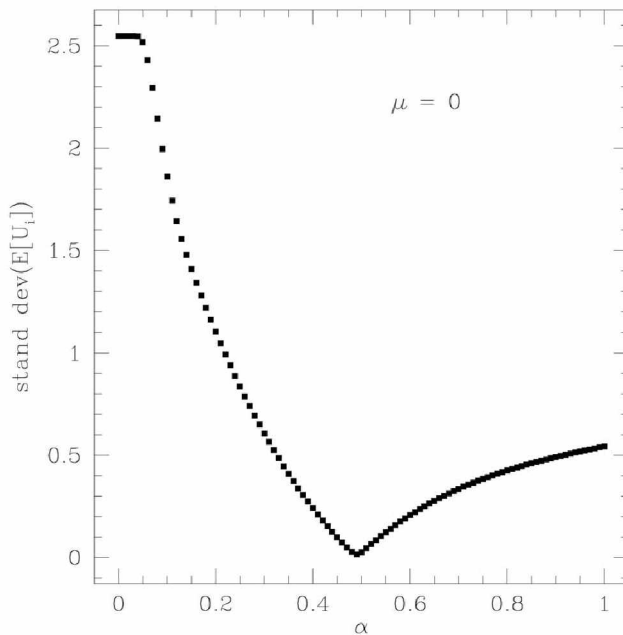
Tables and Figures

A	B	C
1	1	1
1	1	0
1	1	-1
1	0	1
1	-1	1
0	1	1
-1	1	1

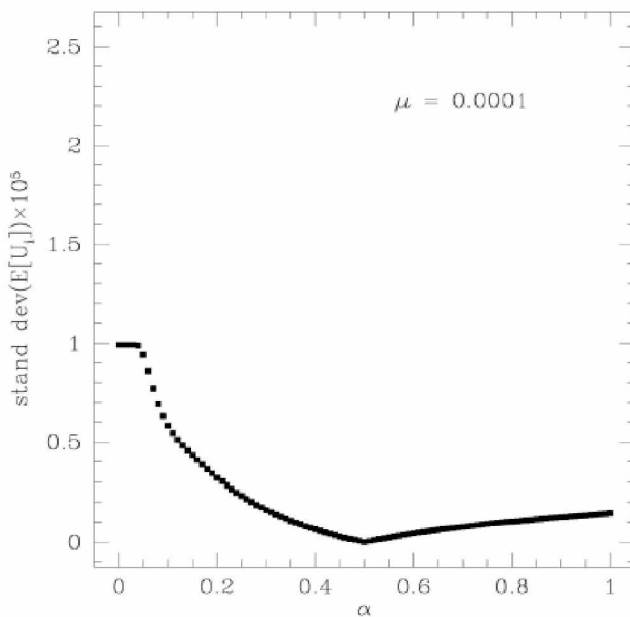
Table 1. The profiles under which a proposal would be accepted before cartel formation in our simple example.

A	B	C
1	1	1
1	1	0
1	1	-1
1	0	1
0	1	1
0	1	0
1	0	0
0	1	-1
1	0	-1

Table 2. The profiles under which a proposal would be accepted after cartel formation in our simple example.

Figure 1. The standard deviation of the E[U_i]'s as a function of α.

Figure 2. The standard deviation of the E[U_i]'s as a function of α for a μ value of 0.0001.

Notes

¹ It can be shown that, for independent and identically and normally distributed random variables X_i with means μ_i and variances σ_i^2 , ΣX_i is normally distributed with mean $\Sigma \mu_i$ and variance $\Sigma \sigma_i^2$ (Ross, p. 268). Furthermore, it can be shown that, for any random variable X with variance σ_i^2 , the random variable $aX + b$ has variance $a^2 \sigma_i^2$ (Ross, p. 144). It follows that V is normally distributed with mean $\mu = 0$ and variance $1/m_i$, or, in other words, with standard deviation $1/\sqrt{m_i}$. Under conditions specified in the central limit theorem, V approaches a normal distribution for large m_i , even if the V_i 's are not normally distributed and identical for $j=1, \dots, m_i$.

² See Felsenthal and Machover, p. 73 and Bovens and Hartmann (2005), equation (1)

³ That is, we think of the $E[Ui]$'s as values of another random variable, assume that each value is equally likely to occur and calculate its standard deviation. This is not to be confused with the standard deviations of the U_i 's.

⁴ To avoid non-natural numbers, we can think of the smallest social unit as a single person rather than as a Malta-sized county. We then assume that the utility distribution of a proposal is the same for each person in the European Union and rescale the σ_i for the countries accordingly. This construction will yield precisely the same results as our model does in this section.

⁵ More details on how to calculate this function can be found in the appendix of Beisbart, Bovens and Hartmann (2005)..

References

1. Barberà, S. and Jackson, M.O. (2005) 'On the Weights of Nations: Assigning Voting Power to Heterogeneous Voters', unpublished working paper, URL (consulted Sept. 2005). <http://www.hss.caltech.edu/~jacksonm/weight.pdf>
2. Beisbart, C., Bovens, L. and Hartmann, S. (2005) 'A Utilitarian Assessment of Alternative Decision Rules in the Council of Ministers,' In: European Union Politics, forthcoming
3. Bovens, L. and Hartmann, S. (2002) 'Welfare, Voting and the Constitution of a Federal Assembly' (mimeo)
4. Bovens, L. and Hartmann, S. (2005) 'Utilitarianism, Degressive Proportionality and the Constitution of a Federal Assembly' (mimeo)
5. Felsenthal, Dan S. and Machover, Moshé (1998) The Measurement of Voting Power. Theory and Practice, Problems and Paradoxes. Cheltenham: Edward Elgar.
6. Felsenthal, Dan S. and Moshé Machover (2001) 'Enlargement of the EU and Weighted Voting in its Council of Ministers', URL (consulted Sept. 2004): <http://www.lse.ac.uk/Depts/cpnss/projects/VPPpdf/eubooktd.pdf>.
7. Gelman, A., Kath, J. N. and Bafumi, J. (2004) 'Standard Voting Power Indices don't Work: An Empirical Analysis.' The British Journal of Political Science 34, 657 - 74.
8. Penrose, Lionel S. (1946) 'The elementary statistics of majority voting', Journal of the Royal Statistical Society 109: 53-7.
9. Penrose, Lionel S., (1952) On the Objective Study of Crowd Behavior, H. K. Lewis and Co: London.
10. Ross, S. (1998) A First Course in Probability Theory – 5th ed. Prentice Hall: Upper Saddle River, NJ.

Résumé

Dans cet article on présente un nouvel argument pour l'application de la proportionnalité dégressive dans les assemblées fédérales. Cet argument est basé sur l'idée que les états de la fédération sont vus comme des cartels d'unités sociales et que la formation des cartels ébranle l'égalité des utilités de chaque état. En créant un modèle probabilistique on montrera comment il faut établir les poids dégressivement proportionnels.

Challenges in the Creation of the European Union Agency for Fundamental Rights

Cătălina Maria GEORGESCU

The present study aims at presenting the creation of the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) as an expression of the will of the European Community to fight the breaches of human rights within its Member States. The Fundamental Rights Agency is an independent body of the European Union that was created on the basis of Council Regulation (EC) No. 168/2007 of 15 February 2007 and is the successor of the former European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). The Agency has its headquarters in Vienna and officially replaced the former EUMC starting with 1 March 2007.

Steps in the creation of the FRA¹

In December 2003 in Brussels the European Council expressed its decision to the representatives of the Member States to extend the mandate of the European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia so that it develops into a European Union Agency for Fundamental Rights: *“stressing the importance of human rights data collection and analysis with a view to defining Union policy in this field, agreed to build upon the existing European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia and to extend its mandate to make it a*

*Human Rights Agency to that effect. The Commission also agreed and indicated its intention of submitting a proposal to amend Council Regulation 1035/97 of 2 June 1997 in that respect.”*²

The Agency was proposed to have a mandate to *“collect and analyse data on fundamental rights with reference to, in principle, all rights listed in the Charter”*³. Its main activity was to be centered on *“the thematic areas within the scope of Union law”*⁴.

On October 25th, 2004 a public consultation⁵ was launched by the European Commission in order to receive the support of the public for the extension of the remit of the EUMC to become a Fundamental Rights Agency. The second step was represented by the launch of the European Commission’s legislative proposal⁶ on June 30th, 2005. On November 30th, 2006 the European Parliament expressed its position⁷ regarding the extension of the EUMC’s mandate in order to become a Fundamental Rights Agency. Next, the Justice and Home Affairs Council agreed with the creation of the FRA on December 4/5th, 2006. The FRA was established based on Council Regulation (EC) No. 168/2007 of February 15th, 2007 which was published in the Official Journal of the European Union on February 22nd, 2007.

Organization of the FRA

In order to carry out its activity, the most important components of the Agency are the Management Board, the Executive Board, the Director and the Scientific Committee. The mandate of each of these four components is laid down by Council Regulation (EC) No. 168/2007 of February 15th, 2007 establishing the FRA and is stipulated in its rules of procedure.

Each of the EU Member States appoints a representative to the **Management Board** and, if needed, a deputy, both of them independent persons who are experts in the domain of human rights and possess experience in the field of management of public or private sector organizations⁸. The Management Board also comprises one independent person nominated by the Council of Europe and two representatives of the Commission to ensure a close cooperation among the institutions and increase the synergies at Community level. The Management Board constitutes the Agency's planning and monitoring body. Its decision-making powers are stipulated in article 12, paragraph 6 of the Council Regulation (EC) No 168/2007: the board adopts the Agency's Annual Work Programme, the Annual Reports, appoints and dismisses the Director, appoints and revokes the members of the Scientific Committee, adopts the draft and final budget, adopts the FRA's rules of procedure and financial rules, decides whether a member of the Management Board no longer meets the criteria of independence. The majority of its decisions are taken on the basis of a simple majority, except for cases where a two-thirds majority or unanimity are needed.

The **Executive Board** assists the Management Board in carrying out its functions being constituted by the Chairperson and Vice-Chairperson of the Management Board and of other three members of the Management Board, one of them being the

Commission's representative. The Director also takes part in the meetings of the Executive Board, but does not enjoy the right to vote⁹.

The **Director** of the FRA is appointed by the Management Board for a five year mandate with a possible three year extension according to the opinion and list of preference of the European Parliament and of the Council of the European Union, on the basis of a cooperation procedure. The Director is responsible before the Management Board and has to manage the following tasks: preparation and implementation of the Annual Work Programme, administrative functions, implementation of the budget, implementing the monitoring process of the Agency's performance against its stated objectives, cooperation with civil society¹⁰.

The **Scientific Committee** comprises eleven independent members, experts in the field of human rights, appointed by the Management Board for a single five year mandate headed by a Chairperson nominated for a one year mandate. The Scientific Committee meets in four sessions per year and ensures the scientific quality of the Agency's work, its decision being taken by a two thirds majority.

Activity of the FRA

Firstly, the scopes of the FRA are centered on the activity of data collection and dissemination, on finding ways to improve the quality and comparability of data at Union level and on providing the EU and its Member States with researches and surveys in the field of fundamental rights.

Secondly, its activities are oriented on providing the Union and its Member States with opinions and recommendations when implementing Community law both when requested by the European Commission, the European Parliament or Council and when the Agency considers them necessary.

The researches and surveys find their expression in annual reports on fundamental rights in the EU, which also contain examples of good practice, and other research studies.

Thirdly, the Agency's tasks include the cooperation and dialogue with the civil society, the creation of a network based on a "Fundamental Rights Platform" and the exchange and spread of information relating to actions against the breach of fundamental rights.

Challenges in the creation of the FRA

The creation of the Fundamental Rights Agency has encountered a series of challenges which were recognized as affecting this evolution in areas such as the legal framework on which it functions, the power of the European Commission to create community agencies, the financial resources with which it operate, its scope, mandate and tasks and issues linked to non-duplication for grounds of cost efficiency¹¹.

In order to ensure the effectiveness of the Agency, its architects had to surpass the challenge of whether to provide the Agency with a complaints recording mechanism and with the power to examine individual complaints on the model of some national monitoring institutions. The solution was not to empower the Agency with these prerogatives, but to direct one's steps to the national organizations – especially towards those specialized in racist discrimination – empowered to offer legal advice on the matter¹². Consequently, the scope of the FRA is to raise awareness to the individual's fundamental rights and not to give assistance to individuals, victims of discrimination. Another step that the FRA has undertaken in the struggle to raise the awareness on the breach of fundamental rights was to create a guide for victims of discrimination. Moreover, another solution was to consider the European Commission as the sole institution empowered to "supervise the proper

application of Community law."¹³

Complaint recording mechanisms exist at national level in some of the Member States within national specialized bodies that register complaints coming from victims of discrimination. There are countries in which the absence of such specialized bodies is counterbalanced by NGOs. However, there are countries in which neither national specialized bodies, nor such NGOs do exist, which represents an obstacle to the collection of data on the phenomenon of discrimination.

As regards the cases of discrimination that have been taken to court, their number might be determined by the fact that not all Member States have implemented the anti-discrimination legislation or established national specialised bodies. Although neither the former EUMC, nor the current FRA own the mandate of intervening in individual cases since "*it is to be underlined that the Agency has no complaint resolution mechanism*"¹⁴, these mechanisms exist at national level and with the European Court of Human Rights.

The Agency does not possess regulatory decision-making prerogatives. Also, it does not constitute a task of the FRA to monitor the situation of fundamental rights in EU countries on the basis of Article 7 TEU which stipulates the power of the Council to take the appropriate measures against a Member State that does not respect fundamental rights: "The Council (...) may determine that there is a clear risk of a serious breach by a Member State of principles mentioned in Article 6(1), and address appropriate recommendations to that State. (...) the Council, acting by a qualified majority, may decide to suspend certain of the rights deriving from the application of this Treaty to the Member State in question, including the voting rights of the representative of the government of that Member State in the Council".

This fact constituted a challenge that burdened the creation of the FRA. It was represented by the difficulty to establish

the scope of a fundamental rights agency since there was the possibility to choose between two legal means of realizing that. The first was represented by Article 6 paragraph 2 TEU together with the Charter of Fundamental Rights proclaimed in December 2000. The second was Article 7 TEU.

Compared, the two means of establishing the scope of the fundamental rights agency presented the following picture. Article 6/2 TEU¹⁵ combined with the Charter of Fundamental Rights would have established the scope of monitoring the respect of the Charter of Fundamental Rights by the EU institutions and bodies and Member States, since Article 51 of the Charter reads: “The provisions of this Charter are addressed to the institutions and bodies of the Union with due regard for the principle of subsidiarity and to the Member States only when they are implementing Union law”. Thus, the scope of the FRA would have been restricted to monitoring within the sphere of competence of the EU.

On the other hand, a FRA established on Article 7 TEU would have increased its prerogatives by having to second the Council in monitoring the possible breaches of fundamental rights principles by Member States. Consequently, the scope of the FRA would not have been resumed to monitoring within the competence of the EU. However, the architects of the fundamental rights agency had to consider the support of the Member States for a future agency established on one of the two possible legal means. The first variant was chosen against the second because Member States would not have agreed easily with an agency operating on Article 7 TEU which could have exceeded the limits imposed by the “community model of agency”, and such could have been perceived as possible intruders into the Member States’ sovereign domains¹⁶.

Conclusions

Due to the fact that the FRA is the successor of the EUMC, it will continue its working methods of delivering surveys, studies and reports, to EU institutions and bodies and to its Member States. Its scope is to analyse the trends in the manifestation of the breach of human rights, to raise the public’s awareness and to present examples of good practice. Its mandate does not abilitate it to analyse independent cases, to monitor the implementation of anti-discrimination legislation in Member States, or to give legal counseling and support to independent targets of discrimination.

Notes

¹ A chronology is available at www.fra.europa.eu.

² EUMC Media Release of 29 October 2004.

³ Proposal for a Council Regulation establishing a European Union Agency for Fundamental Rights. Proposal for a Council Decision empowering the European Union Agency for Fundamental Rights to pursue its activities in areas referred to in Title VI of the Treaty on European Union (presented by the Commission), p.5.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Communication from the Commission, *The Fundamental Rights Agency. Public consultation document*, Brussels, 25.10.2004, COM (2004) 693 final.

⁶ COM/2005/280/final.

⁷ European Parliament legislative resolution on the proposal for a Council regulation establishing a European Union Agency for Fundamental Rights (COM(2005)0280 – C6-0288/2005 – 2005/0124(CNS)).

⁸ Council Regulation (EC) No. 168/2007 of February 15th, 2007 establishing the FRA, Article 12.

⁹ Council Regulation (EC) No. 168/2007, Article 14.

¹⁰ Council Regulation (EC) No. 168/2007, Article 15.

¹¹ These challenges have been recognized early on the process. See Communication from the Commission, *The Fundamental Rights Agency*.

Public consultation document, Brussels, 25.10.2004, COM (2004) 693 final.

¹² The EU Racial Equality Directive 2000/43/EC stipulates that all EU Member States must establish "National Equality Bodies" for the promotion of equal treatment. For instance the National Council for Combating Discrimination established on the Decision No. 1.194 issued by the Romanian Government on November 27th, 2001, which was published in the Official Monitor No. 792 of December 12th, 2001.

¹³ Communication from the Commission, *The Fundamental Rights Agency. Public consultation document*, Brussels, 25.10.2004, COM (2004) 693 final.

¹⁴ Proposal for a Council Regulation establishing a European Union Agency for Fundamental Rights.

¹⁵ "The Union shall respect fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome on 4 November 1950 and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, as general principles of Community law". (Art 6/2 TEU)

¹⁶ Niraj Nathwani, legal adviser with the EUMC.

Résumé

Cette étude présente la création de l'Agence des droits fondamentaux (FRA) de Vienne créée par le règlement (CE) du Conseil n° 168/2007 du 15 février 2007 et qui a commencé son activité à 1 mars 2007. L'Agence est un organisme de l'Union Européenne a été créée sur la base de l'Observatoire Européen des Phénomènes Racistes et Xénophobes (EUMC) de Vienne. L'activité de l'EUMC est concentrée sur la présentation des données comparables, certes et utiles aux institutions de l'Union Européenne et aux états membres et sur l'étude de ces phénomènes en suivant les tendances générales, leurs causes et les conséquences de leur manifestation. L'objectif majeur de la FRA est de donner des conseils basés sur son expertise et résultant de ses activités.

Council of Europe's activity in the field of national minorities

Alina DODOCIOIU

Founded in 1949, the Council of Europe seeks to develop throughout Europe common and democratic principles based on the European Convention on Human Rights and other reference texts on the protection of individuals. The particularity of Europe is the diversity of traditions and cultures of European peoples with shared values and a common history. The statutory aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage and facilitating their economic and social progress. The Council of Europe's principles are pluralist parliamentary democracy, respect of human rights and the rule of law. At the first Summit Meeting of the Council of Europe held in Vienna in October 1993, Heads of State and Government of the member States declared: *"The end of the division of Europe offers an historic opportunity to consolidate peace and stability on the continent. All our countries are committed to pluralist and parliamentary democracy, the indivisibility and universality of human rights, the rule of law and a common cultural heritage enriched by its diversity. Europe can thus become a vast area of democratic security"*. A special item of the deliberations at the Vienna Summit referred to the protection of national minorities.

The Heads of State and Government instructed the Committee of Ministers: (1) "to draw up confidence-building measures aimed at increasing tolerance and understanding among peoples; (2) to respond to requests for assistance for the negotiation and implementation of treaties on questions concerning national minorities as well as agreements on transfrontier co-operation, (3) to draft within a minimum delay a framework convention specifying the principles which contracting States commit themselves to respect, in order to assure the protection of national minorities. This instrument would also be open for signatures by non-member States.

At their Second Council of Europe Summit Meeting held in Strasbourg on 10-11 October 1997, Heads of State and Government of the member States declared *inter alia* that the promotion of human rights and the strengthening of pluralist democracy both contribute to stability in Europe. They asserted their determination to step up co-operation in respect of the protection of all persons belonging to national minorities. As part of the action plan adopted at the Summit, they resolved to complement the Council of Europe standard setting achievements in this field through practical initiatives, such as confidence-building measures and enhanced co-

operation, involving both governments and civil society.

In the Budapest Declaration, adopted on 7 May 1999 on the occasion of the 50th anniversary of the Council of Europe, the Foreign Ministers of the Council of Europe's Member States committed themselves to combat the divisive factors constituted by racism and xenophobia, intolerance and discrimination against minorities. They expressed their determination to continue, in the 21st century, to contribute to building democratic stability and co-operation in Europe. They also undertook to seek political and legal solutions to promote peaceful coexistence of nations and minorities; in this spirit, reference was made to the implementation of the Council of Europe's contribution to the stability programme for South East Europe.

Council of Europe action in the field of protection of minorities and integrating diversity is based on the principle that the protection of minorities is part of the universal protection of human rights. Action includes standard setting, intergovernmental co-operation, activities for the development and consolidation of democratic stability and confidence building measures in civil society. It extends to many related policy fields and involves, in addition to the intergovernmental co-operation, the Parliamentary Assembly and the Congress of Local and Regional Authorities of Europe as well as specialised bodies. Action in the field of protection of national minorities and integrating diversity are a continuously evolving process.

The European Convention on Human Rights, which is the centre piece of the Council of Europe's normative "aquis", is also of relevance for the protection of minorities because its universally applicable individual rights can also be claimed, individually or collectively, by persons belonging to national minorities. Relevant provisions include the freedom of thought,

conscience and religion, the freedom of expression, the freedom of assembly and association. Protocol No. 12, opened for signature by the member States of the Council of Europe, in Rome, on 4 November 2000, provides for a general prohibition of discrimination. The current non-discrimination provision of the Convention (Article 14) is of a limited kind because it only prohibits discrimination in the enjoyment of one or the other rights guaranteed by the Convention. The new Protocol which removes this limitation and guarantees that no-one shall be discriminated against on any ground by any public authority, will provide further protection for persons belonging to national minorities once the Protocol comes into force.

The Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter for Regional or Minority Languages are the two international conventions on the question of minorities and of regional or minority languages elaborated by the Council of Europe.

The Framework Convention for the Protection of National Minorities of 1994 entered into force on 1 February 1998. Thirty-nine States are currently Party to it (Albania, Armenia, Austria, Azerbaijan, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, Germany, Georgia, Hungary, Ireland, Italy, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Malta, Moldova, Montenegro, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russia, San Marino, Serbia, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, "the former Yugoslav Republic of Macedonia", Ukraine and the United Kingdom). Although not the only instrument to be developed within the Council of Europe relevant to the protection of national minorities, the Framework Convention for the Protection of National Minorities is certainly the most comprehensive document in this area. Indeed, it is the first

ever legally binding multilateral instrument devoted to the protection of national minorities in general.

The Framework Convention sets out principles to be respected as well as goals to be achieved by the Contracting Parties, in order to ensure the protection of persons belonging to national minorities, whilst fully respecting the principles of territorial integrity and political independence of States. The principles contained in the Framework Convention have to be implemented through national legislation and appropriate governmental policies. It is also envisaged that these provisions can be implemented through bilateral and multilateral treaties.

The main operative part of the Framework Convention is section II, containing specific principles on a wide range of issues, *inter alia* :

- non-discrimination;
- promotion of effective equality;
- promotion of the conditions regarding the preservation and development of the culture and preservation of religion, language and traditions;
- freedoms of assembly, association, expression, thought, conscience and religion;
- access to and use of media;
- linguistic freedoms:
- use of the minority language in private and in public as well as its use before administrative authorities;
- use of one's own name;
- display of information of a private nature;
- topographical names in the minority language;
- education:
- learning of and instruction in the minority language;
- freedom to set up educational institutions;
- transfrontier contacts;
- international and transfrontier co-operation;
- participation in economic, cultural and social life;
- participation in public life;

- prohibition of forced assimilation.

The monitoring mechanism of the Framework Convention is based on Articles 24 - 26 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and on the Committee of Ministers' Resolution (97) 10 as well as other relevant decisions. The evaluation of the adequacy of the implementation of the Framework Convention by the Parties is to be carried out by the Committee of Ministers, which is assisted by the Advisory Committee. The Advisory Committee is composed of 18 independent and impartial experts appointed by the Committee of Ministers. The States Parties are required to submit a report containing full information on legislative and other measures taken to give effect to the principles of the Framework Convention within one year of the entry into force. These state reports are made public and examined by the Advisory Committee, which is to prepare an Opinion on the measures taken by each reporting State. Having received the Opinion of the Advisory Committee and the comment from the respective State, the Committee of Ministers is called on to adopt conclusions and, where appropriate, recommendations in respect of the State Party concerned.

As a rule, the opinions of the Advisory Committee shall be made public at the same time as the conclusions and recommendations of the Committee of Ministers together with any comments the Contracting Party may have submitted in respect of the opinion delivered by the Advisory Committee. States may make the opinions of the Advisory Committee and the comments of the States concerned public at an earlier date. With respect to various working methods designed over the first years of its operation, perhaps the most important step was the introduction of country-visits by the relevant working groups of the Advisory Committee as a customary element of the

monitoring procedure.

Most of the countries concerned welcome the Opinions of the Advisory Committee and provide constructive comments on them, in many cases indicating that the Opinion has already prompted increased action to address specific shortcomings in the implementation of the Framework Convention. The Opinions appear to have stimulated fresh rounds of interdepartmental discussions within governments and in some cases they have prompted an immediate dialogue with national minorities on the issues raised. In all resolutions adopted so far on the implementation of the Framework Convention the Committee of Ministers has asked the country concerned to "continue the dialogue in progress" with the Advisory Committee and to keep the Advisory Committee regularly informed of the measures taken in response to the conclusions and recommendations of the Committee of Ministers. In particular, a number of State Parties have taken the initiative to organise, in co-operation with the Council of Europe, so-called "follow-up seminars", bringing together governmental representatives, experts from the national administration, representatives from the civil society, as well as members of the Advisory Committee, to discuss the implementation of the first results of the monitoring of the Framework Convention in the country concerned. In order to mark the 5th anniversary of its entry into force, the Council of Europe organised a conference in Strasbourg on 30 and 31 October 2003, which brought together a large number of representatives of governments, civil society, minorities as well as eminent experts in the field of minorities. The second cycle of monitoring under the Framework Convention for the Protection of National Minorities actively commenced with the submission of the second State Reports in respect of Liechtenstein on 25 March 2004 and Croatia on 13 April 2004. The first opinions adopted on 01 October 2004 by

the Advisory Committee under the second cycle of monitoring concerned Croatia and Liechtenstein.

A range of activities pertaining to the protection of national minorities are being implemented in the framework of the Council of Europe co-operation and assistance programmes: the Secretariat organises information meetings to give detailed information on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (and other Council of Europe legal instruments) and encourage the process of its signature and ratification or, for those States already party, to discuss in more detail domestic developments and implementation of the Framework Convention. These meetings are directed to parliamentarians, government officials and representatives of national minorities. Legislative expertise in several member and applicant states on questions relating to the protection of national minorities are also carried out by Council of Europe experts. Finally, with a view to increase the effectiveness of the supervisory mechanism of the Framework Convention, training seminars on the drafting of state reports are also organised.

Issues of particular importance for national minorities are also discussed in an inter-governmental meeting bringing together representatives of government offices for national minorities or persons responsible for minority issues within the governmental structure. Most recently, the focus of these meetings has been increasingly linked to the discussion of the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, opening a space for dialogue among all those involved in this process. Building on the assistance and co-operation activities as well as the Joint Programmes with the European Commission, three projects were implemented under the Stability Pact for South-Eastern Europe concerning national minorities and were

concluded at the end of 2003. These projects included a non-discrimination review aimed at identifying discriminatory provisions in the legislation, policies and practices of the countries of the region and recommending action to bring legislation and practice into line with European standards. There was also a project concerning acceptance and implementation of existing standards. This project was geared towards encouraging the countries in the region to sign and ratify all relevant international standards and also ensures that these standards are fully implemented in practice at national level and local level. Finally there was a project concerning bilateral co-operation agreements aimed at reinforcing and developing bilateral co-operation in the field of minorities in a way that is consistent and co-ordinated with existing multilateral standards, and in particular those of the Framework Convention for the Protection of National Minorities.

Résumé

C'est la diversité des traditions et des cultures de peuples qui partagent des valeurs et une histoire commune qui fait la particularité de l'Europe. L'objectif statutaire du Conseil de l'Europe est de réaliser une plus grande unité entre ses membres dans le but de protéger et de mettre en oeuvre les idéaux et les principes qui constituent leur héritage commun et de favoriser leur développement économique et social. Les principes fondamentaux du Conseil de l'Europe sont la démocratie parlementaire pluraliste, le respect des droits de l'homme et la prééminence du droit. Le but de cet article est de présenter l'action du Conseil de l'Europe dans le domaine de la protection des minorités et de l'intégration de la diversité.

Conditions générales pour l'aquisition de la nationalité dans les pays-membres de l'Union Européenne

Mihai GHIȚULESCU

1. Introduction. Nationalité et citoyenneté

Ce n'est pas le cas ici de se plonger dans des spéculations autour de ces deux concepts fondamentaux pour l'organisation politico-juridique moderne. Il serait naïf d'espérer pouvoir éclairer en quelques mots ce que les philosophes, les historiens et les juristes ont discuté pendant deux siècles. Chacun des deux reste imprécis, en dépit de toute prétention de tout théoricien, et le rapport entre eux reste bien plus imprécis. Dans cette étude on s'intéresse des choses beaucoup plus précises; il s'agit des manières dont les gens peuvent devenir titulaires de droits et d'obligations dans le nouveau géant politique qu'on veut créer en Europe. Cette action se montrerait assez facile si l'on se contentait de décrire la législation de chaque état, mais toute démarche analytique relève les difficultés du problème et rend nécessaire au moins une rapide discussion théorique /idéologique.

On considère généralement que la „nationalité” signifie l'appartenance d'un individu à une „nation”, tandis que la „citoyenneté” est l'appartenance juridique à un état. Les deux ne sont donc pas toujours synonymes, comme l'on pourrait croire à cause de leur emploi alternatif dans le

langage politique-juridique contemporain. En fait, le rapport entre eux diffère selon le sens que l'on donne au mot „nation” et la relation qu'on établit entre la „nation” et l'état. La question d'Ernest Renan, „Qu'est-ce qu'une nation”, reste donc encore actuelle, mais, malheureusement, ses réponses ne suffissent pas. On se contente de rappeler ici les deux grandes doctrines concernant la nation, n'important quels sont les mots qu'on employe pour les désigner: *française v. allemande, renanienne v. herdérienne, contractualiste v. primordialiste, horizontale v. verticale, civique v. ethno-culturelle* etc. Elles reposent sur des principes différents: d'une côté c'est volonté générale qui crée la communauté nationale, de l'autre c'est le lien ethnique (le sang, l'histoire, la culture etc.). Dans le premier cas, l'appartenance à la nation étant dépourvue de tout élément ethnique, „nationalité” et „citoyenneté” pourraient passer pour synonymes – voire la littérature francophone qui, adoptant traditionnellement cette doctrine, employe généralement le mot „nationalité” comme lien à la nation et à l'état français. C'est ce sens que retient la *Convention Européenne sur la Nationalité* (1997), lorsqu'elle établit que „«nationalité» désigne le lien juridique entre une personne et un Etat et n'indique pas l'origine ethnique de la

personne” (art. 2.a.)¹. Mais, nous devons le reconnaître, l’idée de d’une nation purement civique n’est qu’une utopie. Elle n’a jamais été mis en place et il est difficile de s’imaginer qu’elle le sera prochainement. Toute nation a forcément besoin d’un donné primordial – même Renan, que l’on considère le fondateur du volontarisme national a reconnu le rôle essentiel de l’histoire dans la naissance de toute nation. De l’autre côté, la nation éthno-culturelle ne plus exister en Europe dans sa forme pure. En pratique, toute nation européenne a maintenant un caractère hybride se situant à des distances différentes des deux idéal-types.

Les sphères des deux notions n’étant pas tout à fait superposées, on peut rencontrer dans les divers systèmes juridiques quelques cas particuliers de *nationalité sans citoyenneté* (c’est le cas des anciennes colonies françaises² ou même des Etats-Unis pour les personnes nées dans les possessions lointaines – La Samoa Américaine et les Iles Swains³) ou de *citoyenneté sans nationalité* (Chili, Nouvelle-Zélande, Venezuela, Portugal, les pays scandinaves et ceux du Benelux)⁴.

Finalement, nous devons préciser que dans la plupart des textes législatives nationaux dont on va parler, l’usage des mots ne semble pas la conséquence d’une telle ou telle option doctrinaire clairement assumée, mais plutôt celle d’une confusion causée par l’ignorance. Mais, cela va de soi, le vocabulaire utilisé peut dévoiler quelques préjugés et/ou inerties idéologiques.

2. Citoyenneté européenne et nationalité

On ne peut pas (encore) parler d’une „nationalité européenne”; tout le monde doit être d’accord sur ce point. On peut parler seulement d’une (sur-)citoyenneté, comme source de droits et d’obligations. Bien que les eurocrates rêvent à la création d’une „identité européenne”, celle-ci est encore

lointaine. Il s’agit d’une citoyenneté de l’UE, plutôt que d’une citoyenneté européenne.

La citoyenneté européenne a été introduite par le Traité de Maastricht, au bout des débats qui ont duré quatre décennies, et, dès le début, elle a suscité des oppositions plus ou moins dures, étant vue comme une menace à l’adresse des citoyennetés des états-membres. La réaction danoise présentée au Conseil Européen est relevante: „la citoyenneté de l’Union est concept juridique et politique complètement différent de la conception sur la citoyenneté, comme elle apparaît dans la Constitution du Royaume de Danemark et dans le système juridique danois”⁵.

Aujourd’hui, les européens ne sont pas encore prêts à renoncer à leurs citoyennetés originaires, et l’Union se voit bloquée dans son chemin vers le fédéralisme. Elle doit garder le système de la sur-citoyenneté introduit en 1992: la „nationalité d’un état membre” est la (seule) condition pour obtenir la citoyenneté européenne, incluant ici la double citoyenneté, dont une d’un état membre. Dans l’affaire *Micheletti v. Delegacion del Gobierno en Cantabria*, la Cour Européenne de Justice a établi que „selon le droit international et en regard du droit communautaire, il appartient à chaque état membre de définir les conditions pour l’acquisition et la perte de la nationalité” et qu’„on n’admettra pas qu’un autre état membre restreigne les effets d’une telle attribution en exigeant une condition supplémentaire pour la reconnaissance de cette nationalité”⁶.

En conclusion, en établissant les conditions pour l’acquisition de sa propre nationalité, chaque état membre établit des conditions suffisantes pour l’acquisition de la citoyenneté européenne et des droits et privilèges qu’elle offre. On peut donc acquérir différemment les mêmes droits. Ce n’est pas un des points forts de la construction européenne. Il faut le reconnaître!

On va essayer de présenter brièvement les principales conditions que chaque état exige pour accorder sa citoyenneté.

3. Convention Européenne sur la Nationalité

La Convention a été signée en 1997 par les états membres du Conseil de l'Europe, ayant le but d'établir „des principes et des règles en matière de nationalité des personnes physiques et des règles déterminant les obligations militaires en cas de pluralité de nationalités, auxquels le droit interne des Etats Parties doit se conformer” (art. 1), selon quatre principes fondamentaux: (1) le droit de chaque individu à une nationalité; (2) l'évitement de l'apatridie; (3) l'interdiction de la privation arbitraire de la nationalité; (4) „ni le mariage, ni la dissolution du mariage entre un ressortissant d'un Etat Partie et un étranger, ni le changement de nationalité de l'un des conjoints pendant le mariage ne peuvent avoir d'effet de plein droit sur la nationalité de l'autre conjoint” (art. 4), auxquels on ajoute la non-discrimination (art. 5).

Elle rappelle la compétence exclusive des états de déterminer leurs législations concernant la nationalité, „en accord avec les conventions internationales applicables, le droit international coutumier et les principes de droit généralement reconnus en matière de nationalité” (art. 3.2).

Le plus important est que la Convention établit quelques conditions cadre pour l'acquisition et la perte de la nationalité, dont on présentera ici les premières :

1. L'acquisition de plein droit pour :
  - les enfants dont l'un des parents possède, au moment de la naissance de ces enfants, la nationalité de cet état partie; on accepte des exceptions pour les enfants nés à l'étranger et chaque état reste libre d'établir sa procédure pour les enfants dont la filiation est

établie par reconnaissance, par décision judiciaire ou par une procédure similaire;

- les nouveau-nés trouvés sur son territoire qui, autrement, seraient apatrides.

2. L'obligation des états d'accorder leurs nationalités aux enfants nés sur leurs territoires qui n'acquièrent pas à la naissance une autre nationalité: (1) de plein droit à la naissance; (2) par demande écrite auprès de l'autorité compétente, selon les procédures nationales (possibilité d'exiger des conditions concernant la résidence).
3. L'obligation de prévoir la possibilité de la naturalisation et de ne pas exiger une période de résidence de plus de dix ans.
4. L'obligation de faciliter l'acquisition de la nationalités par les :
  - conjoints de ses ressortissants;
  - enfants d'un de ses ressortissants, nés à l'étranger;
  - enfants dont un parent acquiert ou a acquis sa nationalité;
  - enfants adoptés par un de ses ressortissants;
  - personnes nées sur son territoire et y résidant légalement et habituellement;
  - personnes qui résident sur son territoire légalement et habituellement pendant une période commençant avant l'âge de 18 ans, période à déterminer par le droit interne de l'Etat Partie concerné;
  - apatrides et réfugiés reconnus qui résident légalement et habituellement sur son territoire (art. 6)⁷.

4. Conditions pour l'acquisition de la nationalité dans les états membres de l'UE.

Premièrement, nous devons préciser la manière dont chaque pays a choisi de réglementer les questions concernant la nationalité. Bien que purement descriptive, cette démarche est très suggestive pour l'attention que chaque état à ce problème,

pour ancienneté de ses préoccupations et pour la tradition suivie.

On constate que 11 des 27 pays ont des prévisions constitutionnelles concernant la nationalité/citoyenneté (la plupart sont des pays multiethniques et/ou pays de l'Est), 12 ont des lois de la citoyenneté (dont la plupart sont des pays avec des problèmes ethniques) et 13 des lois de la nationalités. On peut aussi observer que des 8 pays ayant des réglemens spéciaux, la plupart se sont confrontés avec des problèmes de succession.

Nous devons souligner aussi le grand nombre des lois adoptées pendant les deux dernières décennies et les changements très fréquentes. Seulement 3 pays (l'Autriche, la Pologne, et le Portugal) n'ont pas changé de législation après 1990.

Il est impossible de distinguer sur ces points entre les pays de l'Est et celles de l'Ouest ou entre les nouveaux membres de l'Union et les autres.

État	Constitution	Loi de la citoyenneté	Loi de la nationalité	Code civil	Règlements spéciaux
Allemagne			Loi de la nationalité (1913, 1945, 2000)		
Autriche			Loi de la nationalité (1985)		
Belgique	Art. 8-10, 64, 69, 74, 97, 104, 191		Code de la nationalité (2000, 2005)		
Bulgarie		Loi de la citoyenneté (1967, 1999)			
Chypre	Art. 198	Loi de la citoyenneté (1967, 1969, 1972, 1983, 1985, 1990)			Traité concernant création de la République Chypre
Danemark			Loi de la nationalité (2003)		Instructions pour la naturalisation (1999)
Espagne	Art. 11			Art. 17-26	
Estonie		Loi de la citoyenneté (1995, 2004)			Loi de la langue (1995)
Finlande	Par. 5		Loi de la nationalité (2003)		
France			Loi de la nationalité (1998)	Art. 17-32	
Grèce	Art. 4, 116		Code de la nationalité (1998)		
Hongrie			Loi de la nationalité (1993)		
Irlande		Loi de la citoyenneté (1956, 1986, 1994, 2001)			
Italie		Loi de la citoyenneté (1993)			
Lettonie	X	Loi de la citoyenneté (1994,			Loi sur le statut des citoyens de

		1998)			l'ancienne URSS qui sont maintenant apatrides. Loi sur le statut des apatrides.
Lithuanie	Par. 12-13	Loi de la citoyenneté (2002)			Loi pour l'application de la Loi de la citoyenneté
Luxembourg	Art. 9-10		Loi de la nationalité (1968, 2001)		
Malte	X	Loi de la citoyenneté (modifiée plusieurs fois entre 1964-2000)			
Pays-Bas			Loi de la nationalité (2000, 2007)		
Pologne		Loi de la citoyenneté (1920, 1951, 1962)			
Portugal					Décret-Loi (1982)
Roumanie	Art. 5	Loi de la Citoyenneté (1991, 2000)			
Royaume-Uni			Loi de la nationalité (1981)		Plusieurs loi (1983-2006)
Slovaquie			Code de la nationalité (1993)		
Slovénie		Loi de la citoyenneté (1991, 1994, 2004)			
Suède		Loi de la citoyenneté (1950, 2001)			
Tchéquie	X		Loi de la nationalité (1993, 1999)		Règlement du Min. De l'Education concernant la connaissance de la langue tchèque pour la naturalisation (1993)

Sources: „National Laws” dans http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/national_legislation/0_Table_legislation.asp; „Lois sur la nationalité des pays et territoires européens/Nationality laws of European states and territories”, dans <http://www.geocities.org/nationalite/>.

4.1. Entre *jus sanguinis* et *jus solis*

Bien que très anciennes, ces concepts restent encore à la base de l'acquisition de la nationalité, partout en Europe. Ils se retrouvent, combinés dans des proportions

différentes, dans la législation de chaque état. „En Europe, chacun à son modèle”⁸⁸! Mais aucun de ces modèles ne ressemble pas à la nation civile, ils restent toujours primordialistes, bien que le *jus solis* le soit moins que le *jus sanguinis*.

Quant à la filiation, elle est la voie la plus répandue d'acquérir la nationalité d'un état. Tous les états de l'Union Européenne l'accepte comme source de la nationalité dès la naissance mais les conditions particulières diffèrent d'un cas à l'autre. Généralement on accepte qu'un des auteurs soit citoyen. Seulement la Lituanie et la Slovénie exigent la citoyenneté pour tous les deux, mais elles acceptent des exceptions pour les enfants dont l'un des parents est citoyen et qui sont nés sur le territoire du pays ou à l'étranger, dans ce dernier cas le parent devant avoir sa résidence permanente dans le pays (Lituanie), et pour les enfants nés sur le territoire national d'un auteur citoyen ou à l'étranger, si l'autre parent reste inconnu.

Seuls le Royaume-Uni, l'Autriche et la Lettonie (pour celle-ci, les mêmes conditions que celles de la Lituanie) ajoutent à la citoyenneté d'un auteur la condition du lieu de la naissance, et deux autres états l'acceptent tout simplement comme alternative générale (l'Irlande) ou seulement pour les auteurs apatrides ou pour ceux qui sont citoyens étrangers et dont la citoyenneté n'attire automatiquement une citoyenneté pour l'enfant (la Slovaquie).

Plusieurs pays exigent des conditions particulières concernant lequel des parents doit être citoyen ou/et l'état civil de celui-ci. Par exemple, la Finlande exige que la mère soit citoyenne ou le père s'il est l'époux de la mère et si l'enfant est né en Finlande ou à l'étranger, si la paternité est officiellement établie. En Pays-Bas, il suffit qu'un des auteurs soit citoyen, mais seulement la mère peut être non-mariée. La Suède exige aussi la citoyenneté de la mère, et comme alternatives, la citoyenneté du père s'il est l'époux de la mère ou si l'enfant est né en Suède. La Malte impose la condition de la citoyenneté

du père pour les enfants nés à l'étranger, généralement elle appliquant le *jus solis*⁹.

Afin d'éviter l'apatridie, conformément à la Convention Européenne sur la Nationalité, tous les états accordent la citoyenneté aux enfants trouvés sur leurs territoires, dont les auteurs restent inconnus et presque tous ont des conditions plus favorables pour les enfants des apatrides vivant sur leurs territoires et pour ceux qui, autrement n'auraient pas de nationalité.

4.2. Les conditions pour la naturalisation

Lorsqu'on emploie le terme *naturalisation* on pense d'habitude à l'acquisition de la nationalité autrement que par naissance et descendance. Bien qu'elle soit une épreuve de volontarisme national, le mot, dérivé de „nature”, garde toujours quelque chose d'ethniste. Il est une relique de l'époque du romantisme national, que les textes législatifs perpétuent par inertie.

Les conditions de la naturalisation sont différentes d'un pays à l'autre mais les critères sont généralement les mêmes. On vérifie l'âge du demandeur, sa période de résidence sur le territoire de l'état, les connaissances de langue etc.

On présentera plus bas, dans un tableau comparatif, les conditions exigées par chaque état membre de l'Union Européenne pour la naturalisation.

État	Age	Période de résidence	Conditions de langue	Conditions de revenu	Conditions de domicile	Conditions de casier judiciaire	Autres conditions
Allemagne	18 ans	8 ans	x	x	x	Pas de condamnation pénale et d'activité hostile à la constitution	
Autriche	18	10					
Belgique	18	3					
Bulgarie		5	x	x		Pas de condamnation pour une infraction préméditée	
Chypre	18	1					Bon caractère. L'intention de continuer résider.
Danemark	18	9	x	x		Pas de condamnation	
Espagne (on fait la différence entre la naturalisation et la concession pour résidence)	18	12					Serrement de fidélité. Renonciation à la citoyenneté antérieure
Estonie	15	5	x	x			Connaissance de la Constitution et de la Loi de la citoyenneté. Serrement de loyauté
Finlande	18	6 sans interruption ou 8 après l'âge de 15 ans et les 2 derniers sans interruption	Suédois ou finlandais	x		Pas de condamnation	Pas de dettes envers l'état
France	18	5	x			Pas de condamnation pénale	Moralité
Grèce	18	10/12 derniers (pour les ethniques non-grecques)				Pas de condamnation pénale en Grèce	
Hongrie	18	8	x	x	x	Pas de condamnation pénale en Hongrie	
Irlande	18	1 sans interruption avant le demande et 4 en total pendant les 8 derniers					Bon caractère. L'intention de continuer résider. Déclaration de fidélité

Italie	18	10					
Lettonie	18	5 après 1990	x	x			Connaître le texte de l'hymne national. Renoncer à la citoyenneté antérieure. Serrement de fidélité. Ne pas tomber sous l'incidence des restrictions prévues par la loi
Lithuanie	18	les 10 derniers sans interruption	x	x			Connaissance de la Constitution. Refus de toute autre citoyenneté
Luxembourg	18	les 5 derniers sans interruption	x			Pas de condamnation	
Malte	18	Les 12 derniers mois sans interruption. 4 ans pendant les 6 derniers avant les 12 mois	Maltais ou anglais				Bon caractère
Pays-Bas	Seulement les anciens citoyens et les étrangers mariés						
Pologne	18	5					
Portugal	18	6					
Roumanie	18	7	x	x		x	Connaissance de la Constitution. Loyalité.
Royaume-Uni	18	5. Les 12 derniers mois sans interruption	Anglais, Welsh ou Ecossais				Bon caractère. Intention de continuer vivre dans le Royaume ou travailler outre-mer pour le gouvernement ou pour une corporation britannique.
Slovaquie	18	5 sans interruption	x			Pas de condamnation	
Slovénie	18	10. Les 5 derniers sans interruption	x	x	x	Pas de condamnation de plus d'un an	Renoncer à la citoyenneté antérieure.

							Pas de dette envers l'état
Suède	18	5					On peut supposer son „bon caractère”
Tchéquie	18	5 (la plupart du temps)	x			Pas de condamnation pendant les 5 derniers années	

On constate une très grande différence entre les conditions exigées par les états. La durée de la résidence permanente varie entre 12 mois et 12 années et tous les autres éléments supplémentaires varient d'un cas à l'autre. Il y a même deux pays (l'Italie et les Pays-Bas) qui n'ont pas de conditions générales pour la naturalisation. Plusieurs d'entre eux ont introduit des prévisions spéciales concernant les étrangers considérés très importants pour l'intérêt national (la Bulgarie, l'Italie, l'Autriche etc.). La Lettonie et le Luxembourg ont ajouté aux conditions quelques restrictions à la naturalisation et, en Slovénie, les conditions sont accompagnées par des avantages.

Au delà des conditions générales tous les états ont accepté des conditions plus favorables pour: (1) les apatrides; (2) les cas de mariage; (3) les cas d'adoption; (4) les anciens citoyens; (5) quelques catégories particulières d'étranger (grâce, le plus souvent, au rapports historiques entre les états). Mais celles-ci doivent faire l'objet d'une discussion à part.

Notes

¹ „Convention Européenne sur la Nationalité”, Strasbourg, 6.XI.1997, dans <http://conventions.Coe.Int/treaty/fr/Treaties/Word/166.doc>.

² Voir „Nationalité” dans <http://fr.wikipedia.org/wiki/Nationalit%C3%A9>.

³ Voir „United States nationality law” dans http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_nationality_law.

⁴ Voir „Nationalité” dans <http://fr.wikipedia.org/wiki/Nationalit%C3%A9>.

⁵ „The European Citizenship”, dans <http://www.historiasiglo20.org/europe/ciudadident.htm>

⁶ Cf. <http://www.geocities.com/nationalite/micheletti.pdf>

⁷ „Convention Européenne sur la Nationalité”, loc. cit.

⁸ C'est le titre d'un article de Claudio Bolzman et Manuel Boucher, dans *Le Monde diplomatique*, juin 2006.

⁹ Les lois nationales peuvent être consultées dans dans: „National Laws” dans http://www.coe.int/t/e/legalaffairs/legal_co-operation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/national_legislation/0_Table_legislation.asp; „Lois sur la nationalité des pays et territoires européens/Nationality laws of European states and territories”, dans <http://www.geocities.org/nationalite/>.

Abstract

The EU's Member States have different specific requirements for obtaining their nationality/ citizenship and, by consequence, nowadays there are different conditions for obtaining the European Citizenship. In this article, we aim to present in a comparative manner the diversity of the national regulations concerning this issue.

